

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات همایش ملی قرآن پژوهشی و طب

شفای پایدار

دانشگاه علوم پزشکی بابل

۱۹ الی ۲۰ مهرماه ۱۳۹۶

رئیس همایش: دکتر مظفر ربیعی

دبیر علمی همایش: دکتر محمدهادی یداله پور

دبیر اجرایی همایش: خانم زهرا دهقان

دبیر خانه همایش:

بابل- خیابان گنج افروز- دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بابل - کتابخانه مرکزی دانشگاه - اداره

همایشها و سمینارها

تلفکس: ۰۱۱-۳۲۱۹۶۲۱۳

چکیده مقالات همایش ملی قرآن پژوهی و طب: شفای پایدار (دومین: ۱۳۹۶: بابل)

چکیده مقالات دومین همایش ملی قرآن پژوهی و طب دانشگاه علوم پزشکی بابل ۱۹ الی ۲۰ مهرماه ۱۳۹۶ /
رئیس همایش دکتر سیدمظفر ربیعی؛ دبیر علمی همایش دکتر محمدهادی یداله پور؛ دبیر اجرایی همایش خانم
زهره دهقان؛ برگزار کنندگان معاونت تحقیقات و فناوری، با همکاری نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه
بابل: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بابل، ۱۳۹۶.

۱۲۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۵۲-۱۴-۵

موضوع: پزشکی در قرآن - - کنگره ها

شناسه افزوده: ربیعی، سیدمظفر، ۱۳۳۰-

شناسه افزوده: یداله پور، محمدهادی، ۱۳۴۹-

شناسه افزوده: دهقان، زهرا، ۱۳۴۵-

شناسه افزوده: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی بابل

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ / چ۴ / BP ۱۰۳/۵

شماره کتابشناسی ملی:

اعضاء کمیته علمی:

عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	روشنگر ثاقبی	رئیس دانشگاه علوم پزشکی بابل و رئیس همایش	مظفر ربیعی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	آرام تیرگر		عباس نیکزاد
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	ثریا خفری	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	غلامعلی جورسرای
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محمدهادی یدالله پور	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	علی اکبر مقدم
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	کورش ابراهیم زاده	معاون تحقیقات و فن آوری دانشگاه علوم پزشکی بابل	نیا
	گرچی	معاون آموزشی علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	نوبین نیک بخش
معاون پشتیبانی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محمود، حاجی احمدی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	هادی سرخی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	معصومه بیانی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	عبدالایمان عمویی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	رمضان رجب نیا	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	مصطفی معلمی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	سینا حقانی فر	عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری	رمضان حسن زاده
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	رضا قدیمی	عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری	بهرام میرزائیان
رئیس دانشکده دندانپزشکی	احسان موعودی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	سید حسین حسینی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محبوبه فرامری	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	کارنامی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	افسانه بختیاری	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	علی اصغر زکوی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	فاطمه باکویی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	رحمت الله مرزبند
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	دکتر ذبیحی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	حبیب الله حلیمی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	افسانه ارزانی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محمد شریفی
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	داود نصرالله پور شیروانی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	علیرضا سفیدچیان
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	سید جلیل سیدی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	صدیقه، اسماعیل زاده
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محمدعلی جهانی	مدیر مسئول نشریه اسلام و سلامت	مهدی شهبازی
عضو هیات علمی دانشگاه فرهنگیان	نبی الله باقری زاده	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	سوسن موعودی
عضو هیات علمی دانشگاه فرهنگیان	اصغر زاهدی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	حسینعلی اصغر نیا
	مسعود اسدی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	مصطفی جوانیان
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محسن نورایی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	ایمان جهانیان
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	محمود خسروی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	سیدعلی مظفرپور
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	موسی یمین فیروز	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	
عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	مرتضی مجاهدی	عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل	

اعضائ کمیته اجرایی ہمایش

محمد علی	ابراہیم نژاد
رضوان	ابوالحسینی
سمیہ	اسبکیان
بہارہ	اسبکیان
میثم	اسد اللہ زادہ
علی	اسد اللہ زادہ
سہیل	اسماعیل پور
عباس	اصغری
مرضیہ	آقایی نژاد
فاطمہ	ینار
حامد	تشکریان
جواد	حسین زادہ
سید رضا	حسینی
چنگیز	خانلر زادہ
مجتبی	درزی
فاطمہ	میری
رضا	سعید بخت
مہدی	صادقی آہنگر کلائی
جابر	صیادی
نازنین	ضیایی
لیلا	طاہری
حسن	علی زادہ افروزی
امیر	عموزادہ
عبداللہ	عیسوی
گلدستہ	غلام نژاد
پوران	قلی پور
یوسف	محمدی
عزت اللہ	مہدوی
اشرف السادات	موسوی
دکتر سید عارف	ہاشمی
یداللہ	یداللہ نیا
ناصر	حبیبی
علی	نیکخواہ
محسن	رضازادہ
زہرا	شعبان پور

پیام آیت اله جوادی آملی

بسم الله الرحمن الرحيم و اياه نستعين

الحمد لله رب العالمين، والصلاه على جميع الانبياء والمرسلين والائمة الهداه المهديين سيما بقيه الله في العالمين (عجل الله تعالى فرجه)

حضور اندیشوران اسلامی، مشتاقان ادراک کلام خدای سبحان، فرهیختگان مکتب قرآن و عترت، به ویژه اساتید و دانشجویان گرانقدر علوم پزشکی را گرمی داشته، از برگزارکنندگان این محفل قرآنی که وسیله احیای معارف الهی را فراهم نموده اند، تقدیر می شود.

چون بهترین راه برای شناخت قرآن کریم بررسی آیات همین کتاب آسمانی و تحلیل احادیث متقن اهل بیت وحی و عصمت (علیهم السلام) می باشد لذا توجه حضار گرمی به نکات ذیل جلب می شود.

مصونیت همه جانبه قرآن

یکم: قرآن حکیم که مبدأ تا انتها از آسیب سهو، نسیان، بطلان، جعل، تحریف و مانند آن معصوم و مصون بوده و خواهد بود. زیرا مبدأ کلامی خداوند است که از لحاظ علم؛ (لایعزب عنه مثقال ذره فی السموات و لا فی الارض) ۱ می باشد و از جهت صیانت از سهو؛ (ماکان ربک نسیاً) ۲ و (فی کتاب لا یضل ربی و لا ینسی) ۳ است و مسیر چنین پیامی، سفیران معصوم و فرشتگان مصون از گزند خطا قرار گرفته اند؛ (فی صحف مکرمه مرفوعه مطهره بایدی سفره کرام بره) ۴. منتهای نزول چنین کتابی قلب مطهر انسان کامل، سید انبیا و مرسلین علیهم الاف التحیه و الثناء می باشد که هم در اصل تلقی وحی معصوم است؛ (و انک لتلقى القرآن من لدن حکیم علیم) ۵، هم در حفظ و نگهداری آن از آسیب مصون است؛ (سنقرئک فلا تنسی) ۶، هم در ابلاغ و املائی آن از هرگونه کاهش یا افزایش منزّه می باشد؛ (ماینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی) ۷.

قلمرو ارسال چنین پیام آسمانی تا افکار و قلوب جامعه انسانی نیز از تصرف محرفان و سلطه اهریمنان کژراهه محفوظ خواهد بود؛ بطوری که محتوای معارف الهی در قالب قرآن مجید به طور صحیح به امت اسلامی می رسد تا حجت خدای منان، بالغ و احتیاج دیگران داحض شود.

اگر تبدیل، تحریف، تفسیر به رأی و مانند آن رخ دهد، در خارج از محدوده وحی بوده و در اثر سوء اختیار خود شخص است که هیچ گونه آسیبی به نزاهت قرآن از هرچه وحی است، نمی رساند؛ (فانه یسلک من بین یدیه و من خلفه رسداً لیعلم أن قد ابلغوا رسالات ربهم و احاط بما لدیهم و أحصى کل شیء عدداً) ۸

طهارت روح

دوم: قرآن مجید هادی بهترین راه و والاترین هدف است؛ (ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم) ۹ لذا قبل از شروع به تلاوت آن مناسب است از وسوسه هر اهریمنی به خداوند سبحان پناه برد؛ (فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان

الرحیم) ۱۰

و بر دیگران، چنین دستور راجحی رقم خورد که کاملاً به آوای قرآن گوش فرا دهند و از هر گونه کاری که مزاحم استماع وحی الاهی باشد، بپرهیزند؛ (و اذا قرى القرآن فاستمعوا له و انصتوا لعلکم ترحمون) ۱۱ و چون کلام خدا از هر غباری مطهر می باشد، برای نیل به معانی آن، طهارت روح لازم است. زیرا جز پاکان از رجز انحراف فکری، کسی به حرم امن قرآن کریم بار نمی یابد؛ (انه لقرآن کریم فی کتاب مکتون لا یمسه الا المطهرون) ۱۲

تدبر در چنین کتابی بهره پاک دلانی است که درهای قلوب آنان به صوب و سمت ملکوت گشوده می باشد و با قفل گناه بسته نخواهد بود؛ (افلا یتدبرون القرآن ام علی قلوب اقفالها) ۱۳ و قفل دل، چیزی غیر از اعتقاد باطل یا اخلاق و اعمال عاطل نیست، بلکه همان سیئات انسان تبهکار است که رین و درن و غبار قلب ملکوتی او قرار می گیرد؛ (کلا بل ران علی قلوبهم ماکانوا اعمی و اضل سبیلاً) ۱۵ و کسی که معارف الاهی را در دنیا با چشم جان مشاهده نکرد، در آخرت از شهود جمال الاهی ناکام می باشد؛ (انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون) ۱۶

بنابراین، تحصیل طهارت روح اولین شرط تدبر در قرآن و بهره وری از آن خواهد بود.

شفای بیماری علمی و عملی

سوم: قرآن مجید نه تنها داروی دردهاست، بلکه شفای هرگونه بیماری انسان ها می باشد، چون انسان دارای شئون فراوان نظری و عملی است و جهل، مهم ترین مرض عقل نظری بشر به شمار آمده، ضلالت و گمراهی، بدترین بیماری عقل عملی انسان محسوب می شود، لذا قرآن کریم، هم بیماری های علمی بشر را گوشزد کرده، شفای آن را شرح داد و هم مرض های عملی انسان را برشمرده، علاج آن را تبیین کرد تا هم در رسالت تعلیم کتاب و حکمت کامیاب شود و هم در سفارت تزکیه نفوس و تهذیب قلوب موفق گردد.

داروی دردهای روحی، قرآن کریم است. چنان که حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرموده است؛ دواء دائکم و نظم ما بینکم) ۱۷ شفای هرگونه بیماری علمی و عملی انسان، قرآن مجید است. چنان که خداوند فرموده است: (و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمؤمنین) ۱۸ و (قد جائتکم موعظه من ربکم و شفاء لما فی الصدور) ۱۹. لذا حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) دستور و راهنمایی نسبت به شفاجویی از قرآن شافی را چنین ارائه فرموده است: «واستشفوا بنوره فانه شفاء الصدور» ۲۰ و «فیه شفا المستشفی و کفایه المکتفی» ۲۱ و «فانه الحبل المتین و النور المبین و الشفاء النافع» ۲۲

بیماری روحی و راه درمان

چهارم: قرآن حکیم همان طوری که شفا را در پرتو ادراک صحیح معارف آسمانی و ایمان به تمام ره آورد پیامبران الاهی و امتثال احکام اسلامی می داند، بیماری راه، اثر جهل و عدم ادراک درست معالی وحی و فقدان اعتقاد به ره آورد انبیا (علیهم السلام) و ترک امتثال دستورهای دینی آنان می داند، چون روح انسان مقدم بر بدن او بوده، تن بشر فرع جان مجرد اوست، لذا سلامت روح مهم تر از سلامت بدن و همچنین بیماری دل شدیدتر از مرض بدن می باشد، چنان که امیرالمؤمنین حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در این باره می فرماید: «... اشد من مرض البدن مرض القلب؛ الا و ان من صحه البدن تقوی القلب» ۲۳.

از این جهت، شناخت بیماری روح و معرفت داروی آن و آشنایی با کیفیت درمان، تا نیل به شفای کامل، از بهترین رهنمودهای قرآن کریم است، لذا نمونه هایی از مرض دل بازگو می شود تا راه علاج آن از قرآن مجید استنباط شود.

نمونه هایی از امراض روحی

۱. نفاق از نظر خداوند سبحان بیماری است، چه این که ضعف ایمان و فتور عقیده نیز به نوبه خود مرض محسوب میشود؛ (فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً) ۲۴ و (واذایقول المنافقون والذین فی قلوبهم مرض ما وعدنا الله ورسوله الا غروراً) ۲۵

۲. انحراف سیاسی و گریز از نظام اسلامی و گرایش به بیگانگان، به احتمال شکست حامیان اسلام و پیروزی دشمنان مسلمین، مرض قلب شمرده شده است؛ (فتری الذین فی قلوبهم مرض یسارعون فیهم یقولون نخشی ان تصیبا دائرة فعیس الله ان یتی بالفتح او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم نادمین) ۲۶

۳. طمع به نامحرم و ضعف نفس در برابر غریزه حیوانی و عدم اکتفا به حلال الاهی و میل تجاوز به حرام، بیماری دل است. چنانچه خداوند سبحان فرموده است: (یا نساءالنبی لستن کاحد من النساء ان اتقیتن فلا تخضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض و قلن قولاً معروفاً) ۲۷

قرآن مظهر اسم شافی

اکنون که نموداری از بیماری های اعتقادی، سیاسی و اخلاقی روشن شد، معلوم می شود قرآن حکیم که مظهر شفای خداوندی است یکی از اسمای حسنای اوشافی است و با ارائه برهان عقلی و نیز نشر حکمت و موعظت و جدال احسن، امراض فکری را قبل از پدید آمدن آن دفع می کند و بعد از ظاهر شدن آن رفع می نماید.

با تبیین خطوط جامع و کلی اسلام در سیاست داخلی و خارجی، بیماریهای سیاسی را پیشگیری یا درمان می کند و با تشریح آثار سوء بزهکاری و گرایش های تباه اخلاقی و راهنمایی های سودمند، آنها را علاج می نماید.

آن چه تذکر درگردهمایی پزشکان و همایش علمی و پزشکی مفید می باشد آن است که همه ما موظفیم سلامت روح را ارج نهیم و بیماری و درمان آن را از قرآن و عترت فرا گیریم تا جامعه گرانقدر ما گذشته از سلامت بدن، از روح سالم که همان جان متدین و متعهد و جامع بین تدین و تخصص است، برخوردار گردد.

پروردگارا همه مؤمنان و مراجع عظام گذشته و امام راحل (قدس سره) را با اولیای الاهی محشور فرما.

نظام اسلامی، مقام معظم رهبری و مسئولان متدین را در پرتو عنایت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) حفظ فرما.

برگزارکنندگان این همایش علمی و حضار عزیز را از لطف خاص امام زمان (ارواحنا فداه) بهره مند فرما.

والسلام علیکم ورحمه الله

جوادی آملی

- ١ - سورة سبأ ، آيه ٣.
- ٢ - سورة مريم ، آيه ٤٤.
- ٣ - سورة طه ، آيه ٥٢
- ٤ - سورة عبس ، آيات ١٣-١٤
- ٥ - سورة نمل ، آيه ٤
- ٦ - سورة اعلی ، آيه ٤
- ٧ - سورة نجم ، آيات ٣-٤.
- ٨ - سورة جن ، آيات ٢٧-٢٨
- ٩ - سورة اسراء ، آيه ٩
- ١٠ - سورة نحل ، آيه ٩٨
- ١١ - سورة اعراف ، آيه ٢٠٤
- ١٢ - سورة واقعه ، آيات ٧٧ - ٧٩
- ١٣ - سورة محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ، آيه ٢٤
- ١٤ - سورة مطففين ، آيه ١٤
- ١٥ - سورة اسراء ، آيه ٧٢
- ١٦ - سورة مطففين ، آيه ١٥
- ١٧ - نهج البلاغه ، خطبه ١٥٨
- ١٨ - سورة اسراء ، آيه ٨٢
- ١٩ - سورة يونس ، آيه ٥٧
- ٢٠ - نهج البلاغه ، خطبه ١١٠
- ٢١ - همان ، خطبه ١٥٢
- ٢٢ - همان ، خطبه ١٥٤
- ٢٣ - همان ، حکمت ٣٨٨
- ٢٤ - سورة بقره ، آيه ١٠
- ٢٥ - سورة احزاب ، آيه ١٢
- ٢٦ - سورة مائده ، آيه ٥٢
- ٢٧ - سورة احزاب ، آيه ٣٣

سخن رئیس همایش

قرآن مجید یادگار ماندگار و حیانی پیامبر عظیم الشان اسلام، چراغ هدایت و راهنمایی جاودانه بشریت به سوی سلامت است. بی تردید تأثیر این کتاب مبارک در سلامت جامعه بشری از بیماری های روحی و روانی، اخلاقی و اجتماعی برای همه پژوهشگران پوشیده نیست و اهل خرد و انصاف به نیکی می دانند که اندیشه بشر در پرتو فروزان قرآن مجید کمال و تعالی یافت و یافته های محدود دانش تجربی در مقیاس بیکران کرانه آگاهی برآمده از آن، راه دستیابی به سلامت را، هموارتر خواهد ساخت. گام لرزان و کوتاه مسلمانان در برخورداری از آموزه های و حیانی، در عرصه های سلامت، سبب شد که اوج تعالیم این کتاب مقدس از دیدگان بشر مهجور بماند و پژوهشهای قرآنی حوزه سلامت در مجلات علمی پژوهشی کتاب های مرجع اندک یافت شود و گمان برخی بر آن رود که قرآن پژوهان از این اقیانوس ژرف، دستی تهی خواهند برد.

دومین همایش شفای پایدار (قرآن پژوهی و سلامت) برآن است تا شفای پایدار جان و روان بشر و جامعه بشری را در پرتو آموزه های ماندگار و حیانی اشارت نماید و بی تردید این انتخاب، نشان از آن دارد که در نگاهی دقیق و عمیق، شفای برآمده از آن، پایدار خواهد بود.

ضمن سپاس وافر از همه بزرگان و بزرگوارانی که این همایش ملی را تشویق، همکاری و برگزار نموده اند و همه اساتید گرانقدر و پژوهشگران که با ارائه مقالات خویش بر عظمت این همایش افزودند، از خداوند سبحان سلامت و سعادت را برای همه عزیزان مسألت می نمایم و امید آن است که برپایی چنین همایش هایی، بر غنای پژوهش های حوزه سلامت بیفزاید و همه ما را در نشر علوم و معارف و آموزه های قرآن مجید توفیق عنایت فرماید.

ومنه التوفیق

دکتر سید مظفر ربیعی

ریاست دانشگاه علوم پزشکی بابل

و رییس همایش

سخن دبیر علمی همایش

بسمه تعالی

سپاس بیکران خداوند سبحان را که اعجاز جاودانه پیامبر ختمی مرتبت حضرت محمد صلی الله علیه و آله را داروی شفابخش جانهای مومنان قرار دارد و یادگار ماندگار و حیانی آنحضرت (صلی الله علیه و آله) و آموزه های نورانی آن در طول تاریخ ملجا و مرجع علمی و عملی پژوهشیان و اندیشمندان بوده است.

نگاه روشمند و پیراسته از خطا و تردید به آموزه های قرآنی و روایات شریف در جهان معاصر، راهنمای بسیاری از محققان در دستیابی به حقایق علمی است، مطالعات بین رشته ای عمیق که از سویی به بال متن مقدس قرآنی و روایات معتبر مزین باشد و از سویی به پژوهش ها و یافته های دانش پزشکی تکیه دارد می تواند جانهای مشتاقان کلام و حیانی را سیراب نماید و فهم و زبانی جدید را در دنیای اندیشه ارائه نماید که یقیناً نشان از تلاش علمی مومنان و پاسخگویی آموزه های دینی دارد.

دومین همایش ملی شفای پایدار (قرآن پژوهی و طب) برآن است تا شفای پایدار جان و روان انسانها را در پرتو حقایق نورانی ثقلین بیان و تبیین نماید و از آسیب های احتمالی استفاده ابزاری، غیر کارشناسانه و غیر دقیق بر حذر دارد و به دغدغه دین داران و اندیشمندان دینی در خصوص حضور دین در حوزه سلامت را توجه نماید. بحمدالله استقبال پژوهشگران و اندیشمندان از این همایش ملی موجب مسرت و شکرگزاری است و انتظار می رود که با استمرار این حرکت علمی متکی بر آموزه های دینی به نشر و ترویج روز افزون دیدگاه های قرآنی در حوزه سلامت بوده باشیم.

برخود فرض می دانم که از همه اساتید و محققان ارجمند که با نگارش مقالات علمی این همایش را رونق بخشیدند و نیز تمامی بزرگوارانی که در کمیته های علمی و اجرایی همایش خالصانه یاری رسانده اند سپاس گویم و دوام توفیقات همه عزیزان را از حضرت باری تعالی مسألت نمایم.

دکتر محمد هادی یدالله پور

دبیر علمی همایش

سخن دبیر اجرایی همایش

"و نزل من القرآن ماهو شفاء و رحمه للمومنين ولايزيد الظالمين الا خسارا" (اسراء: ۱۸۲).
"و از قرآن آنچه شفا و رحمت است برای مؤمنان نازل می کنیم و ستمگران را جز خسران و زیان نمی افزاید".

قرآن کتابی است که همه آنچه در راستای سعادت واقعی انسانهاست در خود جای داده و جا دارد دانشمندان و فرهیختگان عرصه علم و دانش از چشمه سار جوشان معارف قرآنی بهره گیرند تا دستاوردهای علمی شان در خدمت حیات انسانی قرار گیرد. در همین راستا به منظور ایجاد ارتباط بیشتر با گنجینه های قرآنی، دانشگاه علوم پزشکی بابل دومین همایش ملی قرآن پژوهی و طب با عنوان شفای پایدار را برگزار کرد. تا در این راستا ذره ای از علم بیکران این کتاب آسمانی به منصفه ظهور رسد.

مجموعه حاضر شامل چکیده مقالات ارائه شده در دومین همایش ملی شفای پایدار است که این امکان را برای علاقه مندان و دانش پژوهانی که فرصت حضور در این گرد همایی را نیافتند، بتوانند از آن بهره مند شوند و شرکت کنندگان بتوانند نمونه آثار پژوهشی ارائه شده خود را در اختیار داشته باشند. در این مجموعه ۳۲ عنوان مقاله به صورت سخنرانی و ۷۳ عنوان مقاله به صورت پوستر ارائه شده است و چکیده مقالات این مجموعه به صورت الفبایی نام خانوادگی نویسنده اول مرتب شده و نویسنده مسئول با علامت ستاره مشخص شده است.

جا دارد از همه اساتید گرامی که بدون راهنمایی و کمک های بی دریغ آن ها این مهم امکان پذیر نبود قدردانی به عمل آید. همچنین از همه دوستان و دانش پژوهان محترم که با ارسال مقالات و شرکت در این همایش ما را نسبت به ادامه کار دلگرم کردند سپاس به عمل می آید.

و من الله التوفيق

دبیر اجرایی همایش

فهرست مقالات سخنرانی

صفحه	فهرست
۱۸	اصول و روش های تربیت دینی کودک در آموزه های اسلامی
۱۹	اسلام و سلامت (جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی)
۲۰	آموزش و مشاوره والدین در تربیت جنسی کودکان از دیدگاه اسلامی
۲۱	ارزیابی روابط عاطفی و سلامت جنسی زوجین از دیدگاه قرآن و روایات
۲۲	بررسی حقوق حیوانات از دیدگاه اسلام و غرب
۲۳	پایش استفاده از قرآن و نهج البلاغه در مقالات علوم پزشکی
۲۴	جلوه های پیشگیری طب اسلامی در جهت حفظ سلامتی در ماه رمضان
۲۵	حقوق سالمندان و طب سالمندی در آموزه های اسلامی
۲۶	بررسی ارتباط سلامت معنوی و رضایت از زندگی سالمندان بستری در بیمارستان های شهرکرد
۲۷	نقش مثبت اندیشی در بهداشت روان از دیدگاه قرآن و حدیث
۲۸	چالش های فراروی اجرای منشور حقوق بیمار: یک پژوهش کیفی
۲۹	سبک زندگی اسلامی و منشور حقوق بیمار در آموزه های اسلامی
۳۰	بررسی رابطه نگرش های مذهبی دانشجویان دانشگاه بجنورد با استرس دانشجویی
۳۱	تجارب اعتقادات مذهبی بیماران مبتلا به عفونت HBV یک مطالعه کیفی
۳۲	رابطه انس با قرآن و ویژگی های شخصیت
۳۳	سلامت روان از نگاه قرآن
۳۴	نقش، مداخله و تاثیر نیایش بر سلامت روان
۳۵	رویکرد قرآن و حدیث در زمینه تربیت و آموزش های مبتنی بر سلامت جنسی
۳۶	مبانی دین شناختی علم دینی
۳۷	سلامت روان از منظر اسلام و روانشناسی
۳۸	دیدگاه مدیران و مجریان در خصوص بهره مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده ی ایران
۳۹	جلوه هایی از هماهنگی قرآن و طبیعت (پیوند وثیق کتاب تدوین و تکوین)
۴۰	بررسی روش های جلوگیری از افزایش غم و غصه در آموزه های اسلامی
۴۱	ارزیابی گزاره های روایی طبی: کفایت بررسی متنی یا اثربخشی بالینی؟
۴۲	بازکاوی روایات طبی در آثار طبی حاج محمد کریم خان کرمانی
۴۳	بررسی حقوق بیمار و کرامت انسانی در نظام سلامت از دیدگاه اسلام
۴۴	عوامل موثر بر امید به زندگی با رویکرد اسلامی
۴۵	علم دینی و علم غیر دینی
۴۶	نقش والدین در تربیت سبک دلبستگی ایمن فرزندان از دیدگاه آموزه های اسلامی و روانشناسی معاصر
۴۷	بررسی آیه های قرآن کریم در زمینه سه بعد اصلی سلامتی (جسمی، روانی و اجتماعی)
۴۸	راه کارهای سلامت روان از منظر امام علی (ع)
۴۹	مقومات سلامت خانواده در اسلام

۵۰	بررسی میزان گرایش به مطالعه منابع مذهبی: مطالعه موردی در شهرستان ارومیه
----	---

فهرست مقالات پوستر

صفحه	فهرست
۵۲	نقش غذاهای حلال طیب و حرام خبیث بر سلامت انسان از نگاه قرآن و روایات
۵۳	یافتن معنا در زندگی، موهبتی الهی از تولد نوزاد نارس: یک مطالعه کیفی
۵۴	بررسی آراء دانشمندان مسلمان طب سنتی ایران در مقوله سلامت معنوی و روانی
۵۵	مبانی و اصول «تربیت دینی» و نقش آن بر آرامش روانی
۵۶	دستاوردها و چالش‌های ترویج و توسعه بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده‌ی ایران
۵۷	اهمیت حفظ محیط زیست از دیدگاه اسلام و قرآن
۵۸	نقش و جایگاه آموزش و پرورش در ترویج سبک زندگی اسلامی
۵۹	دستورات خود مراقبتی از منظر قرآن و آموزه‌های اسلامی و تطبیق آن با دستورات بهداشتی در دانش پزشکی نوین
۶۰	تبیین چگونگی تاثیر اعتماد بر سلامت زنان: یک مطالعه کیفی
۶۱	اهمیت "تقلیل غذا" در پیشگیری و درمان بیماریها از منظر قرآن، روایات، طب سنتی و طب مدرن
۶۲	جایگاه غذا و تغذیه در آموزه‌های اسلامی
۶۳	خانواده برتر در اسلام – ویژگی‌های خانواده قرآنی
۶۴	جلوه‌هایی از شفابخشی قرآن از اتیولوژی تا درمان بیماریها
۶۵	رابطه سبک زندگی دینی، شادکامی و رضایت از زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شهر رشت
۶۶	رضایت زناشویی در الگوهای مختلف همسرگزینی با نگاهی به آیات قرآن
۶۷	ابعاد گوناگون اخلاق حرفه‌ای کارکنان نظام آموزش عالی
۶۸	نهج البلاغه معجزه‌ای وصف ناپذیر در اصول اخلاق حرفه‌ای
۶۹	چیستی روح از منظر قرآن و روانشناسی
۷۱	بررسی استفاده از آیات و روایات در آموزش تئوری علوم بهداشتی
۷۲	پایش پژوهش‌های مذهبی در مقالات علمی حوزه علوم پزشکی
۷۳	عنایت به قرآن و نهج البلاغه با نگاهی به فهرست منابع در مقالات لاتین دانشگاه‌های علوم پزشکی
۷۴	جایگاه احکام و موازین شرعی در آموزش بالینی دانشجویان پرستاری
۷۵	بهداشت دهان و دندان در طب اسلامی
۷۶	اسلام و محیط زیست سالم
۷۷	بررسی تأثیر آموزش معنادرمانی مبتنی بر تحلیل محتوای مضمونی قرآن بر کیفیت زندگی دانش‌آموزان دختر هنرستانی شهرستان بابل
۷۸	بررسی آموزه‌های اسلام بر سلامت بهداشت روان با تکیه بر آیات و روایات
۷۹	اهمیت محیط زیست از دیدگاه اسلام با تکیه بر آیات و روایات
۸۰	مقایسه ابزارهای مخدع و میل نهان در تاریخ جراحی پزشکی
۸۱	سنجش سلامت معنوی کاربران کتابخانه‌های عمومی و نقش کتابخوانی در ارتقاء سلامت معنوی
۸۲	بررسی اهمیت استفاده از رطب در بارداری و زایمان با توجه به اشاره قرآن و روایات
۸۳	بررسی ازدواج فامیلی از منظر متون دینی و پزشکی
۸۴	بررسی چیستی و مفهوم سلامت از دیدگاه صحیفه سجاده
۸۵	تاثیر رسانه نوین (تصویری) بر سبک زندگی اسلامی ایرانی
۸۶	تعلیم و تربیت اسلامی با رویکرد تمدنی
۸۷	تغذیه و سلامت روح

۸۸	نقش اثرات دارویی برخی از گیاهان از منظر قرآن کریم
۸۹	اسلام و ابعاد سلامتی انسان
۹۰	منشور حقوق بیمار و پزشک در نظام سلامت و آموزه های دینی
۹۱	مقایسه تطبیقی سبکهای فرزند پروری از دیدگاه مکتب اسلام و اندیشمندان غربی
۹۲	سبک زندگی اسلامی و تاثیرات آن فرهنگ و تمدن و سلامت پایدار (راهبردها و راهکارها)
۹۳	بررسی نقش ضعف ایمان در از بین رفتن سلامت روان
۹۴	نقش معنویت در سلامت روان
۹۵	علل اضطراب و افسردگی و راهکارهای مقابله با آن از منظر قرآن و تعلیم اسلامی
۹۶	سبک زندگی سالم از منظر قرآن و اهل بیت (ع)
۹۷	اسلام و خانواده سالم؛ بررسی موردی مدارای اخلاقی و تأثیر آن بر سلامت خانواده
۹۸	اسلام و سلامت پزشکی
۹۹	تربیت عقلانی در رهیافت عرفانی اهل بیت (ع)
۱۰۰	رفتارهای بهداشتی در دانش آموزان سال سوم دبیرستانهای شهرستان بابل
۱۰۱	تأثیر آموزه های اسلام در سلامت روان
۱۰۲	نقش تغذیه در سیر و سلوک با تاکید بر آثار علامه حسن زاده آملی
۱۰۳	اصول بهداشتی و فرهنگ تغذیه از دیدگاه اسلام
۱۰۴	تأثیر آموزه های دینی کارکنان درمانی نسبت به حفظ کرامت انسانی در مراجعه کنندگان به مراکز بهداشتی - درمانی شهرستان لارستان
۱۰۵	روش های کاهش غم و غصه در خانواده های سالم اسلامی از منظر آموزه های دینی
۱۰۶	باورهای زنان باردار از روزه داری در ماه مبارک رمضان
۱۰۷	شناسایی رابطه ساده و چندگانه جهت گیری مذهبی با سلامت روان دانشجویان
۱۰۸	اصول فرزند پروری در اسلام و روان شناسی
۱۰۹	نقش والدین در تربیت جنسی کودک از دیدگاه اسلام و منابع علمی
۱۱۰	تأثیر قرآن بر درمان بیماری ها
۱۱۱	بررسی راه کارهای تفکر صحیح در مدیریت غم و اندوه
۱۱۲	رحم مکانی امن برای رشد جنین نیمه بیگانه از دیدگاه قرآن کریم
۱۱۳	بهداشت روانی در اسلام
۱۱۴	بررسی واژه حکیم در نظام سلامت در اسلام
۱۱۵	راهکارهای اسلام برای نیل به سعادت روان
۱۱۶	سیری برمفهوم خانواده در اسلام و تاثیر آن در سلامت روانی جامعه
۱۱۷	کرامت انسانی زن و نقش آن در تحکیم خانواده
۱۱۷	تأثیر مبانی انسان شناسی تربیت قرآنی بر سلامت روان
۱۱۸	تبیین مفاهیم سلامت روانی و عاطفی و شناختی زنان مبتلا به تخمدان پلی کیستیک: یک مطالعه کیفی
۱۱۹	سلامت و بهداشت زنان و اسلام
۱۲۰	بررسی خواص تغذیه ای و دارویی انگور از منظر قرآن کریم، احادیث و طب سنتی
۱۲۱	ارتباط عبادی با خداوند و آثار شفابخشی آن از منظر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)
۱۲۲	طبقه بندی و تحلیل روایات حجامت و فصد، از منظر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)
۱۲۳	چیستی حقیقت نفس و تجرد آن با تکیه بر آموزه های قرآنی

سخنرانی ها

اصول و روش های تربیت دینی کودک در آموزه های اسلامی

سید فاطمه اشرفی^{۱*}، سیداحمد میریان^۲، حمید محمدقاسمی^۳

۱. کارشناسی ارشد، علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ایران، fa.ashrafi1393@gmail.com
۲. استادیار، علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ایران.
۳. دانشیار، علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ایران.

خلاصه

سابقه و هدف: در اسلام بر تربیت فرزند تاکید فراوان شده است. آیات و بالاخص روایات متعددی در این زمینه بیان شده اند که ضرورت چنین مسأله ای را دوچندان کرده است. بنیان خانواده در این مورد نقش بسزایی دارد. بنیان خانواده می تواند با تربیت صحیح زمینه سعادت و با تربیت ناصحیح زمینه شقاوت فرزندانش را فراهم کند. کودکی که در خانواده به درستی تربیت نشده است در آینده ممکن است دچار انواع انحرافات و ناپهنجاری های اجتماعی گردد که به ضرر خود او و جامعه اش است. بنابراین تربیت صحیح از جمله مسائل مهمی است که باید تبیین گردد. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی، تلاش دارد تا با بررسی اهمیت و ضرورت تربیت فرزند، اصول و روش های مورد نیاز در تربیت کودک را بر طبق آیات و روایات مطرح کند و زمینه آگاهی بیشتر جامعه را فراهم کند. اصول تربیتی شامل اصل تغییر ظاهر، اصل تحول باطن، اصل مداومت و محافظت بر عمل، اصل حریت و ... می باشند و روش های تربیتی نیز شامل روش تلقین به نفس، اعطای ببش، دعوت به ایمان، تغییر موقعیت و .... هستند که در این مقاله تبیین شده اند.

واژه های کلیدی: تربیت دینی، کودک، اصول، روش

اسلام و سلامت (جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی)

سپیده بابانژاد قصاب

۱. کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی و کارشناس مامایی، babanejad_s8225@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: نوشتار حاضر، به مبانی سلامت در زمینه‌های مختلف، از جمله سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی در قرآن می‌پردازد. نگارنده با اشاره به برخی از مبانی سلامت نشان می‌دهد که قرآن کریم برای بیان جزئیات سلامت و پزشکی مردم نازل نشده است، ولی کلیات و مبانی و اصول آنها را بیان کرده است؛ زیرا این اصول و مبانی در راستای هدایت انسان است. قرآن کریم در قالب آیات و همچنین در احادیث و سیره، بر ضرورت و اهمیت موضوع سلامتی و تأثیر آن در زندگی دنیوی و اخروی اشاره فراوان دارد. بر این اساس در مبانی بهداشت اسلامی، رعایت و حفظ سلامتی از مصالح عمومی نظام اجتماعی و بخشی از مسئولیت همگانی شمرده می‌شود. در نظام سلامتی از دیدگاه اسلام، بهره‌مندی انسان از نعمت‌های الهی برای رسیدن به تکامل و خشنودی خداوند ضروری است و مواظبت و پیشگیری از آسیب‌ها و آلودگی‌ها واجب دانسته می‌شود؛ به گونه‌ای که برای رسیدن به این ضرورت در ابعاد جسمانی، روانی و معنوی، نظامی مدون و اصول و قواعدی برای حفظ سلامتی انسان و رستگاری او ارائه می‌دهد و برنامه زندگی‌اش را از تولد تا رسیدن به روز حساب، در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی، در قالب وظایفی مثل رعایت بهداشت تغذیه، سلامتی جسمی، معنوی و جنسی، تنظیم می‌کند و در اختیار جامعه بشری قرار می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: اسلام، سلامت، جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی.

آموزش و مشاوره والدین در تربیت جنسی کودکان از دیدگاه اسلامی

افسانه بختیاری^{۱*}، هاجر پاشایی^۲

۱. دکترای سلامت سالمندان، گروه مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران afbakhtiari@gmail.com

۲. مرکز تحقیقات بهداشت باروری و ناباروری، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: آموزش جنسی یکی از موضوع های مهم در حوزه تربیت است و در چگونگی شکل گیری شخصیت انسان و نیز تاثیر گذاری بر افکار، عواطف و رفتارهای انسانی نقش مهمی دارد. علیرغم اهمیت این موضوع، در کشور ما، برنامه های آموزشی مدون و مناسبی در این زمینه وجود ندارد و اغلب نوجوانان آگاهی های جنسی را از منابع نامناسب و با روش های نادرست کسب کرده و اطلاعات کافی درباره این موضوع ندارند. هدف مطالعه حاضر بررسی محتوا، شیوه ها و فواید آموزش های مناسب جنسی در این گروه سنی از نظر فرهنگ اسلامی است.

مواد و روشها: این یک مطالعه مروری است که با بررسی منابع علمی و مقالات چاپ شده در پایگاههای علمی معتبر از سال ۲۰۱۱-۲۰۱۷ انجام گردید.

یافته‌ها: نیاز به تربیت و آموزش جنسی کودکان و نوجوانان یکی از مهمترین نیازهای آموزشی و حقوق انسانی آنها و یکی از بزرگترین دغدغه ها و نگرانی های والدین و جامعه است. بسیاری از نوجوانان در حالی پا به بزرگسالی می گذارند که با پیام های مبهم و چالش برانگیز بزرگسالان در مورد موضوعات جنسی مواجه می شوند. این مسئله با شرم، حیا، سکوت و عدم تایید بحث آزادانه در مورد موضوعات جنسی از سوی والدین و معلمان پیچیده تر می شود؛ انهم درست در زمانی که بیشترین نیاز به آن وجود دارد. محروم ساختن کودکان و نوجوانان از این آموزش ها، موجب آسیب پذیری آنها نسبت به انواع انحرافات جنسی می گردد. یکی از علل مقاومت جوامع به لزوم این آموزش ها، اغلب ریشه در باورها و سنت ها داشته و موجب درک نادرست افراد از ماهیت، هدف، محتوای آموزش و اثرات آن می شود. باور سنتی بسیاری از والدین این است که صحبت نمودن با کودکان و نوجوانان در باره ی مسائل جنسی، زمینه ی انحراف و شروع فعالیت جنسی آنان را فراهم می نماید. از سوی دیگر آموزش دهندگان فاقد مهارت تخصصی لازم هستند و قادر به آموزش موثر و مناسب موضوعات جنسی نیستند.

نتیجه گیری: در این مطالعه ضمن بررسی اهمیت و ضرورت آموزش های جنسی کودکان و نوجوانان، به محتوا، روش ها و منابع آموزش جنسی این گروه سنی، مناسب با بررسی متون اسلامی پرداخته می شود.

واژه‌های کلیدی: آموزش جنسی کودکان، تربیت جنسی کودکان از دیدگاه اسلام، آموزش والدین

ارزیابی روابط عاطفی و سلامت جنسی زوجین از دیدگاه قرآن و روایات

هاجر پاشا^{۱*}، افسانه بختیاری^۲

۱. مرکز تحقیقات بهداشت باروری و ناباروری، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران dhajarpasha@gmail.com

۲. دکترای سلامت سالمندان، گروه مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: روابط عاطفی مطلوب و سلامت جنسی نقش مهمی در استحکام کانون خانواده و به تبع جامعه‌های سالمتر داشته و همواره در شریعت مقدس اسلام و آموزه های دینی اسلام نیز مورد تاکید فراوانی بوده است. لذا این مطالعه با هدف ارزیابی روابط عاطفی و سلامت جنسی زوجین از دیدگاه قرآن و روایات انجام گرفت.

مواد و روشها: اطلاعات این بررسی با جستجوی مقالات متعدد از سایت های مختلف اینترنت در طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۶ گردآوری و مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌ها: غریزه جنسی در کلام الهی از نیازهای فطری انسانها بود که با پرده پوشی مطرح شد. دستورات اسلام در مورد آثار استفاده درست و صحیح از غریزه جنسی و برقراری سلامت جنسی به صورت اکمل و اتمم بوده و اهمیت روابط عاطفی و جنسی در نظام خانواده از دیدگاه قرآن، و متون حضرات معصومین (علیهم السلام) تاکید فراوان شد. از دیدگاه اسلام، القای تفکری مثبت نسبت به ارضاء عاطفی و جنسی زوجین در نهاد خانه و خانواده با ازدواج به عنوان یک نیاز واقعی امکان پذیر بوده و آن را موجبات ارضاء مشروع نیازهای عاطفی و جنسی زوجین، تمتع ولذت، آرامش روانی، سکونت قلبی، رشد و کمال، احساس دلگرمی، پوشاندن عیوب همدیگر، لباس همسر، کامل نمودن نیمی از دین خود، افزایش ارزش اعمال عبادی، صیانت از گناه، حراست از نگاه آلوده، حفظ آبروی اجتماعی یکدیگر، حفظ اخلاق و عفت، رهایی از آلودگی های جنسی و عاطفی، مفاسد اخلاقی، و بالاخره ثواب اخروی ذکر نموده بود. از نقطه نظر علمی و اخلاقی نیز در دین مبین اسلام دستورات همه جانبه موثر و کارساز در جهت حفظ بهداشت و سلامت جسمی و روانی زوجین نظیر منع نهبی از همجنس بازی، نهبی اکید از فحشا شامل زنا و لواط، نهبی مردان و زنان از نگاه غرض آلود و شهوانی به نامحرمان، نهبی از آمیزش با زنان حائض، حفظ حجاب و رعایت نگاه و رفتار، فراخوانی به امر ازدواج، ضرورت انجام غسل و.. وجود داشت. ایجاد شناخت برای انتخاب همسر، ارائه آموزش ها و مهارت های عاطفی و جنسی از طریق ارائه آیات قرآنی، سلامت بخشی به روابط عاطفی و جنسی زوجین، و اصلاح رفتارهای زوجین در محیط خانه و خانواده از شیوه های قرآنی برای پیش گیری و رفع اختلاف از حیث روابط عاطفی و جنسی بود.

نتیجه گیری: نظر بر آنکه تمام نکات ریز زندگی زناشویی و مسائل جنسی زوجین و بویژه زنان در دین اسلام پرداخته شده است و راهکارهای مقتضی در مورد سلامت جنسی و آداب زناشویی به طور کامل ارائه شده است. لذا توجه ویژه به آن از جانب مسئولین محترم در جهت تدوین برنامه های ریزی راهبردی برای ارتقا سلامت جنسی و بهبود قوام خانوادگی ضرورت می یابد.

واژه های کلیدی: قرآن، اسلام، سلامت جنسی، روابط عاطفی، ازدواج

بررسی حقوق حیوانات از دیدگاه اسلام و غرب

روح الله پورعابدین^۱، حمیده شورکشتی^۲، اکرم مهراندشت^{۳*}

۱. دانشجوی مدرسی معارف، دانشگاه معارف اسلامی قم، قم ایران

۲. دانشجوی مدرسی معارف، دانشگاه تهران، تهران ایران

۳. دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران، akmehrandasht@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: حقوق حیوانات در برخی جوامع مسلمان و غیر مسلمان یا زیر پا گذاشته شده یا به فراموشی سپرده شده است. در این مطالعه ضمن ارزیابی محیط زیست و حقوق حیوانات و حفظ گونه‌های مختلف در آیات قرآن، احادیث، پاداش رعایت حقوق حیوان و کیفر عدم رعایت آن بررسی می‌گردد.

مواد و روشها: با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی و مقایسه حقوق حیوانات از دیدگاه آیات قرآن و روایات و محیط زیست می‌پردازد که به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته است.

یافته‌ها: در زمینه حقوق حیوانات قانون جامعی وجود ندارد، گرچه کارهایی پراکنده در قالب مقاله، پایان نامه و کتاب انجام گرفته است، ولی خلاً کاری جامع، گسترده، کاربردی و به روز احساس می‌شود. در سراسر جهان از جانب دولتها، سازمانها و عموم کسانی که به مسائل زیست محیطی و حمایت از حیوانات علاقمند می‌باشند، مورد توجه قرار گرفته است. نگاه اسلام به حیوانات، نگاه توحیدی و اعتدالی است. نه ابزار در خدمت سود و لذت بیشتر و نه نفی نگاه تصرفی و تمتعی، بلکه بهره‌بردن از حیوانات در چارچوب قوانین الهی.

نتیجه‌گیری: این تحقیق می‌تواند زمینه ساز مطالعات بیشتر در مورد قانون جامع حمایت از حیوانات در اسلام باشد و همچنین دغدغه ای ایجاد نماید که موجب تدوین قانون جامع برای محیط زیست بویژه حیوانات شود.

واژه‌های کلیدی: اسلام، حقوق حیوانات، سنت، قرآن، محیط زیست

پایش استفاده از قرآن و نهج البلاغه در مقالات علوم پزشکی

آرام تیرگر^{۱*}، یاسمن حبیب زاده^۲، محمد هادی یدالله پور^۳

- ۱- دانشیار و عضو هیات علمی مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل aramtirgar@yahoo.com
 ۲- دانشجوی مقطع کارشناسی بیهوشی، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران
 ۳- دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: با توجه به نقش تاثیر گذار آیات و روایات در تبیین اهمیت موضوعات مختلف برای ما مسلمانان و از سویی نشر بسیاری از مفاهیم پایه و کاربردی در خصوص سلامت و بهداشت توسط مجلات علوم پزشکی، مطالعه حاضر با هدف پایش وضعیت استفاده از قرآن و نهج البلاغه به عنوان مرجع در مقالات علمی-پژوهشی حوزه علوم پزشکی انجام پذیرفت.

مواد و روشها: مطالعه حاضر بصورت مقطعی روی دوره کاملی از مقالات منتشره (از شماره نخست تا سال ۱۳۹۲ به مدت ۲۲ سال) از سوی یکی از مجلات دانشگاههای علوم پزشکی و با استفاده از روش تحلیل استنادی به اجرا در آمد. داده ها از طریق بازبینی مستقیم بخش منابع و بکمک فرمی متناسب با اهداف پژوهش جمع آوری شد. جهت پردازش داده از شاخص های آمار توصیفی بهره برده شد.

یافته ها: پایش ۱۹۰۶۹ منبع بکار رفته در تدوین ۸۷۶ مقاله منتشره در مجله مورد نظر طی ۲۲ سال نشان داد که موارد استفاده از قرآن کریم و نهج البلاغه بعنوان یکی از منابع مورد استناد به ترتیب ۱۵۷ و ۲ مرتبه (کمتر از یک درصد) بود که پر استنادترین سوره در این مطالعه به ترتیب سوره بقره و بدنبال آن سوره های مانده و اسراء بوده اند.

نتیجه گیری: اگرچه یافته های پژوهش از بکارگیری قرآن و نهج البلاغه بعنوان منابع مورد استناد در مطالب علمی مرتبط با بهداشت و سلامت حکایت دارد اما سهم استفاده از آنها رضایتبخش به نظر نمی رسد.

واژه های کلیدی: نهج البلاغه، تحلیل استنادی، منابع، مقالات، مجلات، علوم پزشکی.

جلوه های پیشگیری طب اسلامی در جهت حفظ سلامتی در ماه رمضان

صدیقه حسین پور^۱، محسن نورایی^۲

۱. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران Seddigheh.Hosseinpour29@gmail.com

۲. استادیار دانشکده الهیات دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران M.noor.3@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن کریم، کتاب هدایت بشر از سوی آفریدگار جهانیان و ضامن سعادت متقیان است و وجوب روزه برای ما یک توفیق و بالاتر از آن یک هدیه ی الهی و ضامن سلامت جسم و جان و سعادت است. روزه، علاوه براین که تکلیف الهی است، آثار فراوان بهداشتی-درمانی برای خود روزه دار، خانواده ها و جامعه ی اسلامی به دنبال دارد. در این اثر به مصداق هایی از مطابقت جدیدترین یافته های پزشکی با آموزه های اسلامی در حوزه ی سلامت و روزه داری به عنوان جلوه های پیشگیری طب اسلامی در جهت حفظ سلامتی در این ماه مبارک پرداخته شده است. **مواد و روشها:** مطالعه ی توصیفی کتابخانه ای- رایانه ای، با بهره از جامع ترین لوح فشرده ی آفرینش- قرآن کریم- و سایر نشریات، فیش برداری و جمع بندی صورت گرفته است.

یافته ها: روزه در نظام آفرینش، یک اعجاز علمی بوده، برای تقرب انسان ها به مبدأ هستی و تعالی روحی و معنوی آن ها تصویب شده و در کنار فواید عظیم معنوی، فواید بهداشتی و درمانی فراوانی دارد. گویا بار سلامت و پزشکی روزه کمتر از لذت معنوی اش نیست. بالاتر این که شاید منافع و مصالح دیگری در این فرمان الهی مجهول یا مغفول مانده باشد و به زودی به عنوان دستاوردهای علمی نوظهور به عرصه بیابند.

نتیجه گیری: روی آوری به کلام وحی و سنت افرادی که درستی قول و فعل آنان با صیانت پروردگار ضمانت شده، خیال آدمی را راحت می کند. چون آنان روش های پیشگیری و درمان را به طور جامع و همسو با چرخه ی قدرتمند هستی و خواست الهی مطرح می نمایند. منظور و مقصود یک انسان موحد از روزه جز اطاعت امر الهی نیست و این به معنای ایمان و فرمانبرداری، صداقت و ثبات قدم در انجام واجبات الهی است.

واژه های کلیدی: قرآن کریم، سلامتی و تندرستی، روزه ی ماه رمضان، راه کارهای طب اسلامی.

حقوق سالمندان و طب سالمندی در آموزه های اسلامی

صدیقه حسین پور^{۱*}، محسن نورایی^۲

۱. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران Seddigheh.Hosseinpour29@gmail.com

۲. استادیار دانشکده الهیات دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران M.noor.3@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: سالخورده‌گی مرحله ای از تکامل بشر است که آمادگی قبلی برای ورود به آن، دستاوردهای خوشایندتری همراه با شادابی، خرسندی و سپاس‌گزاری به درگاه الهی به دنبال خواهد داشت. در اسلام که به زیباترین روش، حقوق همگان را مشخص کرده، یکی از حوزه های پزشکی قرآنی و نیز طب سالمندی، عنایت به حقوق سالمندان خانواده و جامعه است. با بررسی احادیث معلوم می شود آموزه های دینی برای سالمندان، حقوقی خاص توأم با عزت و احترام و منزلت لحاظ نموده و از همگان می خواهد نسبت به ادای این حقوق تلاش کنند.

مواد و روشها: مطالعه ی توصیفی کتابخانه ای- رایانه ای، با بهره از جامع ترین لوح فشرده ی آفرینش- قرآن کریم- و سایر نشریات، فیش برداری و جمع بندی صورت گرفته است.

یافته‌ها: جوانان می توانند، ولی نمی دانند؛ در حالی که پیران می دانند، ولی نمی توانند و از آن جا که جوانی پیش از پیری یادآور توانایی قبل از دانایی است، استفاده از علم و تجربه و دستورالعمل طب قرآنی، قابلیت تبدیل به یک فرهنگ عمومی در جامعه را دارد.

نتیجه گیری: اصل احسان به والدین در اعتقاد به خدای متعال ریشه دارد. سالمندان مظهر لطف الهی هستند و حمایت از آنان یک ارزش الهی و دینی به حساب می آید. طب قرآنی در جهت سلامتی سالمندان که در واقع پیامبران امت خود هستند، گام بر می دارد.

واژه‌های کلیدی: قرآن کریم، طب سالمندی، سالمندان، آموزه های اسلامی.

بررسی ارتباط سلامت معنوی و رضایت از زندگی سالمندان بستری در بیمارستان های شهرکرد

راضیه السادات حسینی^۱، معصومه علیجان پور^{۲*}، یوسف اصلانی^۳، راحله جوانبختیان قهفرخی^۳

۱. مرکز تحقیقات مسائل اجتماعی روانی سالمندان، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

۲. گروه مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران، masoomalijanpoor@yahoo.com

۳. گروه آموزشی پرستاری، دانشکده پرستاری و مامائی، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، شهرکرد، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: انسان موجودی چند بعدی است که بعد معنوی در مرکز این ابعاد قرار داشته و در کسب سلامتی تاثیر بسزایی دارد. این مطالعه با هدف تعیین ارتباط سلامت معنوی و رضایت از زندگی سالمندان بستری در بیمارستانهای شهرکرد انجام گرفت.

مواد و روشها: در این مطالعه مقطعی، توصیفی-تحلیلی، ۳۰۸ نفر از سالمندان بستری در یکی از بخش های داخلی و جراحی، از طریق نمونه گیری تصادفی وارد مطالعه شدند. از دو پرسش نامه سلامت معنوی SWBS و رضایت از زندگی SWLS استفاده شد. پس از جمع آوری داده ها، اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS - 17 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج مطالعه حاکی از آن است که اکثریت واحدهای مورد پژوهش (۵۱/۳٪) نفر زن بود. سلامت معنوی در ۵۱/۳٪ از نمونه ها پایین توصیف شده بود و میانگین نمره دهی به این پرسشنامه ۸۶/۱۸±۱۶/۶۱ بود. همچنین در رابطه با مولفه رضایت از زندگی، ۶۳/۶٪ از نمونه ها رضایت از زندگی زیاد و میانگین امتیاز دهی به این پرسشنامه نیز در حدود ۲۰/۰۸±۵/۸ بوده است. همچنین آزمون پیرسون نشان داد که ارتباط معناداری بین سلامت معنوی و رضایت از زندگی وجود داشت $P \leq 0.05$.

نتیجه گیری: حمایت ناشی از منابع معنوی و داشتن ارتباط با قدرتی بالاتر سودمند بوده و می تواند برای بهبود کیفیت زندگی و رضایت از زندگی و ارتقا سلامت مفید باشد. با توجه به در نظر گرفتن سالمندان به عنوان قشر آسیب پذیر، نیاز به برنامه ریزی آموزشی و خدماتی مشاوره ای، در این زمینه احساس می گردد.

واژه‌های کلیدی: سالمند، سلامت معنوی، رضایت از زندگی

نقش مثبت اندیشی در بهداشت روان از دیدگاه قرآن و حدیث

حیب الله حلیمی جلودار^۱، رقیه براریان مرزونی^۲

۱. استادیار دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مازندران؛ بابلسر، ایران jloudar@umz.ac.ir
 ۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران؛ r.bararyan@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: ارتقای سطح سلامت افراد جامعه با چگونگی اندیشه آنها نسبت به دیگران و مسایل زندگی، ارتباط مستقیم دارد به طوری که می‌توان گفت تمام یافته‌ها و رفتارهای انسان، نتیجه فکر مثبت و یا منفی وی بوده است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر ضمن بیان ماهیت «مثبت اندیشی» و «بهداشت روان» با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی به این مسأله پاسخ داده است که از دیدگاه قرآن و حدیث نقش مثبت‌اندیشی در تنظیم سیستم روانی انسان چگونه است؟

یافته‌ها: بررسی‌های انجام شده این نتیجه را به دست داد که مثبت‌اندیشی در نسبت‌های مختلف، آثار متفاوت دارد: نسبت به خداوند منان آثاری چون عبادت، قناعت، سخاوت، شجاعت، توکل، توبه و رسیدن به آرامش را در پی دارد. در رابطه با مردم - با رعایت جانب اعتدال و احتیاط - تأثیراتی چون برقراری رابطه دوستی، جلب اعتماد و محبت دیگران و رهایی از گناهان در روان آدمی ملاحظه خواهد شد. در ارتباط با خویشتن، تأثیر مثبت‌نگری و اندیشه صحیح - با شرط دوری از افراط و تفریط - موجب کشف نیروی درون و اصلاح نفس می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مثبت‌اندیشی، بهداشت روان، خدا، مردم، خویشتن.

چالش‌های فراروی اجرای منشور حقوق بیمار: یک پژوهش کیفی

اکرم حیدری^{۱*}، هدی احمري طهران^۲، فاطمه رحمانی^۳، فریبا اصغری^۴، مرتضی حیدری^۵

۱. دانشیار، متخصص پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات سلامت معنوی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران، heidariama@gmail.com
  ۲. مربی، مرکز تحقیقات سلامت معنوی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران.
  ۳. دانشجوی پزشکی عمومی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران.
  ۴. دانشیار، متخصص طب کار، مرکز تحقیقات تاریخ و اخلاق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.
  ۵. دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. دانشکده سلامت و دین، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران.
- mortezaheidari.mh@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: رعایت حقوق بیماران از اصولی‌ترین وظایف تمامی ارائه‌کنندگان خدمات سلامت است. به منظور تضمین عمل به این وظیفه، منشور حقوق بیماران، تدوین و ابلاغ شده است. با این حال، چالش‌ها و مشکلات اساسی بر سر راه اجرای کامل آن وجود دارد که این مطالعه می‌کوشد با رویکردی چندجانبه به بررسی چالش‌های رعایت حقوق بیمار از دیدگاه بیماران، اساتید و دانشجویان بپردازد.

مواد و روشها: با توجه به رویکرد اکتشافی این مطالعه، استخراج دیدگاه مشارکت‌کنندگان شامل ۴۳ نفر از آگاهان کلیدی از گروه‌های اساتید، دانشجویان و بیماران، با رویکرد گراندد تئوری و تحلیل داده‌ها به شیوه تحلیل محتوای کیفی صورت گرفت.

یافته‌ها: موانع اجرای منشور حقوق بیماران از دید شرکت‌کنندگان در این مطالعه، شامل سه تم اصلی بعد نظام ارائه خدمات سلامت، بعد اجتماعی - فرهنگی و ویژگی‌های فردی ارائه‌دهندگان خدمت و بعد اجتماعی - فرهنگی و ویژگی‌های بیماران بود که مواردی چون نبود نظام جامع ارزیابی و نظارت، نقص اطلاع‌رسانی، عادلانه نبودن خدمات، عدم مشارکت بیمار در تصمیم‌گیری‌ها، کمبود منابع انسانی، ساختار نامناسب محیط کار (فیزیکی و روابط انسانی)، نبود نظام جامع رسیدگی به شکایات بیماران، مشکلات فردی ارائه‌دهندگان خدمت، به‌روز نبودن دانش ارائه‌کنندگان خدمت و عدم آگاهی کامل آنان از شؤنات اسلامی و تفاوت‌های قومی - نژادی و فرهنگی - اجتماعی در ارائه‌دهندگان خدمت و در بیماران را دربرمی‌گرفت.

نتیجه گیری: استقرار مطلوب منشور حقوق بیمار در مراکز درمانی کشور، با عوامل بسیاری در حوزه‌های اقتصاد، فرهنگ و مانند آن در ارتباط است. بنابراین، پرداختن به آن به دور از ساده‌انگاری و با در نظر گرفتن مؤلفه‌های چندگانه آن، ضروری به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: حقوق بیمار، اخلاق پزشکی، گراندد تئوری، رابطه پزشک و بیمار

سبک زندگی اسلامی و منشور حقوق بیمار در آموزه‌های اسلامی

زکيه دوست کام^۱، حمیدرضا طیبی نسب^۲

۱. هیأت علمی گروه معارف دانشگاه بجنورد، مدرسی معارف تاریخ تمدن اسلامی، z.doustkam@ub.ac.ir

۲. عضو هیئت علمی و استادیار دانشگاه پیام نور، سطح ۴ حوزه علمیه قم، تخصصی فلسفه و کلام اسلامی . tayebinasab@pnu.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: سبک زندگی در جوامع اسلامی به میزان زیادی متأثر از عامل دین است. یکی از موارد آموزه‌های دینی در رابطه با سبک زندگی، تعامل اجتماعی بخصوص نوع رفتار با بیماران می‌باشد. زیرا تا افراد جامعه از سلامت جسمی و روحی برخوردار نباشند جامعه‌ای سالم و رو به پیشرفت نخواهیم داشت. فرد بیمار به تقویت جسمی و روحی نیازمند است تا سلامت واقعی خویش را باز یافته، به عنوان عضوی مفید در جامعه به زندگی و فعالیتش ادامه دهد.

مواد و روشها: روش تحقیق کتابخانه‌ای به صورت توصیفی- تحلیلی با فیش برداری از کتب روایی و اخلاقی و استقرای داده‌ها در این زمینه می‌باشد. برای جمع آوری داده‌ها انتخاب نمونه خاص یعنی منشور حقوق بیمار از بین کتابهای اخلاقی و روایی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت و با تحلیل داده‌ها منشور مورد نظر به دست آمد.

یافته‌ها: بررسی منابع دینی در این زمینه مشخص گردید که آموزه‌های دینی برنامه جامعی در این زمینه: از نوع رفتار با بیماران و مراعات حال آنها؛ شیوه مراقبت؛ کمک مادی و عاطفی و... با بیان اثرات دنیوی و اخروی آنها برای جامعه بشری ارائه داده است. که افراد با عمل به آن علاوه بر کمک به جامعه بیماران نقش تعیین کننده در سلامت جامعه نیز خواهند داشت.

واژه‌های کلیدی: اسلام، سبک زندگی، حقوق، بیمار، منشور اخلاقی، بیماری.

بررسی رابطه نگرش های مذهبی دانشجویان دانشگاه بجنورد با استرس دانشجویی

زکيه دوست کام

گروه معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران Zdoostkam@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: عوامل و زمینه های بسیاری در شکل گیری استرس دانشجویی وجود دارند. برای رفع یا کاهش این مسأله راهکارهایی وجود دارد که یکی از مهمترین آنها نگرش های مذهبی و نقش اصلی و اثرگذار دین و دینداری در رفع این مسأله می باشد. لذا، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش نگرش های مذهبی با استرس دوران دانشجویی دانشجویان دانشگاه بجنورد می باشد.

مواد و روشها: بررسی: جامعه ی آماری پژوهش حاضر شامل کلیه ی دانشجویان دانشگاه بجنورد در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۶ بودند که از بین آنها ۱۷۰ نفر با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع آوری داده ها از دو مقیاس نگرش سنج مذهب و فهرست استرس دوران دانشجویی استفاده شد. جهت تحلیل داده ها، ضریب همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار SPSS-22 بکار گرفته شد.

یافته ها: یافته ها نشان داد، ضریب همبستگی بین نگرش مذهبی ($r = -0/526$) با استرس دوران دانشجویی معنی دار می باشد ($P < 0/05$). به گونه ای که هر چه اعتقادات دینی دانشجویان قوی تر باشند استرس کمتر و به تبع آن از سلامت روحی بیشتر در زندگی با عمل به آموزه های دینی برخوردارند.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد می توان استرس دوران دانشجویی را از طریق نگرش های مذهبی پیش بینی و کنترل نمود. در نظر گرفتن متغیر نگرش های مذهبی و تقویت اعتقادات در برنامه های آموزش مدیریت استرس دانشجویان، جهت کاهش استرس و برخورداری از سلامت روحی و آرامش بیشتر با توکل بر خدا توصیه می شود.

واژه های کلیدی: دین، اعتقادات، استرس دوران دانشجویی، نگرش مذهبی، سلامت روحی و روانی.

تجارب اعتقادات مذهبی بیماران مبتلا به عفونت HBV یک مطالعه کیفی

علی ذبیحی (PhD)^{۱*}، لیلا ولیزاده (PhD)^۲، وحید زمان زاده (PhD)^۳، رضا نگارنده (PhD)^۴، سیده رقیه جعفریان امیری (PhD)^۱

۱- گروه پرستاری دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بابل بابل، ایران، Zabihiali@yahoo.com

۲- گروه پرستاری کودکان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران

۳- گروه پرستاری داخلی - جراحی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران

۴- مرکز تحقیقات مراقبت های پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: هپاتیت یک عفونت سیستمیک بوده که به دلیل مزمن بودن ماهیت آن، محدودیت هایی در زندگی بسیاری از بیماران ایجاد کرده و استفاده از استراتژیهای مقابله ای جهت ارتقاء کیفیت زندگی را ضروری می سازد. اعتقادات معنوی در داشتن یک زندگی هدفمند و مدیریت بیماریهای مزمن مؤثر است. هدف از این مطالعه درک و تبیین تجارب اعتقادات مذهبی بیماران هپاتیت B بوده است.

مواد و روشها: مطالعه کیفی حاضر با رویکرد آنالیز محتوا انجام شد. جمع آوری داده ها با ۱۸ مصاحبه بدون ساختار و عمیق با بیماران مبتلا به هپاتیت B طی سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۵ در مراکز بهداشتی درمانی و مشاوره شهرهای آمل، بابل و تبریز انجام شد. نمونه گیری به صورت هدفمند بوده و کلیه مصاحبه ها ضبط شده، کلمه به کلمه بازنویسی گردید و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: بر اساس بررسی مصاحبه ها و تحلیل داده ها، یک درون مایه اصلی «معنویت گرایی» در قالب چهار درون مایه فرعی «بیماری تقدیر الهی»، «قرب الهی»، «بیداری وجدان»، «رشد و بالندگی» ظهور یافت.

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از مطالعه حاضر بیانگر اهمیت تجارب معنوی مبتلایان به بیماری هپاتیت B بوده و توجه به معنویت در زندگی می تواند کمک مؤثری در پذیرش بیماری و تکیه گاه مناسبی جهت ارتقاء سلامت جسمی، روانی و اجتماعی باشد. لذا پیشنهاد می گردد که مدیران و کارکنان در ارائه خدمات بهداشتی درمانی به تجارب معنوی بیماران توجه خاصی نموده و آن را در برنامه مراقبت های معمول بگنجانند.

واژه‌های کلیدی: معنویت گرایی، هپاتیت B، بیماری مزمن، تحقیق کیفی

رابطه انس با قرآن و ویژگی‌های شخصیت

رحیمه روحانی راد^{۱*}، محبوبه فرامرزی^۲، محمد هادی یدالله پور^۳

۱. گروه روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ایران

۲. دانشیار روانشناسی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، ایران، Mahbob330@yahoo.com

۳. دانشیار معارف اسلامی، گروه مطالعات اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن کریم، معجزه جاودانه پیامبر گرامی اسلام و نسخه شفابخش و آرام‌بخش روان آدمیان است که خستگی‌ها و ناآرامی‌ها را به آرامش و دردها را درمان می‌کند. انس با قرآن چه ظاهری و چه باطنی می‌تواند تأثیر بسزایی را در شکل‌گیری شخصیت آدمی افراد داشته باشد. شناخت ویژگی‌های شخصیتی، در سایه انس با قرآن بهترین روش مقابله با این ناملایمات است. این پژوهش تلاش دارد تا رابطه انس با قرآن را با ویژگی‌های شخصیت، مورد بررسی قرار دهد.

مواد و روشها: این پژوهش از نوع توصیفی مقطعی است. جامعه پژوهش، شامل تمام دانشجویان دانشگاه آزاد ساری است. نمونه پژوهش شامل ۲۲۸ نفر از دانشجویان که به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه انس با قرآن و پرسشنامه پنج عاملی شخصیتی نئو بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیری گام به گام استفاده شد.

یافته‌ها: سه ویژگی شخصیت، توافق، گشودگی به تجربه و برونگرایی نقش تعیین‌کننده‌ای در تبیین انس با قرآن دارند. این سه ویژگی شخصیت به میزان ۳۳/۹٪ واریانس انس با قرآن را تبیین می‌کنند. گشودگی به تجربه، پیشگویی کننده منفی ($\beta = -0,207$) انس با قرآن است. ویژگی‌های توافق ($\beta = 0,219$) و برونگرایی ($\beta = 0,150$) پیشگویی کننده‌های مثبت انس با قرآن هستند.

نتیجه گیری: برخی از ویژگی‌های شخصیت، انس با قرآن را تبیین می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: قرآن، انس، شخصیت

سلامت روان از نگاه قرآن

فاطمه زمانیان نجف آبادی^۱، علیرضا طیبی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد الهیات، دانشگاه اراک، اراک، ایران، fzamaniyan93@gmail.com

۲. دانشیار دانشکده الهیات، دانشگاه اراک، اراک، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: سلامت روان به عنوان یکی از مهم ترین مباحث حوزه سلامت، ابتدا در مجامع و مکاتب روانشناسی غرب مطرح شد. تا به امروز نیز، در هرمکتب و رویکرد به جنبه ای خاص از سلامت روان بیشتر توجه شده است. با این حال پیشوایان الهی در طول تاریخ همواره به معیارهای رشد و سلامت انسان توجه داشته و راهکارهایی برای ارتقاء شخصیت انسان ارائه نموده اند. قرآن این کتاب انسان سازو آسمانی، علی رغم توجه به ابعاد جسمانی و معنوی انسان راهکارهایی را برای ارتقاء بهداشت روانی و معنوی او ارائه نموده است. در همین راستا خداوند، کتاب وحی را هدایتگر انسان به سوی جاده سلامت معرفی کرده است. هرچند پژوهش هایی به بررسی دیدگاه قرآن در این زمینه پرداخته اند اما به نظر می رسد اکثر این پژوهش ها بر صفات اخلاقی متمرکزند. بنابراین نگارنده با استفاده از روش توصیفی، هدف خود را "بررسی دیدگاه قرآن پیرامون معیارها و راهکارهای ارتقاء سلامت روان" قرار داد. با بررسی آیات قرآن میتوان گفت: قرآن فردی را سالم می داند که با تکیه بر فطرت توحیدی با ایجاد تعادل بین نیازهای جسمی و روانی خود رضایت خداوند را برگزیند و به سوی او حرکت کند.

واژه های کلیدی: قرآن، سلامت، سلامت روان، تعادل روانی

نقش، مداخله و تاثیر نیایش بر سلامت روان

آمنه شاهنده

عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور shahande_a@pnu.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: سلامت روانی و رضایت از زندگی یکی از ویژگی های فرد سالم است. لذا تلاش جهانی در جهت تدبیر بستر مناسب برای زندگی عاری از بیماری تنها معطوف به پیشگیری و درمان بیماری جسمی نمی شود، بلکه علاوه بر سلامت جسمانی، توجه ویژه ای به تعبیه محیطی آرام جهت آرامش درونی و سلامت روانی افراد معطوف داشته است. با وجود پیشرفت های سریع در جهت حل مشکلات جسمی انسان ها، علم پزشکی هنوز گامی موثر در جهت حل مشکلات روحی- روانی انسان ها برنداشته است، در حالی که مشکلات روانی توانسته اند نقش مهمی را به لحاظ ایجاد بیماری های جسمی ایفا کنند.

یافته ها: دین با مکانیسم های گوناگونی چون دعا، نیایش و راز و نیاز به معبود موجبات سلامت روانی فرد و جامعه را تامین می کند. نمونه هایی از سلامت روانی ناشی از دین، وجود امید، انگیزه و مثبت نگری در دین، ایجاد شبکه حمایتی عاطفی و اجتماعی، دادن پاسخ روشن و قاطع به مفهوم خلقت، تعریف لذت بخش و معقول از رنج و درد و مکانیسم های بسیار دیگر. مطالعات انجام شده حاکی از آن است که می توان در گرو اعتقادات و اعمال صالح به آرامش روانی دست یافت و انسان معتقد را به یک انسان سرزنده و بشاش که همیشه در حال تلاش و تکاپوست در آورد، در ارتباط با جامعه خود است و در هر زمینه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی سعی بر آن دارد که با توجه به توانایی های خودش بهترین باشد.

واژه های کلیدی: دعا، دین، سلامت انسان، سلامت روانی

رویکرد قرآن و حدیث در زمینه تربیت و آموزش‌های مبتنی بر سلامت جنسی

نوشین شیرزاد

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی no.shirzad1360@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: خداوند در درون انسان‌ها امیالی قرار داد که یکی از مهمترین این امیال، میل جنسی است و ارضای درست و صحیح آن و کسب هویت جنسی صحیح، نقش بسیار مهمی در آرامش روح و روان انسان دارد. قرآن کریم با ظرافت بسیار زیاد این میل طبیعی را بررسی نموده و پیروان این دین بدرستی راهنمایی شده اند. روش این مطالعه از نوع توصیفی تحلیلی است و بصورت کتابخانه ای، با بررسی قرآن، تفاسیر کتب، و مقالات مرتبط انجام گرفته است. مهارت‌های زندگی و آموزش‌های جنسی، پایه و اساس زندگی مشترک است. توأم ساختن آموزش‌های جنسی با آموزه‌های دینی مرتبط با آن و بررسی فردی نقش بسزایی دارد. آموزش‌های جنسی توأم با آموزه‌های دینی می‌تواند باعث افزایش سازگاری فردی و اجتماعی گردد. در متون دین اسلام به اشاراتی بر می‌خوریم که برخی تفاوت‌های جنسی روان شناختی و دارای جنبه فطری را مورد تأکید قرار داده‌اند و از مهم ترین آنها می‌توان به تفاوت در معیارها و تمایلات . از نکات قابل استفاده از روایات اسلامی اند. روابط جنسی سالم در آرامش و سازگاری زن و شوهر تأثیر جدی دارد. کنترل جنسی و محدود کردن آن به فضای زندگی مشترک، کنترل نگاه، احساس برتری در شخصیت، پیدایش مصونیت و امنیت اجتماعی را به همراه دارد و مراعات آداب در رابطه جنسی این آثار را تقویت می‌کند. توجه به ناهماهنگی جنسی، نگاه یک سویه به آن، محدودیت‌های نابجا، مقابله با هویت جنسی خویش، کاهش میل جنسی و تصویر ذهنی ناسالم از روابط جنسی، آسیب‌هایی است که آرامش زندگی را به مخاطره می‌اندازد. برای یادگیری نقش جنسیتی و تحقق یافتن هویت مطلوب جنسی، لازم است که والدین، به عوامل و زمینه‌های مؤثر در ایجاد این نقش و هویت، توجه کنند و در پدید آوردن آنها در فرزندان تلاش مناسب داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: آموزه‌های جنسیتی، آموزه‌های دینی

مبانی دین‌شناختی علم دینی

ولی اله عباسی

نویسنده آزاد v_abbasi1362@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: مساله علم دینی از مباحث مهم محافل علمی معاصر است که با مطرح شدن مساله جنبش نرم‌افزاری روند جدی‌تری به خود گرفته و اندیشمندان بسیاری درباره آن نظریه‌پردازی کرده‌اند. در این میان، مبانی علم دینی یکی از مباحثی است که در باب علم دینی مطرح می‌شود. به طور کلی، علم دینی دارای دو دسته میانی است: مبانی علم‌شناختی و مبانی دین‌شناختی. مبانی علم‌شناختی از سنخ مسائل معرفت‌شناسی و فلسفه علم است و مباحث دین‌شناختی متعلق به حوزه الهیات و فلسفه دین است. قلمرو و گستره شریعت مهم‌ترین مبنای دین‌شناختی علم دینی است که در این مقاله مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. نویسنده پس از تبیین بحث و چپستی علم دینی، به تأثیر قلمروشناسی دین در تولید علم دینی پرداخته، و دو رویکرد عمده حذاقلی و حداکثری در این زمینه را مورد بحث قرار داده است. نظریه حداکثری دین رویکردی جامع‌گرایانه است و هر دو بُعد دنیوی و اخروی دین را شامل می‌شود. این دیدگاه با استناد به جهت‌گیری دعوت انبیاء و جامعیت، جاودانگی و خاتمیت دین اسلام اثبات شده است.

واژه‌های کلیدی: علم دینی، مبانی دین‌شناختی، قلمرو دین، هرمنوتیک فلسفی

سلامت روان از منظر اسلام و روانشناسی

صمد عبداللهی عابد^۱، وجیهه ریش دار^۲

۱. دانشیار دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، s1.Abdollahi@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه شهید مدنی آذربایجان noor13645@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: انسان دارای دو بعد جسمانی و روحانی است و سلامت روانی همانند سلامت جسم ضروری است. سلامت روانی، احساس رضایت و بهبودی روانی و تطابق اجتماعی با موازین مورد قبول هر جامعه است. در بهترین تعریف ها، روانشناسان سلامت روان را به رشد و خود شکوفایی تعریف می کنند. حفظ و تقویت سلامت روان، نیازمند شناخت روح و روان است؛ اما لایه های ناشناخته روح و روان، بیشتر از لایه های شناخته شده آن است. در دیدگاه دینی، شناخت کامل روح در اختیار خالق یکتاست، و روح انسان به خدا تعلق دارد. پس انسان هرچه تعلق خود را از اصل خود کم کند، نا آرامی بیشتری احساس می کند و فقط در سایه ارتباط با این منبع غیب و اجرای برنامه هایی که خالق انسان در نظر گرفته، آرامش حاصل می شود؛ زیرا تعالیم دینی از سوی آفریننده انسان که عالم بر تمام صلاح اوست، برای سعادت انسان ها تشریح شده اند. بهره گیری از آموزه های دینی می تواند کمک اساسی به بهداشت روان انسان نماید. برای اینکه بهتر بتوان از این آموزه ها بهره برد، لازم است روابط خود را در ارتباط با خدا، خود، طبیعت و اجتماع به گونه ای تنظیم نمود که به ارتقای سلامت روان کمک نموده، شخص را از آسیب ها حفظ نماید. در تعالیم اسلامی، روشهایی برای حفظ و تقویت سلامت روان وجود دارد که عبارت از روشهای شناختی، عاطفی و رفتاری می باشد. نوشتار حاضر در پی ارائه دیدگاه اسلام و روانشناسان بر سلامت روان و راهکارهای تقویت سلامت روان می باشد.

واژه‌های کلیدی: راهکارهای قرآنی، روایی، سلامت روان، اسلام، روانشناسی

دیدگاه مدیران و مجریان در خصوص بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده‌ی ایران

محمدجواد کبیر^۱، آناهیتا کشاورزی^۲، حسن اشرفیان امیری^۳، سیدمظفر ربیعی^۴، رضا ممتن^۵، سیدداود نصرالله‌پور شیروانی^{۶*}، اصغر رعیت‌زاده^۷، حمیده رضائی^۸

- ۱- دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت سلامت و توسعه اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.
- ۲- دکتری پزشکی عمومی، معاون سازمان بیمه سلامت ایران، تهران، ایران.
- ۳- متخصص بیماری‌های داخلی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.
- ۴- متخصص بیهوشی، گروه بیهوشی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.
- ۵- دکتری داروسازی، مدیر کل بیمه سلامت استان فارس، شیراز، ایران.
- ۶- دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.
- ۷- دکتری پزشکی عمومی، معاون بیمه و درمان اداره کل بیمه سلامت استان فارس، شیراز، ایران.
- ۸- کارشناس بهداشت مدارس، معاونت بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

d.nasrollahpour@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: سال‌هاست که ترویج و توسعه طب سنتی در کنار طب نوین مورد توجه سازمان جهانی بهداشت می‌باشد. در ایران هنوز ارایه طب سنتی در سطوح اجرایی نظام ارایه خدمات سلامت قرار نگرفت. این مطالعه به منظور شناخت دیدگاه مدیران و مجریان در خصوص بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده‌ی ایران انجام شد.

مواد و روشها: این مطالعه مقطعی با برگزاری ۱۶ پانل خبرگان در زمستان ۱۳۹۵ انجام گرفت. جامعه پژوهش مدیران و مجریان اجرای برنامه پزشکی خانواده شهری در ۲۸ شهرستان استان فارس بودند که به صورت سرشماری انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بود.

یافته‌ها: از ۴۸۱ نفر مورد بررسی، ۵۶/۵ درصد مرد، بیشترین افراد دارای لیسانس و ۴۹/۹ درصد پزشکی خانواده شهری بودند. سطح آشنایی ۳۱/۴ درصد افراد از طب سنتی خیلی کم، ۳۳/۵ درصد کم، ۲۸/۳ درصد متوسط، ۶/۲ درصد زیاد و ۰/۶ درصد خیلی زیاد بود. میانگین کلی نگرش افراد ۲/۹۸±۰/۷ از ۵ بود. بالاترین سطح نگرشی افراد در خصوص پرهیز از شتاب زدگی، تاثیر مثبت توانمندسازی، علاقه‌مند بودن پزشکان خانواده، پایین‌ترین سطح نگرشی افراد در خصوص نظارت کافی بر ارایه کنندگان طب سنتی، برخورداری پزشکان خانواده از دانش و مهارت لازم و کافی بودن مراکز ارائه‌دهنده خدمات و فرآورده‌های طب سنتی بود. بین سن، مقطع و رشته تحصیلی، محل و سمت افراد با سطح آشنایی و نگرش به بهره‌مندی از طب سنتی تفاوت معنی‌دار وجود داشت.

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان داد که سطح آشنایی افراد از طب سنتی کم بوده و نگرش آنان در سطح متوسطی قرار دارد. بنابراین طراحی و اجرای برنامه‌های بهبود ضروری است.

واژه‌های کلیدی: طب سنتی، بهره‌مندی طب سنتی، دیدگاه مدیران، نگرش مدیران، پزشک خانواده

جلوه‌هایی از هماهنگی قرآن و طبیعت (پیوند وثیق کتاب تدوین و تکوین)

حمید محمدقاسمی

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران ghasemi831@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: از منظر اسلام «قرآن» و «طبیعت» دو تجلی از ناحیه یک خالقند که در کنار هم یک تصویر واحد به شمار می‌روند. متفکران و اندیشمندان اسلامی چون خدا را نازل کننده کتاب تشریح (قرآن) و ایجاد کننده کتاب تکوین (طبیعت) می‌دانند، از این رو، مغایرتی بین کتاب تشریح و کتاب تکوین نمی‌بینند و این دو را مفسر و مبین یکدیگر می‌دانند که از هم رمزگشایی می‌کنند و به هم معنا می‌بخشند. «طبیعت» قرآن را به صورت عملی می‌نمایاند و «قرآن» طبیعت را به صورت وحیانی تعریف و تبیین می‌کند.

مواد و روشها: تحقیق به روش توصیفی کتابخانه‌ای - رایانه‌ای و با بهره‌از لوح‌های فشرده و فیش برداری و جمع‌بندی صورت گرفته است. **یافته‌ها:** در این اثر، تلاش گردیده تا به نمونه‌هایی از پیوند دقیق و هماهنگ بین «کتاب تکوین» و «کتاب تدوین» اشاره گردد و به واکاوی این موضوع مهم که چندان مورد توجه قرار نگرفته و یا به صورت پراکنده در برخی آثار تنها اشاراتی بدان شده پرداخته شود.

نتیجه‌گیری: همان‌گونه که «طبیعت» از اجزائی جداگانه شکل نگرفته، بلکه همه‌ی اجزاء و عناصر آن در کنار هم یک مجموعه‌ی پیوسته و هماهنگ و یک پیکره‌ی واحد به شمار می‌روند و همان‌گونه که «قرآن» از آیاتی پراکنده شکل نگرفته، بلکه تمامی آیات آن در کنار هم یک منظومه‌ی واحد و هماهنگ هستند، «طبیعت» و «قرآن» نیز دو حقیقت جدای از هم نیستند، بلکه هر دو مخلوق الهی‌اند و هر دو برای یک هدف طراحی شده‌اند و ارتباطی متقابل و دو سویه با یکدیگر دارند و این حقیقتی است که از طریق آن می‌توان تفسیر واحدی برای کل نظام هستی و مجموعه‌ی طبیعت و شریعت ارائه داشت.

واژه‌های کلیدی: قرآن، طبیعت، تکوین، تدوین

بررسی روش های جلوگیری از افزایش غم و غصه در آموزه های اسلامی

حمید محمد قاسمی^{۱*}، صدیقه حسین پور^۲

۱. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران ghasemi31@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران Seddigheh.Hosseinpour29@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن به شیوه ای بی نظیر و واقع گرایانه به موضوع غم و شادی همچون موضوع بیماری و سلامتی جسم و روان توجه نموده است. غم و اندوه در زندگی غیر قابل انکار است، ولی ناکامی، سرنوشت حتمی دوران غمگینی نیست، بلکه نداشتن فنون لازم و کافی در مقابله با غم موجب ناکامی می باشد و با بهره گیری از انواع مهارت ها، می توان دوره ی غصه و ناخوشی را با سلامتی و آرامش درونی سپری نمود و حتی از آن، پل هایی به موفقیت های بیشتر و بهتر زد. در این پژوهش روش های جلوگیری از غم و غصه و نیز کسب مهارت های گذر از دوره های ناخوشایند و دست یابی به شادی و سلامت روحی بررسی شده است.

مواد و روشها: مطالعه ی توصیفی کتابخانه ای - رایانه ای، با بهره گیری از منابع گوناگون و نشریات، فیش برداری و جمع بندی صورت گرفته است.

یافته ها: در گستره ی تربیتی قرآن و احادیث به راه کارهای دقیقی در مواجهه با غم های مذموم توجه شده است. برخورد پویا و فعال فرد محزون با عوامل غم آفرین، امکان چاره اندیشی و خروج از مشکلات یا کمک گرفتن از شکیبایی را به او می دهد و لذا فرد صابر در تحول آفرینی های کاربردی و مثبت می کوشد.

نتیجه گیری: اسلام برای جلوگیری از افزایش غم فرد محزون، روش های گوناگونی مثل پذیرش موقعیت، گریه درمانی و تسکین با اشک، درد دل با برادران دینی، تلقین تحمل، دوری از عوامل شدت زا، توجه به ارزش پاداش تحمل و غیره ارائه نموده است.

واژه های کلیدی: قرآن، خانواده، مدیریت بحران، غم، غصه.

ارزیابی گزاره های روایی طبی: کفایت بررسی متنی یا اثربخشی بالینی؟

مرتضی مجاهدی^۱، ریحانه معینی^۲، سید علی مظفرپور^{۳*}

۱. مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ علوم پزشکی، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

seyyedali1357@gmail.com

۲. گروه طب سنتی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: امروزه مکاتب طب سنتی و مکمل در دنیا مورد توجه قرار گرفته اند و انواعی از این مکاتب طبی معرفی شده اند. یکی از مکاتب طبی، با عنوان طب اسلامی در چند سال اخیر در ایران مطرح شده است. تئوری پردازان این مکتب طبی بیان می دارند که با استفاده از متون روایی (شامل آیات قرآن و روایات معصومین (ع)) قادر به درمان همه بیماری ها می باشند. شیوه معمول ارزیابی صحت این روایات، ارزیابی سندی است. در این مقاله درصدد بیان این موضوع هستیم که جهت استفاده عملی از روایات طبی، آیا بررسی سندی کفایت می کند یا باید اثربخشی آنها در بالین نیز اثبات شود؟

مواد و روشها: در این مطالعه با بررسی اشکالات احتمالی در اکتفا به بررسی سندی، لزوم یا عدم لزوم بررسی های بالینی در مورد احادیث طبی بررسی می شود.

یافته ها: بررسی سندی و متنی اولین گام در بهره برداری از گزاره های طبی می باشد. از آنجا که در مورد بسیاری از روایات طبی، کار اجتهادی نشده است، اولین قدم، بررسی روایات طبی از دیدگاه های مختلف علم حدیث می باشد. با این حال حتی در صورت اثبات سندی احادیث، به علل مختلف، از جمله تغییر ماهیت مفردات دارویی در طول زمان، احتمال تغییر مواد موثره موجود در مفرده دارویی در طول زمان به علل مختلف جغرافیایی و زیست بومی، تأثیر متفاوت داروها از زمان صدور حدیث نسبت به زمان حاضر (تغییر اثرپذیری بدن انسان ها)، احتمال صدور روایت در یک فرد خاص و شرایط خاص (عدم عمومیت و شمول گزاره طبی)، لازم است که اثربخشی آن در بالین بررسی گردد.

نتیجه گیری: ادعای طب اسلامی بدون وجود شواهد دقیق از اثربخشی روایات نقل شده، علاوه بر خطر جسمی ناشی از عوارض یا تأخیر در درمان استاندارد، می تواند به جنبه های اعتقادی جامعه و فرد نیز آسیب بزند. لذا لازم است قبل از هر گونه استفاده عملی این روایات، اثربخشی آنها در بالین نیز اثبات شود.

واژه های کلیدی: طب اسلامی، روایات طبی، بررسی سندی روایات طبی، اثربخشی بالینی روایات طبی.

بازکاوی روایات طبّی در آثار طبّی حاج محمد کریم خان کرمانی

سید علی مظفر پور^۱، زهرا معمارانی^۲، مرتضی مجاهدی^{۳*}

۱. گروه طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۳. گروه تاریخ پزشکی دانشکده طب سنتی بابل، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران mortazamojahedy@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: در سال های اخیر واژه هایی مانند طب اسلامی، طب قرآنی، طب معصومین، طب اهل بیت، طب شیعه و... در محافل عمدتاً عمومی مطرح گردیده است و افرادی در رسانه های مختلف با بکار بردن این واژه ها معتقد به وجود مکتبی مستقل از سایر مکاتب پزشکی در تاریخ شیعه می باشند. با توجه به اینکه در قرون گذشته در تاریخ ایران و تشیع اطباء برجسته زیادی ظهور نموده اند که دارای آثار فراوان طبّی می باشند، این سوال مطرح می گردد که رویکرد اطباء مذکور به موضوع فوق الذکر چه بوده است و اساساً آیا چنین واژه ای در بین منابع مکتوب طبّی قرون گذشته متداول بوده یا خیر؟ همچنین در صورت استفاده از اطباء شیعه از آموزه های دینی میزان و شیوه استفاده ایشان از این آموزه های به چه صورتی بوده است. حاج محمد کریم خان کرمانی (متوفی ۱۲۸۸ ق) از جمله علمای شیعه است که بیش از آنکه بعنوان یک طبیب شناخته شود بعنوان یک عالم دینی شناخته می شده است. وی در مقدمه آثار طبّی خود ذکر نموده است که از اخبار اهل بیت در نگارش متن استفاده نموده است. هدف از این پژوهش بررسی نحوه و شیوه استفاده ایشان از آموزه های دینی در متون طبّی خود می باشد.

مواد و روشها: جهت انجام این پژوهش با استفاده از منابع تاریخی آثار بجای مانده از حاج محمد کریم خان کرمانی بررسی و آثار طبّی ایشان انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت. و شیوه بکار گیری روایات طبّی در منابع مذکور بررسی گردید.

یافته ها: از بین دهها آثار مکتوب بجای مانده از حاج محمد کریم خان کرمانی کتاب های حقایق الطب، دقایق العلاج و جوامع العلاج در طب نگاشته شده است. بیشترین استفاده کرمانی از روایات طبّی در کتاب دقایق العلاج می باشد. مولف در ابتدای کتاب در قسمت مربوط به معرفی منابع خود ضمن نام بردن از منابع مورد استفاده که عمدتاً منابع طب رایج آن زمان می باشد از دو کتاب احادیث طبّی به نام طب الأئمه و طب النبی و نیز رساله ذهبیه یاد نموده است. احادیث بکار رفته در برخی فصول مانند کلیات و درمان ها بیشتر و در برخی فصول مانند علایم و دلایل بسیار نادر می باشند. محور و نظام کتاب علیرغم ادعای مؤلف مبنی بر محوریت آیات و روایات بر اساس مباحث مطرح در طب رایج آن زمان می باشد و عموماً روایات بکار برده شده بعنوان شاهد و مؤید مبحث اصلی است. همچنین روایات فقط در حد نقل قول از معصوم و ذکر نام معصوم می باشد و بصورت جداگانه ذکری از منبع مورد استناد نشده است.

نتیجه گیری: محوریت مباحث مطرح شده در آثار طبّی حاج محمد کریم خان کرمانی مطابق با طب رایج زمان ایشان بوده و روایات طبّی بکار گرفته شده در آثار طبّی حاج محمد کریم خان کرمانی بعنوان یکی از اطباء مسلط به علوم دینی و حدیث بصورت غیر ساختار مند و بعنوان گزاره های مستقل می باشند و عمدتاً بعنوان مؤید برخی مطالب کتاب ایشان بیان گردیده است. با مروری بر آثار مذکور نمی توان به این جمع بندی رسید که مرحوم کرمانی یک ساختار طبّی یا نظام طبّی مستقلی به نام طب اسلامی یا سایر اسامی مشابه به آن ارایه نموده است. با بررسی آثار سایر پزشکان مسلمان در روشن نمودن رویکرد اطباء قرون گذشته در موضوع تحقیق مشخص تر خواهد شد.

واژه های کلیدی: روایات طبّی، حاج محمد کریم خان کرمانی، دقایق العلاج، جوامع العلاج، حقایق الطب.

بررسی حقوق بیمار و کرامت انسانی در نظام سلامت از دیدگاه اسلام

اکرم مهراندشت^{۱*}، سعید موحدی سیرت^۲، عباس قدس^۳، محمدرضا ملکیان^۴، محمد حسن حاج رحیمیان
طسوجی^۵، محمد ملکی^۴، طیبه وفايي^۶

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران akmehrandasht@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری مدرسی معارف، دانشگاه پیام نور قم، قم، ایران

۳. هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین، ایران

۴. پژوهشگر دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران

۵. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

۶. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه مازندران بابلسر، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: حقوق بیمار یکی از محورهای شاخص در تعریف استانداردها جهت اعمال حاکمیت خدمات بالینی است. به طوری که واژه حقوق در تمام زبان‌ها به معنای آنچه راست و سزاوار است، تعریف می‌شود. حقوق هر شخص انتظاراتی است که در مراقبت موثر برای بیمار وجود دارد و کارکنان نظام سلامت مسوول تامین این انتظارات هستند. البته باید توجه داشت که از جمله واجبات الهی حفظ کرامت انسانی و رعایت شخصیت حقیقی انسان بیمار، از حیث باورها، فرهنگ ها، اعتقادات است و ضوابط اخلاقی عامل بسیار مهمی در بهبود بیماری محسوب میشود. پژوهش حاضر با هدف بررسی حقوق بیمار و کرامت انسانی در نظام سلامت و با دیدگاه اسلام می باشد.

مواد و روشها: روش جمع آوری داده ها به صورت بررسی و تحلیل حقوق بیمار و کرامت انسانی در نظام سلامت می باشد که اطلاعات آن با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و کار میدانی در گسترده وب بدست آمده است.

یافته‌ها: حقوق بیمار از جمله یاری رساندن به او در تهیه دارو، علاج بیماریش، رفع حاجاتش، دیدار مریض، از ارکان عبادت به شمار می آید. هر انسان آگاهی که مقداری به آموزه های دینی نظر بیفکند به اشاره های فراوانی که در زمینه حقوق بیمار و کرامت انسانی است برخورد می کند که نشانگر دقت اسلام به این مقوله است.

نتیجه گیری: با شناخت فرامین اسلامی و به کار بستن آنها، می توان گامی مثبت در جهت تقویت و سازماندهی حقوق بیماران در حوزه نظام سلامت و کرامت انسانی او برداشت.

واژه‌های کلیدی: حقوق بیمار، کرامت انسانی، اسلام، نظام سلامت

عوامل موثر بر امید به زندگی با رویکرد اسلامی

محسن نورائی^{۱*}، لیلا عبدالله زاده^۲

۱. استادیار دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران، m.nouraei@umz.ac.ir

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: امید به زندگی بعنوان شاخص آماری؛ بیانگر متوسط طول عمر فرد در جامعه است. این شاخص از این جهت اهمیت دارد که بیانگر کیفیت سطح معیشت جوامع و عاملی برای سنجش میزان توسعه یافتگی است. شناخت عوامل موثر بر امید بزندگی نقش بسزایی در ارتقاء آن دارد. مقاله حاضر می کوشد تا این عوامل را با عطف نظر به تعالیم اصیل اسلامی و در پرتو آموزه های والای قرآن و سنت بررسی و تحلیل نماید.

مواد و روشها: پژوهش پیش رو به روش توصیفی - تحلیلی و با بهره جویی از منابع اسنادی و کتابخانه ای و نیز منابع الکترونیکی معتبر سامان یافته است.

یافته ها: نوشتار حاضر از میان عوامل موثر ذکر شده برای امید به زندگی، به شش دسته از عوامل موثر رسید. این عوامل دست کم سازگار با تعالیم اسلامی و گاه کاملاً منطبق با معارف اسلامی است. به همین دلیل؛ ترویج و گسترش این عوامل از نظر نظری و تئوریک؛ می تواند مورد اعتماد جوامع اسلامی قرار گیرد .

نتیجه گیری: تعالیم اسلامی به اقتضای جاودانگی و جامعیت متضمن اشارات و تصریحات روشن در باب امید به زندگی است. هر چند نگرش اسلامی به این موضوع کاملاً با نوع نگاه جوامع غیر مسلمان منطبق نیست و افزایش این شاخص در هر شرایط - آن گونه که در مکاتب و جوامع مادی ترویج می شود- مطلوب اسلام نیست اما دست کم در برخی موارد امید به زندگی و افزایش آن مطمح نظر تعالیم اسلامی می باشد. این عوامل در دو عرصه فردی و جمعی مد نظر است.

واژه های کلیدی: امید به زندگی، روانشناسی اسلامی، طب اسلامی، سبک زندگی، خانواده اسلامی

علم دینی و علم غیر دینی

عباس نیکزاد^۱

۱. عضو هیات علمی گروه معارف دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل ایران، a.nikzad@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: از مباحثی که در موضوع علم و دین مطرح است بحث علم دینی و علم غیر دینی است. پرسشی که در این مبحث مطرح است این است که آیا می توان علوم را به علوم دینی و علوم غیر دینی دسته بندی کرد؟ آیا اساساً علم غیر دینی داریم؟ و یا بر عکس علم دینی داریم؟ آیا همه علوم را می توان به دینی و غیر دینی تقسیم بندی کرد؟ به عنوان نمونه آیا می توان گفت که ما فیزیک دینی و غیر دینی و پزشکی دینی و غیر دینی و روانشناسی دینی و غیر دینی و اقتصاد دینی و غیر دینی داریم؟ مواد و روش ها: در این نوشتار تلاش شده است که با مراجعه به متون دینی و تحلیل های عقلی و بررسی دیدگاه های مختلف و دریافت تکتک های مثبت و رد و انکار نکات نامقبول بهترین نظریه در باب علم دینی و غیر دینی (حداقل در نظر نگارنده) مطرح گردد. یافته ها: یک دیدگاه این است که هم علوم دینی داریم و هم غیر دینی و همه علوم را می توان به دینی و غیر دینی تقسیم کرد. دیدگاه دیگر این است که اساساً علم غیر دینی و سکولار نداریم همه علوم دینی اند. اما دیدگاه درست به نظر نگارنده این است که عرصه اصلی این تقسیم بندی علوم انسانی به معنای خاص است در این عرصه بیشتر می توان از علم دینی و غیر دینی سخن گفت مانند اقتصاد دینی و غیر دینی، سیاست دینی و غیر دینی، حقوق دینی و غیر دینی و... اما در رشته های دیگر این تقسیم بندی چندان موجه نیست. البته در عرصه های دیگر نیز نقش دین را در برخی از مبانی و نیز راهکارها نمی توان نادیده گرفت. نتیجه گیری: عرصه اصلی تقسیم بندی علوم به دینی و غیردینی علوم انسانی به معنای خاص است در این عرصه بیشتر می توان از علم دینی و غیر دینی سخن گفت. اما در رشته های دیگر این تقسیم بندی چندان موجه نیست. البته در عرصه های دیگر نیز نقش دین را در برخی از مبانی و نیز راهکارها نمی توان نادیده گرفت.

واژه های کلیدی: علم، دین، علوم دینی، علوم غیر دینی، علوم انسانی، علوم غیر انسانی

نقش والدین در تربیت سبک دلبستگی ایمن فرزندان از دیدگاه آموزه های اسلامی و روانشناسی معاصر

سلیمان یحیی زاده جلودار^۱، فاطمه لطفی گودرزی^۲

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران s.yahyazadeh@umz.ac.ir

۲. دبیر آموزش و پرورش

خلاصه

سابقه و هدف: روابط عاطفی میان والدین و فرزندان در خانواده، که مهمترین نهاد تربیتی جامعه و نخستین آموزشگاه فرد شمرده می‌شود، اثرگذارترین عامل حرکت مطلوب فرزندان برای انتخاب سبک و شیوه زندگی در جامعه می باشد. هدف این پژوهش مقایسه سبکهای دلبستگی ایمن در تربیت فرزندان در خانواده از دو منظر آموزه های اسلامی و روانشناسی معاصر می باشد. روش انجام پژوهش توصیفی - تحلیلی است. به منظور گردآوری داده‌های لازم برای دستیابی به اهداف پژوهش، متون حدیثی و قرآنی موجود و مرتبط با موضوع پژوهش با استفاده از فرمهای فیشبرداری منابع، گردآوری شده، و به شیوه کیفی به تحلیل آنها پرداخته شد. دلبستگی ایمن شالوده‌ی رشد عاطفی و اجتماعی سالم در دوران بزرگسالی را پی ریزی می کند. دلبستگی ایمن، عملکرد و شایستگی افراد را در روابط بین فردی تسهیل می کند. برای مثال کودکانی که به والدین شان دلبستگی ایمن دارند به محیط اطراف توجه نشان می دهند و تمایل به کاوش در محیط اطراف شان دارند و می توانند با مسائل مقابله کنند. بطور کلی دلبستگی را می توان جو هیجانی حاکم بر روابط کودک با مراقبش تعریف کرد. اینکه کودک مراقب خود را که معمولاً والدین او هستند می جوید و به او می چسبد مؤید وجود دلبستگی میان آنهاست. بالبی (۱۹۵۳) معتقد است داشتن رابطه ی گرم، صمیمی و مداوم بین مادر و کودک امری حیاتی است که این رابطه سبک تربیتی مقتدرانه را از دیدگاه روانشناسی معاصر می طلبد. حساسیت مادر نسبت به پیام هایی که کودک برای او می فرستد و در دسترس بودن او مهم ترین عوامل در شکل گیری دلبستگی ایمن در کودک هستند و این امر سبب می شود کودک در عین رشد به جای وابستگی به مادر، اتکاء به نفس بیشتری پیدا کند و کمتر مضطرب شود. روش تربیتی مسئولانه در اسلام بعنوان موثرترین روش، و سبکهای فرزند پروری آسان گیرانه و غفلت از کودک به عنوان سبکهای ناسالم از نظر اسلام مطرح شده است و سبک فرزند پروری مسئولانه مبتنی بر آیات و روایات بهترین روش فرزند پروری است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که عواملی چون: همسویی بینشها و باورهای مذهبی، اندیشه از خود دانستن وجود فرزند، انسان دوستی، محبت، خوشرویی، تکریم و احترام متقابل، حسن ظن (مثبتنگری)، عفو و بخشش، نیکی در برابر بدیها، مایه نشاط بودن، هماهنگی میان گفتار و رفتار، ابراز عواطف مثبت، توجه به امنیت روانی، از جمله عوامل موثر در سبک دلبستگی ایمن فرزندان در نهاد خانواده می باشد که در آموزه های اسلامی و بیان معصومان(ع) بر آنها تأکید شده است.

واژه‌های کلیدی: دلبستگی ایمن، تربیت مسئولانه، تربیت مقتدرانه، فرزندان، آموزه های اسلامی

بررسی آیه های قرآن کریم در زمینه سه بعد اصلی سلامتی (جسمی، روانی و اجتماعی)

محمد‌هادی یدالله پور^۱، سید جلیل سیدی اندی^{۲*}، راضیه رضایی^۳، محبوبه برهانی^۴

۱. دانشیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران - dr.seyedi1390@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

۴. دکتری تخصصی آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، مرکز بهداشت مینودشت، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، مینودشت، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن کریم کتاب هدایت است که از طرف پروردگار عالمیان به واسطه رسول اکرم(ص) برای بشر فرستاده شد. از نظر دین مبین اسلام، سلامتی نقش اساسی را در رشد و کمال انسانی دارد. با توجه به اهمیت موضوع سلامتی و تاکید آن در آیات الهی، در مطالعه حاضر تمامی ۱۱۴ سوره برای دسترسی به آیاتی که مشخصاً در خصوص ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی سلامتی بیان شده اند، مورد بررسی کامل قرار گرفتند. **مواد و روشها:** این تحقیق به صورت موضوعی- مروری و با بررسی مستقیم سوره ها و یکایک آیات قرآن کریم که به صورت PDF از سایت گوگل داندلود شده بود و تفاسیر آن، منابع معتبر دینی، مقالات و نرم افزارهای اسلامی در زمینه سه بعد اصلی سلامتی(جسمی، روانی و اجتماعی) انجام شده است.

یافته‌ها: یافته های مطالعه نشان داد که در ۶۷ سوره(۵۸/۷۷ درصد)، آیات قرآن کریم مشخصاً، به یک، دو و یا هر سه بعد اصلی سلامتی(جسمی، روانی و اجتماعی) اشاره شده است. عمده آیات قرآن کریم به ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی سلامتی، اشاره عام دارد، اما تعداد کل آیات در خصوص سه بعد اصلی سلامتی، ۲۶۴ بود که سهم سلامت اجتماعی ۱۰۱ آیه (۳۸/۲۶ درصد)، سهم سلامتی روانی ۹۴ آیه(۳۵/۶۱ درصد) و سهم سلامتی جسمی ۶۹ آیه (۲۶/۱۳ درصد) بوده است. در کل می توان دریافت که مباحث بهداشتی مهمی در بعد جسمی مانند خوردن غذاهای حلال (گوشت دام، انگور، انار، زیتون، خرما) و پرهیز از مصرف شراب، مردار، خون و گوشت خوک و نیز رعایت بهداشت جنسی در قالب نکاح شرعی مرد با زن، در بعد روانی از قبیل صبر و شکیبایی در امور، توکل بر خدا، آرامش و اطمینان قلبی، دوری از غم و اندوه و باور اینکه بعد از هر سختی، راحتی خواهد بود و در نهایت در بعد اجتماعی مانند دادن زکات و صدقه و انفاق، یتیم نوازی، دوری از قمار و ولخرجی و اسراف، پرهیز از کم فروشی، عدالت ورزی و نیز عدم تمسخر دیگران در آیات مذکور برای عمل کردن مردم بیان شده است.

نتیجه گیری: نتیجه آنکه در آیات زیادی از قرآن کریم به مقوله سلامتی در زمینه سه بعد اصلی آن یعنی جسمی، روانی و اجتماعی توجهات ویژه ای شده است. بنابراین بهره برداری بیشتر، عمیق تر و جزئی تر از آیات قرآن در زمینه حفظ و ارتقاء سلامتی توسط متخصصین پزشکی و بهداشتی و نیز برنامه ریزان نظام سلامت، با همکاری بین بخشی عالمان دینی و قرآنی ضروری به نظر می رسد.

واژه‌های کلیدی: آیه، قرآن کریم، سلامتی

راه کارهای سلامت روان از منظر امام علی (ع)

محمد‌هادی یداله پور^۱، محمد گل پرور^۲، عبدالله گل پرور^۳، مریم گل پرور^۴

۱. دانشیار گروه معارف، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. دانشجوی پزشکی، علوم پزشکی بابل، بابل، ایران golparvarazizi@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث

۴. دانشجوی کارشناسی روان شناسی، دانشگاه مازندران، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: در قرن حاضر به دلیل تغییراتی که در زندگی انسان ها رخ داده، سلامت روانی تحت تاثیر قرار گرفته است و روز به روز بر میزان افرادی که به نوعی به یکی از بیماری های روانی دچار هستند افزوده میگردد. حفظ سلامت روانی یکی از مهمترین اهداف زندگی به شمار می آید. علم و تکنولوژی در قرن حاضر بصورت شگرفی پیشرفت داشته که با این وجود نتوانسته است در ایفای نقش خود در ارتقا سلامت روان به طور کامل موثر باشد. از آن جایی که تعالیم اسلام برای تمام ابعاد زندگی انسان از جمله سلامت روان برنامه دارد و امام علی (ع) که به عنوان پیشوای مسلمانان درک بالایی از ماهیت دنیا و فشار های روانی و راه کاری مقابله با آن را دارد بران شدیم که راه کارهای ارتقا سلامت روان از منظر امام علی (ع) را مورد پژوهش قرار دهیم تا از این طریق بتوانیم در بهبود سلامت روان موثر باشیم.

مواد و روشها: این مطالعه بصورت مروری که با جست و جو در سایت google scholar ، tebyan، sid ، hawzah و همچنین کتاب نهج البلاغه با استفاده از کلید واژه های سلامت روان، تعالیم اسلام، فشارروانی مورد پژوهش قرار گرفته است.

یافته‌ها: امام علی ع تعبیری همانند گذرایی، سرشار از فشار و نامالایمات و تنیدگی، سرای آزمایش، ماهیت متغییر دنیا و بی ثباتی آن برای دنیا دارد. همچنین برای ویژگی ارتباطی مردمان دنیا از دست دادن حامی و مدافع را بیان میدارد. و همچنین راه برای مقابله با تنیدگی های روانی شامل صبر و شکیبایی، مواجهه مستقیم با عوامل تنیدگی، دعا و نیایش را ذکر می نماید.

نتیجه گیری: با توجه به این تعالیم امام علی ع، مسلمانان می توانند زندگی در جهانی را که روز به روز بر فشار های روانی اش افزوده می شود را به بهترین نحو مدیریت کنند و زندگی شاد همراه با موفقیت را برای خودشان به ارمغان بیاورند.

واژه‌های کلیدی: ارتقا سلامت روان، تعالیم اسلام، فشارروانی

مقومات سلامت خانواده در اسلام

محمد هادی یدالله پور^{۱*}، مهناز فاضلی کبریا^۲

۱. دانشیار دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران baghekhial@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری روانشناسی

خلاصه

سابقه و هدف: بنیادی ترین و مقدس ترین نهاد در سلامت اجتماعی، سلامت خانواده، اگر خانواده سلامت داشته باشد بسیاری از بیماریهای فردی و اجتماعی و روانی پدید نمی آید. با توجه به تزلزل نهاد خانواده و فزونی آمار طلاق و بیماریهای روانی و عاطفی و ... در جامعه، ضروری می نماید که مقومات سلامت خانواده از رویکردهای مختلف مورد بررسی قرار گیرد تا آسیب های اجتماعی در این خصوص ایجاد شود. بیان و تبیین سلامت خانواده و چپستی آن در دو نگاه اسلام و روان شناسی و نیز پیامدهای عدم توجه به مقومات سلامت خانواده می تواند به فروپاشی نهاد خانواده و آسیب های فراوان به پدر، مادر و فرزندان و وابستگان و نیز مجموعه افرادی که به عنوان الگو به آن نهاد توجه می کنند. ترویج عفت ورزی و حیاء، پایبندی به جایگاه والدین، احترام والدین به یکدیگر و به رسمیت شناختن کارکرد هر کدام، رعایت تقوا و غیرت دینی، مراقبت و خود کنترلی، پرهیز از روابط فرا زناشویی و خیانت، توجه به نیازهای عاطفی و جنسی زوجین، می تواند از مقومات سلامت خانواده در این نگاه بشمار آید.

واژه های کلیدی: اسلام، سلامت، خانواده، مقومات

بررسی میزان گرایش به مطالعه منابع مذهبی: مطالعه موردی در شهرستان ارومیه

موسی یمین فیروز^۱، زهرا کریم‌خانی^{۲*}

۱. استادیار، گروه آموزش عمومی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، اداره کتابخانه‌های عمومی، ارومیه، ایران، Zahra.karimkhani94@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: مطالعه در تمامی دوران زندگی نقش بسیار مهمی در رشد و تکامل ابعاد مختلف شخصیت انسان‌ها داشته و می‌تواند در شکل‌گیری جامعه سالم و توانمند موثر باشد و در این میان انتخاب نوع منابع اهمیت بسیار زیادی دارد. در این پژوهش به دنبال آن هستیم تا میزان گرایش به مطالعه منابع مذهبی را در مقایسه با منابع غیر مذهبی در بین اعضای کتابخانه‌های عمومی مورد ارزیابی قرار دهیم.

مواد و روشها: در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، بر اساس سیاهه واری محقق ساخته، داده‌های مورد نیاز از ۱۳ کتابخانه عمومی شهرستان ارومیه (۴ کتابخانه روستایی و ۹ کتابخانه شهری) که در مجموع دارای ۸۸۱۶ نفر عضو هستند، با استفاده از نرم افزار کتابخانه‌ای سامان استخراج گردید. برای تقسیم‌بندی موضوعی کتاب‌های مذهبی، از کتاب رده‌بندی دهدهی دیویی(رده اسلام) احمد طاهری عراقی استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و برای بیان تفاوت معنی‌داری از آمار استنباطی (آزمون آماری T) استفاده شده است.

یافته‌ها: از مجموع کتاب‌های مذهبی موجود در کتابخانه‌های عمومی شهرستان ارومیه (۴۸۹۲۷ نسخه)، ۱۴۳۳۷ نسخه آن (۲۹/۳۰ درصد) توسط اعضای کتابخانه به امانت رفته است که میزان آن در کتابخانه‌های عمومی روستایی در مقایسه با کتابخانه‌های عمومی شهری بیشتر بوده است اما این تفاوت از لحاظ آزمون آماری معنا دار نبوده است ($P= >0.05$). اما به‌طور کلی تفاوت معناداری بین سرانه مطالعه منابع مذهبی و غیر مذهبی در کتابخانه‌های مورد بررسی وجود داشته است؛ یعنی میزان مطالعه منابع غیر مذهبی ($7/81 \pm 3/32$) در کتابخانه‌های مورد بررسی به مراتب بیشتر از منابع مذهبی ($0/88 \pm 0/41$) بوده است ($Sig= 0.001$). از بین رده‌های موضوعی بیشترین امانت‌ها به ترتیب مربوط به رده‌های موضوعی تاریخ و جغرافیای اسلام (۳۵۸۴ نسخه)، قرآن (۱۲۳۶ نسخه)، اخلاق اسلامی (۱۲۱۴ نسخه) و آداب و رسوم اسلامی (۱۳۲۹ نسخه) بوده است و رده‌های موضوعی تصوف و عرفان، فرق و مذاهب اسلامی و فقه و اصول نیز جزء منابعی بودند که کمترین امانت‌ها را داشته‌اند.

نتیجه گیری: میزان مطالعه منابع مذهبی با توجه به تعداد نسخ موجود در کتابخانه‌های عمومی و تعداد اعضای کتابخانه پائین است. بنابراین تجدید نظر در فرآیند مجموعه‌سازی کتابخانه‌های عمومی با توجه به موضوعات به امانت رفته توسط اعضا و نیازسنجی از آن‌ها، تغییر در روش‌های عرضه تازه‌های کتابخانه، اجرای برنامه‌های متنوع توسط کتابداران در کتابخانه‌ها مانند برگزاری نشست‌های کتابخوان، معرفی، نقد و بررسی و جمع‌خوانی کتب مذهبی و اطلاع‌رسانی عناوین کتب مذهبی موجود در کتابخانه از طریق شبکه‌های اجتماعی و وبلاگ کتابخانه‌ها می‌تواند به‌عنوان راهکارهای افزایش مطالعه منابع مذهبی مورد توجه سیاستگذاران این حوزه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: مطالعه، منابع مذهبی، کتابخانه عمومی، اعضای کتابخانه، ارومیه

پوسترها

نقش غذاهای حلالِ طیب و حرامِ خبیث بر سلامت انسان از نگاه قرآن و روایات

محمود ابوترابی^۱، آمنه درویشی^{۲*}، سید حسین زارعی^۳

۱. دکترای علوم قرآن و حدیث و عضو هیأت علمی و استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم، قم، ایران

۲. دانش آموخته کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران Darvishiamene@yahoo.com

۳. دانش آموخته کارشناس ارشد علوم کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری . ساری، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن کریم و به تبع آن مبینان راستین آن: اهل بیت طاهرین، برای همه ابعاد فردی و اجتماعی زندگی انسان رهنمودهای متنوعی ارائه کرده‌اند. از آن جمله، نقش تأثیرگذار غذاهای طیب و حرام بر بُعد جسمی و روحی انسان می‌باشد. قرآن کریم، روایات پیشوایان معصوم(ع) ضمن دستور العمل‌هایی افراد انسانی را به شناسایی مواد غذایی پاک و طیب، ناپاک و خلاف طبع و مضر به حال انسان و به کاربرد بهینه و اجتناب به موقع از آن‌ها سفارش نموده‌اند.

مواد و روش‌ها: این مقاله به روش تحلیلی و به شیوه کتابخانه‌ای با مطالعه و تفحص در آیات کریمه قرآن، جوامع حدیثی و تفاسیر گرانسنگ، درصد بررسی آثار غذاهای حلال و حرام، تغذیه پاک و ناپاک، طیب و خبیث بر سلامت و تکامل اعضا و قوای جسمی، روحی، عاطفی و ادراکی و گرایشی انسان می‌باشد.

یافته‌ها: محقق در پی آن است تا با عنایت به ابلاغ و توصیه‌های ارزشمندی از قرآن همچون: بسیار ضروری است به آن چه برای استفاده به عنوان «طعام» مهیا می‌شوند با دقت نگاه و تأمل کنید (عبس/۲۴)؛ زمین سفره گسترده الهی و مشتمل بر مواد حلال طیب است (بقره/۱۶۸)؛ از خوردنی‌ها و نوشیدنی‌هایی که مهر استاندارد و جواز در بهره‌برداری ندارند؛ پرهیز کنید (بقره/۱۷۳)؛ و نهایتاً اعتدال در همه امور از جمله در تصرف و خوردن و آشامیدن (اعراف/۳۱)، بهترین راه تأمین سلامت و صحت جسم و روان انسان است. اثبات کند انسان که می‌تواند از طریق تغذیه مناسب، زمینه برخوردار از سلامت بیشتر و پایدارتر را در عرصه جسمی و روحی و در مال، سعادت دنیا و آخرت برای خود فراهم و شکر عملی از نعمت-های الهی را ادا نماید.

واژه‌های کلیدی: قرآن، روایات، انسان، غذا، طیب، خبیث، سلامت.

یافتن معنا در زندگی، موهبتی الهی از تولد نوزاد نارس: یک مطالعه کیفی

افسانه ارزانی

گروه پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران a.arzani@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: بحث ابتلا و امتحان الهی از محوری ترین مباحث قرآنی با فلسفه‌ی به تکامل رسیدن انسان، رحمت الهی و برگشت انسان به سوی خداست. تولد نوزاد نارس تجربه ویژه‌ای برای مادران می‌باشد و آنها را با چالش‌های مراقبتی متعددی روبرو می‌کند. این پژوهش با هدف تبیین تجربه‌ی مادران از اداره‌ی تولد نوزاد نارس انجام شد.

مواد و روشها: این مطالعه کیفی از نوع تحلیل محتوا بر ۱۸ مادر دارای نوزاد نارس در شهرهای بابل و تبریز به روش مبتنی بر هدف انجام شد. داده‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق و بدون ساختار مورد تجزیه و تحلیل کیفی قرار گرفت.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها منجر به استخراج طبقه «یافتن معنا در زندگی» شد. این طبقه با زیر طبقه‌ها «تغییر در درک معنویت، تغییر در درک فلسفه زندگی، تغییر در درک از خود» در مادران نمایان گردیده است.

نتیجه‌گیری: مادران نوزادان نارس در زمانهای متفاوتی از رشد نوزاد نارس به درجاتی از رشد معنوی نائل شدند. آنها تولد نوزاد نارس را خیر و مصلحت الهی و نشانه‌ای از مشمول رحمت خدا شدن می‌دانستند که همین اعتقاد و باورها زمینه و بستر پذیرش راحتتر سختی‌ها و مشکلات شد.

واژه‌های کلیدی: نوزاد نارس، معنا، معنویت، مادر، امتحان و ابتلا، مطالعه کیفی.

بررسی آراء دانشمندان مسلمان طب سنتی ایران در مقوله سلامت معنوی و روانی

محمد رضا اسدالهی^۱، زهرا معمارینانی^{۲*}، ریحانه معینی^۲، نرجس گرجی^۲، مرتضی مجاهدی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ پزشکی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل ایران

۲. عضو هیأت علمی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل ایران، z.memariani@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: سلامت معنوی و روانی مفاهیمی در هم تنیده هستند که علی رغم داشتن سابقه تاریخی در طب سنتی ایران، در اکثر برنامه‌های آموزش و خدمات سلامت مغفول مانده‌اند. بازشناسی پشتوانه بومی در حیطه بهداشت معنوی و روانی می‌تواند موجب بهبود فرایند ایده‌پردازی در برنامه آموزش و خدمات پزشکی گردد.

مواد و روشها: این پژوهش یک مطالعه توصیفی و کتابخانه‌ای است. کتب منتخب طب سنتی قرن ۳-۱۲ ه.ق بررسی و مطالب مربوط به سلامت معنوی و روانی استخراج گردید. همچنین پایگاه‌های اطلاعاتی علمی فارسی با استفاده از کلیدواژه‌های سلامت معنوی، سلامت روان، نفس و طب روحانی جستجو و مقالات مرتبط مطالعه شد.

یافته‌ها: رویکرد حکمایی چون احمدین سهل بلخی، علی بن ربن طبری، رازی، ابن سینا، و جرجانی به سلامت روانی و معنوی در دو حوزه اصلی بهداشت و درمان قابل تقسیم است. غیر از مباحث فلسفی مربوط به مقوله نفس، و درمان دارویی بیماری‌های روانی، موضوعات پرداخته شده در حوزه سلامت روان و معنویت شامل «تاثیر حالات نفسانی بر جسم»، «تدابیر فردی در بهداشت روانی»، «بهره‌گیری از تحریکات روانی در درمان»، «تدابیر حمایت معنوی پزشک در درمان» و «توصیه به اخلاق، خودشناسی و خداشناسی» هستند.

نتیجه‌گیری: با توجه به رویکرد حکما مبنی بر پیوستگی جسم و روح، و احاطه به علوم فلسفه و الهیات و خودشناسی، توجه به معنویت و حالات روانی در بهداشت و درمان امری بدیهی بوده و بهره‌گیری از رویکرد ایشان به عنوان بستری بومی، می‌تواند موجب ارتقاء توأمان مقوله‌های معنویت و سلامت روان گردد.

واژه‌های کلیدی: سلامت روان، سلامت معنوی، طب سنتی ایران، نفس، طب روحانی.

مبانی و اصول «تربیت دینی» و نقش آن بر آرامش روانی

محمدتقی اسماعیل پور^۱، حسن یعقوبی^۲

۱. استادیار دانشکده الهیات دانشگاه مازندران - m.esmaeilpour@umz.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران hasan8933@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: انسان موجودی دو بُعدی و متشکل از جسم و روح می‌باشد که توجه به یک بُعد و نادیده گرفتن بُعد دیگر، او را از حالت تعادل خارج و رفتار او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. وانگهی، هر یک از این دو بُعد انسانی نیازمند تقویت، توجه و تربیت است تا سلامت زندگی او را تضمین نماید. اما یکی از مسائلی که از دید مریبان و محققان مغفول مانده و از طرفی، بسیاری از مشکلات زندگی انسان معاصر، حاصل نگاه تک‌بعدی و نادرست به شاکله‌ی انسانی اوست، مسئله‌ی آرامش روانی و عوامل بوجود آورنده و تاثیرگذار بر آن می‌باشد.

مواد و روش‌ها: پژوهش پیش‌رو، با هدف شناسایی علل ایجاد آرامش روانی با ابتناء بر اصول و مبانی تربیت دینی و نقش آن در زندگی متعالی انسانی، با روش توصیفی-تحلیلی سامان یافته است.

یافته‌ها: مطالعه حاضر به این نتایج حاصل شد که؛ در حوزه‌ی مبانی تربیت دینی؛ فرهنگ، خانواده، اصالت فرزند، فضا سازی و در حوزه‌ی اصول تربیت دینی؛ طبیعت انسانی، تحریک عواطف، محبت، تشویق، تربیت عملی، واسطه‌های مناسب، ارتباط دادن دین با زندگی، توجه به عوامل درونی، ایجاد جوشش درونی، طرح استدلالی و منظم مسائل دینی، پرورش حس مسئولیت و توجه به فطرت، نقش تعیین‌کننده‌ای دارند و از طرفی، دینداری انسان، نقش مهمی در ایجاد و تثبیت آرامش روانی او دارد.

نتیجه گیری: لازم است مریبان برای تربیت نفوس مطمئن‌ه‌ی انسانی، ضمن استخدام علوم و تکنولوژی‌های مفید و جدید، توجه جامع به این اصول و مبانی را سرلوحه‌ی عمل خود قرار دهند.

واژه‌های کلیدی: اصول، مبانی، تربیت، آرامش روانی.

دستاوردها و چالش‌های ترویج و توسعه بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده‌ی ایران

حسن اشرفیان امیری^۱، سیدمظفر ربیعی^۲، محمدجواد کبیر^۳، آناهیتا کشاورزی^۴، رضا ممتن^۵، سیدداود نصرالله پور شیروانی^{۶*}، اصغر رعیت‌زاده^۷، حمیده رضانی^۸

۱- متخصص بیماری‌های داخلی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

۲- متخصص بیهوشی، گروه بیهوشی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

۳- دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت سلامت و توسعه اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.

۴- دکتری پزشکی عمومی، معاون سازمان بیمه سلامت ایران، تهران، ایران.

۵- دکتری پزشکی عمومی، مدیر کل بیمه سلامت استان فارس، شیراز، ایران.

۶- دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

dnshirvani@gmail.com

۷- دکتری پزشکی عمومی، معاون بیمه و درمان اداره کل بیمه سلامت استان فارس، شیراز، ایران.

۸- کارشناس بهداشت مدارس، معاونت بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

خلاصه

سابقه و هدف: ترویج و توسعه طب سنتی در کنار طب رایج یا نوین در جوامع مختلف با دستاوردها و چالش‌های متفاوتی مواجه بوده است. نظام ارایه خدمات سلامت ایران در نظر دارد طب سنتی را در کنار طب رایج ارایه نماید. این مطالعه به منظور بررسی دستاوردها و چالش‌های بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده‌ی ایران از دیدگاه مدیران و مجریان انجام گرفت.

مواد و روشها: این مطالعه مقطعی با برگزاری ۱۶ پانل خبرگان در زمستان ۱۳۹۵ انجام گرفت. جامعه پژوهش مدیران و مجریان اجرای برنامه پزشکی خانواده شهری در ۲۸ شهرستان استان فارس بودند که به صورت سرشماری انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌ها: از ۳۴۷ نفر مورد بررسی، ۵۴/۱ درصد مرد، بیشترین افراد (۵۰/۷ درصد) دارای لیسانس بودند. افراد مورد بررسی در سرجمع ۳۴۱ مورد دستاورد با تکرارپذیری و ۴۱ مورد بدون تکرارپذیری، ۴۱۵ مورد چالش با تکرارپذیری و ۶۳ مورد بدون تکرارپذیری را مطرح کردند. فراوانی‌ترین دستاورد مطرح شده شامل کاهش هزینه‌های درمانی (۶۵ مورد)، کاهش مصرف داروهای صنعتی (۵۲ مورد)، کاهش عوارض دارویی (۵۰ مورد)، افزایش اعتماد و استقبال مردم (۴۲ مورد) و فراوانی‌ترین چالش‌های مطرح شده شامل: نبود زیرساخت‌های لازم (۶۳ مورد)، امکان سودجویی دلالان و افراد غیرحرفه‌ای (۳۸ مورد)، پایین بودن سطح آگاهی پزشکان (۳۸ مورد) بود. بین تعداد دستاوردها و چالش‌ها با بعضی از متغیرهای فردی ارتباط معنی‌دار وجود داشت ($P < 0.05$).

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان داد که مدیران ضمن امیدواری به دستاوردهای ترویج و توسعه بهره‌مندی از طب سنتی در برنامه پزشکی خانواده، نگرانی‌های زیادی از استفاده نابجا و نبود زیرساخت‌های لازم دارند.

واژه‌های کلیدی: طب سنتی، دستاوردها و چالش‌ها، دیدگاه مدیران، پزشکی خانواده.

اهمیت حفظ محیط زیست از دیدگاه اسلام و قرآن

حسینعلی اصغر نیا

۱. گروه بهداشت محیط، دانشگاه علوم پزشکی بابل h.asgharnia@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: از مهم ترین موضوعات زندگی بشر، حفظ محیط زیست می باشد. قرآن کریم به عنوان کتاب هدایت، انسان را به احترام نسبت به موجودات پیرامون خود و نیز پاکیزگی محیط ترغیب کرده و اصول و ضوابطی را به منظور حفاظت از محیط زیست مقرر داشته است. هدف از این پژوهش شناسایی دیدگاه اسلام و شناخت رموز علمی قرآن در ارتباط با جنبه های بهداشت محیطی بوده، هرچند امید است به کارگیری این مفاهیم چراغ هدایتی برای بهتر زیستن ما انسان ها باشد.

مواد و روشها: این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه ای، بررسی پژوهش های قبلی، جستجوهای اینترنتی و مطالعه آیات نورانی قرآن کریم انجام شده است.

یافته ها: در قرآن کریم آیات زیادی در زمینه بهداشت و سلامت محیط وجود دارد که دستورات بهداشتی از آنها قابل استنباط است. رعایت پیشگیری، پاکیزگی، حفظ آراستگی، جلوگیری از آلودگی اماکن و آب، نظارت بر رعایت اصول بهداشتی، توجه به بهداشت فردی مورد تاکید قرآن و اسلام می باشد.

نتیجه گیری: با بهره گیری از قرآن کریم و روایات ائمه اطهار می توان دریافت که محیط زیست مورد عنایت ویژه کتاب الهی است. رعایت نظم و اعتدال در استفاده از مواهب طبیعی، همگانی بودن مسئولیت حفاظت از محیط زیست، توجه به عناصر اصلی محیط زیست (آب، هوا، خاک و گیاهان)، حمایت از حیوانات، امر به آبادانی زمین و .. نقش بسیار مهم آموزش و فرهنگ قرآنی در بالا بردن سطح دانش و مسئولیت پذیری افراد در جامعه می باشد.

واژه های کلیدی: محیط زیست، قرآن، اسلام، بهداشت محیط

نقش و جایگاه آموزش و پرورش در ترویج سبک زندگی اسلامی

سید عبدالله اصفهانی^{۱*}، محمد ابراهیم حسین نیا^۲، حجت اله نورانی جابوزی^۳

۱. استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده امل، esfahaniquran@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تفسیر قرآن، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده امل، hoseinnia4117@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد تفسیر قرآن، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده امل، hojjat.noorani@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: خانواده به عنوان کوچکترین واحد جامعه می تواند نقش بسزائی در ایجاد جامعه‌ی مطلوب و آرمانی ایفا نماید. برای داشتن خانواده مطلوب نیازمند سبک زندگی (به انگلیسی: Life Style) درست هستیم.

یافته ها: سبک زندگی اسلامی دارای ابعاد زیادی است و عوامل متعددی می‌تواند در شکل گیری آن مؤثر واقع شود که مهمترین این عوامل آموزش فرزندان است که این وظیفه در کشورهای مختلف بر عهده آموزش و پرورش می باشد. کشورهای غربی با تغییر در برنامه ها و سیاست های خرد و کلان آموزشی خود، توانسته اند تغییر اساسی در سبک زندگی مردم کشورشان ایجاد کنند. در کشور ما که الگوهای برجسته دینی و علمی و سرآمد ان قرآن کریم و پیامبر عظیم الشان اسلام و ائمه اطهار(ع) قرار دارند که با معرفی سبک زندگی آنان و استفاده از آموزه های قرآن کریم توسط آموزش و پرورش می توان به جامعه‌ای آرمانی دست یافت. در این پژوهش با نگاهی به سبک زندگی در قرآن، ائمه اطهار(ع)، بزرگان دینی و همچنین سبک زندگی غربی، نقش آموزش و پرورش در ایجاد سبک زندگی مطلوب، راهکارها و چالش های پیش روی آن را بررسی نموده ایم.

واژه‌های کلیدی: قرآن؛ سنت؛ خانواده؛ سبک زندگی؛ پیشوایان معصوم(ع)، آموزش و پرورش.

دستورات خود مراقبتی از منظر قرآن و آموزه های اسلامی و تطبیق آن با دستورات بهداشتی در دانش پزشکی نوین

شبیم امیدوار^۱

۱. گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، sh.omidvar@mubabol.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: خودمراقبتی، رفتاری است که فرد با اتکا به دانش، توان و مهارت خود از سلامت خویش، مراقبت میکند. در دانش سلامت و پزشکی نوین بر خودمراقبتی تاکید بسیاری شده است. قرآن کریم که رسالت اصلی خود را در هدایت بشر به سوی کمال خلاصه کرده و سلامت و پرورش روح را در قلب اخلاق و اعتقاد و احکام اشاره کرده به سلامت جسم که مقدمه سلامت روح است توجه کامل داشته است. از آنجا که دین اسلام بعنوان کاملترین دین الهی دارای دستورات جامع و کاملی در حوزه سلامت بوده و همچنین توصیه های پیامبر (ص) و امامان، راهنما و رهنمودهای اصلی زندگی مسلمانان می باشد. لذا با بررسی و جمع بندی و تطبیق دستورات الهی با دستورات علم پزشکی در خصوص خودمراقبتی، میتوان گامی در جهت موثرتر کردن آموزشها برداشت.

مواد و روشها: پژوهش حاضر، با روش کتابخانه ای و با مطالعه قرآن کریم و روایات اهل بیت(ع) انجام شده است. آیات و روایات در خصوص خودمراقبتی فیزیکی در حیطه های مربوط به تغذیه و غذا خوردن، خواب و استراحت، تحرک و ورزش و همچنین بهداشت فردی استخراج و دسته بندی شد. در نهایت با دستورات علمی در حوزه سلامت مورد تطبیق قرار گرفت.

یافته ها: دین اسلام، برای مسئله خودمراقبتی در حوزه سلامت، اهمیت خاصی قائل است و در زمینه رفتارهای خودمراقبتی، دستورات جالب و کاملی دارد. پیشوایان دینی، به منظور ارتقای سبک زندگی پیروان خود، همواره درصدد تبیین رفتارهای مورد انتظار دینی بوده اند. مطالب پزشکی که در قرآن مطرح شده دارای اعجاز و شگفتی است. در حالی که عقول بشر در آن زمان از کشف آن عاجز و بر اساس علم جدید موجب حیرت عقل بشری است.

نتیجه گیری: کلیه این دستورات با دانسته های علمی روز تطبیق دارد. آنچه در این مسائل وجود دارد این است که قوانین و مقررات قرآن با نظم طبیعت و سلامت انسان همگون است.

واژه های کلیدی: خودمراقبتی، قرآن، آموزه های اسلامی، علوم بهداشتی.

تبیین چگونگی تاثیر اعتماد بر سلامت زنان: یک مطالعه کیفی

اعظم بحیرایی^۱، فاطمه باکوئی^{۲*}، عیسی محمدی^۳

۱. دانشیار، دکترای ارتقای سلامت، عضو مرکز تحقیقات مبتنی بر مشارکت جامعه، دانشگاه علوم پزشکی تهران
 ۲. استادیار، دکترای بهداشت باروری، گروه مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل f.bakouei@mubabol.ac.ir
 ۳. دانشیار، دکترای پرستاری، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس

خلاصه

سابقه و هدف: اهمیت اعتماد در آیات قرآنی و احادیث معتبری آمده است. اعتماد به عنوان بعد شناختی سرمایه اجتماعی فواید متقابلی را از طریق فعالیت‌های جمعی تسهیل می‌کند. با توجه به اهمیت نقش سلامت زنان در ارتقای سلامت خانواده، جامعه و بطور کلی در توسعه‌ی همه جانبه‌ی کشور و اولویت آنان در برنامه‌های سلامت باروری کشور، این مطالعه با هدف تبیین چگونگی ارتباط اعتماد و سلامت زنان انجام شد.

مواد و روشها: این مطالعه‌ی کیفی مرحله دوم یک مطالعه ترکیبی متوالی توضیحی، با رویکرد تحلیل محتوی قراردادی است. نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع زنان با داشتن نمره بالایی از اعتماد با مصاحبه‌های انجام شده از نوع نیمه‌ساختاریافته براساس راهنمای مصاحبه با استفاده از سوالات باز انجام شد. همزمان با جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها با مدیریت نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۱۰ ادامه یافت. با پیشرفت مصاحبه‌ها الگوها و معانی اصلی درون مصاحبه‌ها مشخص شد و طبقات و درون‌مایه شکل گرفتند.

یافته‌ها: بر حسب تحلیل داده‌ها از نقل‌قول‌های زنان در تبیین اهمیت اعتماد بر سلامت کدهایی مانند ایجاد آرامش، فکر آزاد و راحت، شارژ روحی‌شدن، تصمیم‌گیری بهتر در زندگی، ارسال انرژی مثبت و دورکردن انرژی منفی و نفرت مطرح شد و در نهایت درون‌مایه "احساس شادابی روان و جسم" استخراج شد. این درون‌مایه و طبقات آن "دریافت انرژی و شارژ روحی شدن، تخلیه احساسات بد، سلامت و شادابی جسمی به دنبال شادابی روانی" بر راه‌های چگونگی تاثیر اعتماد بر سلامت تاکید دارند.

نتیجه‌گیری: تجربیات زنان مورد مطالعه نشان داد که اعتماد می‌تواند بطور مستقیم با دریافت انرژی و شارژ روحی شدن و همچنین تخلیه احساسات بد بر ارتقای سلامت روانی و بطور غیرمستقیم با سلامت و شادابی جسمی به دنبال شادابی روانی بر سلامت جسمانی تاثیرگذار باشد.

واژه‌های کلیدی: اعتماد، سلامت زنان، مطالعه کیفی.

اهمیت "تقلیل غذا" در پیشگیری و درمان بیماریها از منظر قرآن، روایات، طب سنتی و طب مدرن

راضیه بروجردی^{۱*}، فاطمه نوجوان^۲، حسین مرادی دهنوی^۳

۱- دستیار طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران. borujerdi.teb@gmail.com

۲- استادیار، طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران

۳- استادیار و مدیرگروه دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: خداوند در سوره اعراف فرموده اند که بخورید و بیاشامید ولی اسراف و زیاده روی نکنید (۱). بسیاری از امراض مزمن و مرگ و میر های زودرس با تغذیه مناسب قابل پیشگیری می باشد. (۲) این مطالعه اهمیت تقلیل غذا را در حفظ سلامتی و درمان بیماریها از دیدگاه روایات، قرآن، طب سنتی و جدید بیان می کند.

مواد و روشها: اطلاعات مورد نیاز از منابع معتبر طب سنتی، قرآن و کتب حدیث و نیز از سایت های گوگل اسکولار و پاب مد جستجو و پس از بازبینی و دسته بندی، در قالب یک مقاله مروری بازنویسی شد.

یافته ها: در طب سنتی تقلیل غذا هم در حفظ سلامتی از جمله ذیل تدابیر فصل بهار (۳) و تابستان (۴) و تدابیر سالمندان (۵، ۶) و جهت افزایش طول عمر (۷) و هم در درمان بیماریها از جمله وبا، (۸) سردرد (۹) و ریختن مژه (۱۰) توصیه شده است. در طب جدید نیز در بیماری های نورودژنراتیو مزمن (مونیکا)، مقاومت به انسولین و سکنه مغزی (book) توصیه به تقلیل غذا شده است. این در حالی است که در روایات طب سنتی نیز به تقلیل غذا سفارش شده است از جمله اینکه هرکس غذایش کم باشد بدنش سالم تر و صفای قلبش بیشتر است.

نتیجه گیری: اهمیت تقلیل غذا در حفظ سلامتی و همچنین درمان بیماری ها در طب سنتی، طب جدید، قرآن و روایات به صراحت بیان شده و میتوان با بهره گیری از این آموزه ها جامعه ای سالم داشت.

واژه های کلیدی: تقلیل غذا، طب سنتی، بیماری های مزمن.

جایگاه غذا و تغذیه در آموزه‌های اسلامی

مهرداد برون^۱

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تجارت الکترونیک، موسسه مجازی برخط اهواز. mehردادboroon95@gmail.ir

خلاصه

سابقه و هدف: آیات قرآن کریم به وفور درباره خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و آداب آنها سخن به میان آورده است. مسائل بهداشتی و پزشکی در این کتاب آسمانی چشمگیر است. آنگاه که قرآن کریم به مصالح و حکمت‌های احکام اشاره می‌کند، امور مربوط به بهداشت برجسته است. اهتمام قرآن به امور پزشکی و بهداشتی تا بدان اندازه است که مهمترین مشوق دانشمندان در دوران تمدن اسلامی شد تا علم پزشکی را به اوج رساند و در این راستا گوی سبقت را از دیگر نظامات پزشکی معاصر برآید. از سوی دیگر پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) به مسائل طبی و سلامت عمومی مسلمانان توجه ویژه‌ای نمود. رفتارهای طبی آن پیامبر آسمانی به گونه‌ای شاخص و چشمگیر بود که عرب جاهلیت را تشویق به رعایت اصول اولیه بهداشت نمود. طب النبی (صلی الله علیه و آله و سلم) شاهکار جهان اسلام است که در ادامه طب الصادق (علیه السلام)، طب الرضا (علیه السلام)، طب الائمه (علیهم السلام) و طب المعصومین (علیهم السلام) را پدید آورد. فرهیختگان جهان اسلام با الهام از پیشوایان دین به علم پزشکی روی آوردند و هزاران خدمات طبی ارائه کردند. غور در بیکرانه آیات، مسائل جالبی را در ارتباط با خوردن، آشامیدن و رعایت بهداشت غذا پیش‌رو قرار می‌دهد؛ از امور پاک‌ی که ما روزی شما کردیم بخورید، (۱) از رزق خدا بخورید و بیاشامید، (۲) از آنچه در زمین است و حلال و طیب می‌باشد بخورید، (۳) از خوراکی‌های حلال و طیب که رزق شماست بخورید، (۴) از آنچه ذبح شرعی شده است بخورید، (۵) از محصولات و ثمره‌های باغ‌ها بخورید، (۶) بخورید و بیاشامید و اسراف نکنید، (۷) از روئیدنی‌های زمین بخورید و به دیگران بخورانید، (۸) کسانی که مال یتیم می‌خورند در بطن خود آتش می‌خورند، (۹) کسانی که غیبت می‌کنند گوشت برادر خویش را می‌خورند، (۱۰) خداوند چارپایان را آفرید تا از گوشت آنها بخورید، (۱۱) می‌توانید از گوشت پرندگان بخورید، (۱۲) خداوند دریا را برای انسان‌ها مسخر نمود تا از گوشت آن بخورند، (۱۳) خداوند از نخل و زیتون و انار میوه‌های متنوعی برای خوردن انسان‌ها فراهم نمود (۱۴) و خداوند درون برخی حیوانات شیری قرار داد تا از آنها بنوشید. (۱۵) مناسب است به برخی از آیات اشاره شود. قرآن کریم می‌فرماید: **يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُم عَدُوٌّ مُّبِينٌ؛** ای مردم، از آنچه در زمین است حلال و پاکیزه را بخورید، و از گامهای شیطان پیروی مکنید که او دشمن آشکار شماست. (۱۶)

واژه‌های کلیدی: جایگاه، تغذیه، غذا، آموزه، اسلامی

خانواده برتر در اسلام – ویژگی های خانواده قرآنی

مهرداد برون

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تجارت الکترونیک، موسسه مجازی برخط اهواز . mehردادboroon95@gmail.ir

خلاصه

سابقه و هدف: خانواده به عنوان رکن اصلی جوامع بشری و البته سرنوشت سازترین آنها همواره مورد توجه جامعه شناسان و مربیان امور تربیتی بوده است. این اجتماع کوچک قطع نظر از کارکرد روانی اش که کانونی آرامش زاست؛ بستر و مکانی است که برای رفع نیازمندی های حیاتی و عاطفی انسان بنا شده است.

یافته ها: پرداختن به این بنای مقدس و بنیادین و حمایت و هدایت آن به جایگاه واقعی و متعالی اش همواره سبب اصلاح خانواده بزرگ انسانی و غفلت از آن موجب دور شدن از حیات حقیقی و سقوط به ورطه هلاکت و ضلالت بوده است. قرآن کریم با نگاه ویژه به این کانون مهم و مقدس؛ توجه بشر را به تشکیل این کانون مقدس جلب می کند و بهترین الگوها را برای شناسایی خانواده برتر به جهانیان معرفی می کند. مقاله حاضر با عنوان ویژگی های خانواده های قرآنی بعد از بیان مقدمه ای کوتاه در مورد جایگاه و اهمیتی که کانون مقدس خانواده در قرآن دارد؛ نمونه ها و الگوهایی که در قرآن بیان شده را معرفی کرده و بعد از آن به بیان آثار و ویژگیهایی که قرآن در خانواده می گذارد پرداخته است. و در پایان هم چند نکته را به عنوان نتیجه گیری بیان کرده است.

واژه های کلیدی: خانواده برتر، خانواده قرآنی، اسلام، قرآن.

جلوه‌هایی از شفابخشی قرآن از اتیولوژی تا درمان بیماریها

سمیرا بصیر شبستری^{۱*}، ایمان شیرین بک^۲، فاطمه سفیدی^۳

۱. استادیار گروه تخصصی بیماریهای دهان، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج. samira_bsh2@yahoo.com

۲. استادیار گروه تخصصی جراحی فک و صورت، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج.

۳. کارشناسی ارشد روانسجی، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین.

خلاصه

سابقه و هدف: مقاله حاضر به منظور ارائه جلوه‌هایی از شفابخشی قرآن از اتیولوژی تا درمان بیماریها، با استفاده از موتورهای جستجو و کتب و مقالات موجود تهیه گردید.

یافته‌ها: بهداشت و سلامتی، همیشه از موضوعات مهم مورد بحث علوم پزشکی بوده است. مشخص شده است که دین باوری و آموزه‌های قرآنی نقش بسزایی در حفظ و ارتقا سلامتی دارند. زیرا ۱۴۰۰ سال قبل قرآن کریم به ارائه مطالب متعددی در مورد علل و درمان برخی از بیماریها (از جمله پوستی- لکنت زبان - خونریزی بعد زایمان) و اصول تندرستی و فواید برخی مواد غذایی از جمله عسل پرداخته است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج مثبت حاصل از یافته‌های مطالعات انجام شده ت در مورد آموزه‌های قرآن در زمینه تشخیص و درمان برخی بیماریها لذا پیشنهاد می‌شود محققین علوم پزشکی و قرآنی با همکاری یکدیگر به استخراج سایر جلوه‌های شفابخشی قرآن بعنوان یک روش غیر دارویی، کم هزینه، مفید جهت درمان سایر بیماریها بپردازند.

واژه‌های کلیدی: شفا، درمان، قرآن.

رابطه سبک زندگی دینی، شادکامی و رضایت از زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شهر رشت

اعظم بلالایی^{۱*}، مجتبی اسفندیاری^۲، رمضان حسن زاده^۳

۱. گروه روانشناسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

۲. گروه معارف، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

۳. گروه روان شناسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: زندگی افراد همواره متاثر از اعتقادات آنها و دینشان می باشد و دین می تواند در کیفیت زندگی از جنبه های مختلف موثر باشد.

مواد و روش ها: پژوهش حاضر با فرضیه اصلی اینکه بین سبک زندگی دینی، شادکامی و رضایت از زندگی دانشجویان رابطه وجود دارد به بررسی این موضوع بین ۳۸۶ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شهر رشت به صورت غیر تصادفی و از نوع در دسترس پرداخت. در این پژوهش از سه پرسشنامه سبک زندگی اسلامی (ILST)، پرسشنامه شادکامی آکسفورد و پرسشنامه رضایت از زندگی (SWLS) استفاده شد و داده ها توسط نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت

یافته ها: با توجه به تحلیل های انجام شده توسط نرم افزار مذکور ضریب همبستگی چندگانه برابر با $R=0/240$ و ضریب تعیین برابر با $R^2=0/058$ محاسبه شده اند که در سطح $\alpha=0/05$ معنی دار می باشند ($F=684/11=FP=0/000$)، بر این اساس میتوان نتیجه گرفت که بین سبک زندگی اسلامی و شادکامی با رضایت از زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت رابطه خطی وجود دارد.

واژه های کلیدی: سبک زندگی دینی، شادکامی، رضایت از زندگی، جامعه، خانواده.

رضایت زناشویی در الگوهای مختلف همسرگزینی با نگاهی به آیات قرآن

فرشته بهمنش^۱، فرزانه قلی پور گودرزی^۲ (نویسنده مسئول)، فاطمه باکویی^۳

۱دکترای تخصصی بهداشت باروری، دانشکده پزشکی، گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل f.behmanesh2015@gmail.com

۲کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، شاغل در آموزش و پرورش شهرستان بابل f24farzan45@gmail.com

۳دکترای تخصصی بهداشت باروری، دانشکده پزشکی، گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل bakouei2004@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: در جوامع مختلف، تداوم زندگی زناشویی و رضایت از آن به طور فزاینده ای در حال کاهش است. از طرفی، امروزه، الگوهای همسرگزینی از سنتی به مدرن تغییر یافته است و با توجه به نتایج متناقض مطالعات در زمینه ارتباط این دو متغیر، مطالعه حاضر با هدف تعیین رضایت زناشویی در الگوهای مختلف همسرگزینی با نگاهی به آیات قرآن، صورت گرفته است.

مواد و روشها: این مطالعه مقطعی، بر روی تعداد ۸۸۰ نمونه از زنان ۴۹-۱۵ ساله شهرستان بابل انجام شد. پرسشنامه سبک های همسرگزینی جهت بررسی الگوهای همسرگزینی و پرسشنامه رضایت زناشویی والتر و هودسون، جهت ارزیابی رضایت زناشویی مورد استفاده قرار گرفت. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و در نهایت، یافته های مطالعه، با نگاهی به آیات قرآن تحلیل و بررسی شدند.

یافته‌ها: نتایج آزمون رگرسیون لجستیک نشان داد که میزان رضایت زناشویی در خانم هایی که الگوی همسرگزینی ترکیبی داشتند، نسبت به الگوی مدرن، ۲/۲۳ برابر بیشتر بود (CI = 1.26 - 3.93) ($p < 0/01$). این نتیجه منطبق بر آیات شماره ۵ سوره مائده، ۲۵ سوره نساء و ۲۳۵ سوره بقره بود که از دوستی های مخفیانه قبل از ازدواج منع شده است.

نتیجه گیری: بر اساس نتایج این مطالعه در ازدواج های مدرن رضایت زناشویی کمتر است. رضایت زناشویی از عوامل مهم بقای زندگی مشترک می باشد. در نتیجه، مسئولان فرهنگی جامعه، در سنین قبل از ازدواج و خصوصا در دانشگاه ها، باید جوانان را با آموزه های قرآنی و لزوم کاربست آن برای تشکیل خانواده سالم، آشنا سازند.

واژه‌های کلیدی: الگوهای همسرگزینی، رضایت زناشویی، قرآن.

ابعاد گوناگون اخلاق حرفه ای کارکنان نظام آموزش عالی

منیره پروانه^{۱*}، مصطفی عسگری^۲

۱. کارشناسی ارشد آموزش پزشکی علوم پزشکی بابل m.parvaneh20@yahoo.com

۲. دانشجو دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی ساری

خلاصه

سابقه و هدف: اخلاق حرفه ای یکی از مسائل اساسی همه جوامع بشری است. ویژگیهای اخلاق حرفه ای در مفهوم امروزی آن عبارتند از: دارای هویت علم و دانش بودن، داشتن نقش کاربردی، وابسته بودن به فرهنگ، وابستگی به یک نظام اخلاقی.

مواد و روشها: این مطالعه یک مطالعه مروری است که به بررسی کتب و مقالات مربوطه در طی سال ۱۳۹۵ پرداخته و بر ابعاد گوناگون اخلاق حرفه ای کارکنان نظام آموزش عالی تمرکز داشته است. روش مطالعه یک روش کتابخانه ای بوده که مطالب مورد نظر از طریق فیش برداری گردآوری گردیده است.

یافته‌ها: در این پژوهش، مفهوم اخلاق حرفه ای و اهمیت و ابعاد گوناگون آن و نیاز جوامع امروز به اخلاق مورد بررسی قرار گرفت. همچنین ویژگی های افراد دارای اخلاق حرفه ای مانند احساس مسئولیت، برتری جویی و رقابت مثبت، صادق بودن، احترام و تکریم دیگران، رعایت ارزش ها و هنجارهای اجتماعی، عدالت و انصاف، همدردی با دیگران و وفاداری بعنوان خصوصیات برتر افراد با اخلاق حرفه ای شناخته شد.

نتیجه گیری: از آنجائیکه یکی از عمده ترین دغدغه های مدیران کارآمد در سطوح مختلف نظام آموزش عالی، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه هاست تا آنها با حس مسئولیت و تعهد کامل به مسائل جامعه و حرفه خود بپردازند لذا توجه به اخلاق حرفه ای و آگاهی از ابعاد گوناگون آن باعث ارتقا و بهبود وضعیت شغلی افراد در سازمان ها خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: اخلاق حرفه ای، کارکنان، آموزش عالی

نهج البلاغه معجزه ای وصف ناپذیر در اصول اخلاق حرفه ای

منیره پروانه^۱، افسانه اسدیان^۲

۱. کارشناسی ارشد آموزش پزشکی علوم پزشکی بابل m.parvaneh20@yahoo.com

۲. کارشناس پرستاری، مرکز آموزشی درمانی شهید رجائی بابلسر، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: در عصر حاضر، سازمان‌ها جایگاه ویژه‌ای در ساختار فرهنگی و اجتماعی جوامع پیدا کرده‌اند. مروری بر عملکرد سازمان‌ها و توسعه نیافتگی آن نشان می‌دهد که عوامل فراوانی وجود دارد که یکی از آن‌ها کم‌کاری در حوزه اخلاق پژوهی بطور عام و اخلاق حرفه‌ای بطور خاص است. آموزه‌های اخلاقی اسلامی یکی از غنی‌ترین منابع در شناخت اخلاق حرفه‌ای است که از مهم‌ترین منابع میتوان به کتاب ارزشمند نهج البلاغه اشاره کرد. در این پژوهش در صدق اصول اخلاق حرفه‌ای در نهج البلاغه را بعنوان یکی از مهم‌ترین منابع اخلاق در دین مبین اسلام بررسی کنیم. لذا در ابتدا مفهوم اخلاق، اخلاق حرفه‌ای و سپس اصول آن را در نهج البلاغه بررسی می‌نماییم.

مواد و روشها: پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و با روش توصیفی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش را نهج البلاغه و کتب معتبر روایی و مقالات و سایتهای معتبر دینی تشکیل داده‌اند و نمونه آماری، مجموعه‌ای از آیات و روایات است که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با هدف پژوهش ارتباط داشتند. شیوه نمونه‌گیری نیز بدین صورت بود که به آیات و روایات ممکن مراجعه و مورد خاص انتخاب شده است. روش گردآوری اطلاعات، مطالعات کتابخانه‌ای بوده و برای این کار از ابزار فیش‌برداری استفاده شده است

یافته‌ها: اخلاق حرفه‌ای، به دلیل هویت اسلامی، ملاک نهایی اخلاق و اصول راهبردی آن را از قرآن و روایات کسب می‌کند. بنابراین اخلاق حرفه‌ای باید در عین حرفه‌ای بودن، اسلامی باشد و مراد از اسلامی بودن، بهره‌مندی از منابع مهم اسلامی است. بر همین اساس، در پژوهش حاضر اصول اخلاق حرفه‌ای را در کتاب ارزشمند نهج البلاغه بررسی خواهیم کرد.

نتیجه‌گیری: مروری بر نهج البلاغه نشان می‌دهد الگوی رفتار ارتباطی حاکم بر سیره حضرت علی(ع) و نیز الگوی رفتاری که ایشان به کارگزاران خود در مدیریت، نظارت و اجرا توصیه می‌گردند، قاطعیت در مفهوم جدید روانشناختی است: رفتار توأم با صداقت، صراحت، احترام اصیل متقابل و استقلال فردی، پرخاشگری، سلطه‌گری و سلطه‌پذیری هرگز در سیره نظری و عملی آن حضرت ظهور نمی‌کند و بلکه حضرت افراد را از چنین الگوهای رفتاری برحذر می‌کند پژوهش حاضر نشان می‌دهد که امام علی(ع) همواره به بحث اخلاقیات توجه ویژه داشته و در موارد فراوانی، کارگزاران و یاران خود و بطور کلی تمامی انسان‌ها را در طول زمان به رعایت آن هدایت نموده است ایشان ملاک نهایی اخلاق را خدا می‌داند و به همین دلیل توصیه اساسی حضرت، تقوی است.

واژه‌های کلیدی: نهج البلاغه، روانشناختی، اخلاق، سیره نظری

چیستی روح از منظر قرآن و روانشناسی

عابدین ترودی لاجیمی^{۱*}، محمد هادی یدالله پور^۲

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، Bagheroz41@gmail.com

۲. دانشیار دانشگاه علوم پزشکی بابل، baghekhial@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف:

روح یکی از مسائل اساسی و درعین حال ابهام آمیزترین مباحث علوم قرآنی، فلسفه، روان شناسی و... است. بحث روح به عنوان رکن اصلی وجود هستی، مورد پذیرش بسیاری از اندیشمندان فلسفی، کلامی، روان شناسی و مذاهب است. اما اختلاف نظرهایی در مساله‌ی چیستی روح به‌ویژه تجرد و مادیت وجود دارد. که تلقی هریک از این دو در این مساله باهم متفاوت است. از جمله در مکاتب روان‌شناسی که به تاسی از مکاتب فلسفی به بحث روح پرداخته‌اند. برخی از آنان وجود روح غیرمادی را پذیرفته و کاری به اثبات آن ندارند، و عده‌ای وجود روح مادی را پذیرفته و گروه دیگر که به آن‌ها روان‌شناسان الحادی می‌گویند به طور کلی روح را منکر شده‌اند. اما از منظر قرآن انسان ترکیبی از جسم و روح است. روحی مجرد و موجود مستقلی که دارای حیات و از ملکوت است و حقیقتی واحد که دارای مراتبی است

یافته‌ها: از آنجا که در میان اندیشمندان بحث تجرد یا مادیت روح محل نزاع است، از این رو بحث چیستی آن حائز اهمیت است. این نوشتار تلاش دارد تا به روش تحلیلی-توصیفی به تبیین دیدگاه مکاتب روان‌شناسی در مساله روح پرداخته و آن‌ها را با دیدگاه قرآن پژوهان مورد بررسی قرار دهد. این پژوهش نشان داده است که به باور اندیشمندان اسلامی روح مخلوق خداوند بوده و از سنخ امر الهی است و به مقیاس زمان و مکان و هیچ خصیصه‌ی مادی دیگری اندازه‌گیری نمی‌شود، از این‌روست که قرآن روح را مجرد می‌داند. اما از نگاه روان‌شناسی دیدگاه واحدی وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: قرآن، روح، نفس، روان‌شناسی.

بررسی استفاده از آیات و روایات در آموزش تئوری علوم بهداشتی

آرام تیرگر^{۱*}، یاسمن حبیب زاده^۲، زهرا رفاهی^۳

۱. دانشیار و عضو هیات علمی مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل aramtirgar@yahoo.com:

۲. فارغ التحصیل مقطع کارشناسی بیهوشی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۳. کارشناس آموزش، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

خلاصه

سابقه و هدف: کلام خداوند و بیانات پیامبر و ائمه معصوم برای ما مسلمانان از جایگاه بسیار ویژه ای برخوردارند و از آنها در جهت اخذ راه و رسم کار و زندگی سود می جوییم. هدف از این تحقیق، بررسی میزان بهره گیری از آیات و روایات در آموزش دروس تئوری بوده است.

مواد و روشها: پژوهش حاضر بصورت مقطعی و در میان کلیه کلاس های تئوری یک دانشکده پیراپزشکی با استفاده از فرمی محقق ساخته متناسب با اهداف پژوهش انجام پذیرفت. در این فرم، اطلاعات مربوط به استفاده، همچنین دفعات استفاده از آیات و روایات در هر کلاس درسی و یا مطالب کمک آموزشی، بطور مجزا و برای هر استاد بصورت اختصاصی ثبت گردید. از شرایط ورود هر یک از اساتید در این مطالعه، اختصاص حداقل یک سوم از کلاسهای طول ترم به آنها بود.

یافته ها: بررسی ۹۰۰ جلسه از ۹۲ درس متعلق به چندین رشته تحصیلی و ۵۸ عضو هیات علمی نشان داد که در بیش از ۸۰ جلسه آموزشی حداقل یک بار از آیات قرآن کریم و در ۹۹ جلسه حداقل یک بار از روایات ائمه استفاده شده است. در ۱۷ و ۲۲ مورد از کلاس ها، استفاده بیش از یکبار بود. بررسی توزیع نسبی استفاده از آیات و روایات در مدرسین مرد و زن از تشابه استفاده آنان حکایت داشت.

نتیجه گیری: با وجود استفاده از کلام خدا و بیانات پیامبر و ائمه معصوم در کلاس های تئوری، اما در بیش از نیمی از کلاس های درسی و از سوی جمعی فراتر از پنجاه درصد از اساتید چنین عنایتی مشاهده نشد. از اینرو اتخاذ تدابیری جهت استفاده بیشتر از آموزه های دینی همزمان با ارائه تئوری دروس البته به تناسب درس، پیشنهاد می شود.

واژه های کلیدی: قرآن، آیات، روایات، کلام خدا، پژوهش در آموزش، آموزش پزشکی.

پایش پژوهش‌های مذهبی در مقالات علمی حوزه علوم پزشکی

آرام تیرگر^{۱*}، زهرا آقاری^۲

۱. دانشیار گروه پزشکی اجتماعی و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل،

aramtirgar@yahoo.com

۲. دانشجوی مهندسی بهداشت محیط - کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

خلاصه

سابقه و هدف: به احتمال قریب به یقین برای ما مسلمان یکی از راه‌های درک بهتر برخی مفاهیم دینی بویژه موارد مرتبط با مقوله بهداشت و سلامت، مطالعه مقالات علمی در مجلات علوم پزشکی است. هدف از پژوهش حاضر ارزیابی وضعیت عنایت به موضوعات مذهبی در نشریات دانشگاه‌های علوم پزشکی بوده است.

مواد و روشها: این مطالعه بصورت مقطعی و به شیوه تحلیل استنادی برای دوره ای دو ساله در تابستان ۱۳۹۳ روی مقالات فارسی مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور طی سالهای ۹۲-۱۳۹۱ انجام پذیرفت. عناوین، چکیده و کلیدواژه کلیه مقالات از حیث استفاده از واژه‌هایی شامل خدا، قرآن، آیات و روایات، دعا، نماز، روزه، دین و مذهب مورد واکاوی قرار گرفت. جهت جمع‌آوری داده‌ها از فرم ویژه‌ای منطبق با اهداف پژوهش و برای پردازش آماری داده‌ها از شاخصهای توصیفی و استنباطی استفاده شد.

یافته‌ها: واکاوی بیش از ۱۳ هزار مقاله در ۱۲۵ عنوان نشریه وابسته به ۴۷ دانشگاه علوم پزشکی طی سال‌های مورد بررسی نشان داد که در ۷۳ اثر (۵/۰ درصد از کل مقالات) واژه‌های مورد نظر بکار رفته است که بالاترین فراوانی متعلق به واژه قرآن با ۱۸ مرتبه بود. بالاترین فراوانی انتشار مقالات از این منظر به ترتیب با ۱۱ و ۹ مقاله متعلق به دانشگاه‌های علوم پزشکی بابل و اصفهان بودند.

نتیجه‌گیری: یافته‌های این مطالعه از انتشار مقالاتی مرتبط با موضوعات مذهبی در مجلات علوم پزشکی حکایت دارد اما میزان آنها اندک به نظر می‌رسد. بنابراین اتخاذ تدابیری با هدف عنایت بیشتر متخصصین و انتشار فزونت‌تر مقالات علمی در این حوزه احساس می‌شود.

واژه‌های کلیدی: علوم پزشکی، تحلیل استنادی، مجلات، مقالات، موضوعات مذهبی.

عنایت به قرآن و نهج البلاغه با نگاهی به فهرست منابع در مقالات لاتین دانشگاه های علوم پزشکی

آرام تیرگر^۱، زهرا آقآلری^۲، داود فرج زاده آلان^{۳*}

۱- دانشیار و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲- مهندسی بهداشت محیط، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۳- مرکز تحقیقات طب، قرآن و حدیث، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله، تهران، ایران (نویسنده مسؤل)، Email:d.farajzadeh@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: قرآن کریم کتابی در زمینه پزشکی و بهداشت قلمداد نمی‌شود، اما از بسیاری از آیات این کتاب الهی میتوان در تبیین اهمیت سلامت و بهداشت و یا فهم ریشه برخی وقایع مرتبط با سلامت و بیماری سود جست. در کتاب شریف نهج البلاغه نیز می‌توان سرنخ‌های شگرفی از بهداشت و سلامتی یافت. لذا پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان بهره‌گیری از منابع فوق در تدوین مقالات علوم پزشکی انجام پذیرفت.

مواد و روشها: پژوهش مقطعی و کاربردی حاضر به شیوه تحلیل استنادی و به صورت سرشماری روی مقالات علمی پژوهشی انگلیسی زبان منتشره از سوی دانشگاه‌های علوم پزشکی طی سال ۲۰۱۴ میلادی انجام شد. داده‌ها با استفاده از چک لیست محقق ساخته‌ای متناسب با اهداف پژوهش و از طریق بررسی کلیه مقالات و منابع آنها گردآوری شدند. جهت پردازش داده‌ها شاخص‌های آماری توصیفی استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از استخراج ۲۰۱۰۷۱ منبع از ۷۵۷۱ مقاله منتشره، در قالب ۲۲۵۸ شماره از مجلات علمی پژوهشی انگلیسی متعلق به ۳۱ دانشگاه علوم پزشکی کشور نشان داد که موارد استفاده از قرآن کریم به عنوان منابع مورد استناد ۲۱۸ مرتبه (کمتر از ۱ درصد) بود. همچنین در هیچ مقاله‌ای از نهج البلاغه به عنوان منبع استفاده نگردید. پر استنادترین سوره‌های قرآن، به ترتیب سوره بقره و به دنبال آن سوره‌های نساء، انعام و اسراء بودند.

نتیجه‌گیری: گرچه یافته‌های پژوهش از بکارگیری قرآن به عنوان منابع مورد استناد در مقالات علوم پزشکی حکایت دارند اما میزان آن بسیار اندک به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: قرآن کریم، نهج البلاغه، مقالات انگلیسی زبان، مجلات، علوم پزشکی، استناد.

جایگاه احکام و موازین شرعی در آموزش بالینی دانشجویان پرستاری

زهرا جنت علیپور^{۱*}، نسرين نوابی^۲، کلثوم حلاجیان^۳

۱. کارشناس ارشد آموزش پرستاری، مربی و عضو هیئت علمی، مرکز تحقیقات مراقبتهای پرستاری رامسر، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، مازندران، ایران. (نویسنده مسئول) Email:zalipoor@gmail.com
۲. کارشناس ارشد آموزش پرستاری، مربی و عضو هیئت علمی، مرکز تحقیقات مراقبتهای پرستاری رامسر، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، مازندران، ایران
۳. کارشناس پرستاری، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی فاطمه الزهراء (س) رامسر، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، مازندران، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: مقدمه و بیان مسئله: احکام شرعی و قانونی در حیطه پزشکی به آن دسته از قوانینی اطلاق می شود که با هدف رعایت حریم بیمار و اعضای کادر درمان و با حفظ ارزش های انسانی و با هدف ارائه خدمات بهتر به بیماران در تمامی شبکه های بهداشتی اجرا می شود. آموزش بالینی بخش اساسی و مهم آموزش پرستاری را تشکیل می دهد. دانشجویان پرستاری بیش از نیمی از دوران تحصیل و آموزش خود را در محیطهای بالینی متفاوت گذرانده و در بسیاری شرایط برای اجرای مراقبتهای بالینی مجبور به وارد شدن به قلمرو و حریم خصوصی مددجویان خود می باشند لذا آگاهی از این حدود و شرایط از یک سو برای حفظ حرمت بیمار و از سوی دیگر برای مصون داشتن خود از خطا و لغزش و عدم آلودگی اعمالشان به گناه ضروری می باشد. لذا پژوهش حاضر با هدف تبیین جایگاه احکام و موازین شرعی در امر آموزش بالینی دانشجویان پرستاری صورت گرفت.

مواد و روشها: پژوهش اخیر تحقیقی توصیفی - مقطعی است. جامعه پژوهش شامل کلیه دانشجویان پرستاری ترم هشتم پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی فاطمه الزهراء (س) رامسر در طی سالهای تحصیلی ۹۵-۹۶ بودند. نمونه های پژوهش برابر جامعه پژوهش و به روش در دسترس انتخاب شدند که بر این اساس تعداد نمونه ها ۱۸۰ نفر تعیین گردید. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول ویژگیهای دموگرافیک و بخش دوم شامل ۳۸ سوال در زمینه احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران شامل: حیطه طهارت (۱۰ سوال)، حیطه نجاسات (۱۰ سوال)، حیطه احکام لمس و نگاه (۱۰ سوال)، و حیطه احکام مربوط به فرد مختصر و میت (۸ سوال). معیار سنجش میزان آگاهی تعداد پاسخهای صحیحی بود که به سوالات داده شده پس از امتیاز بندی نمرات، آگاهی براساس امتیازات به سه گروه ضعیف (۰-۱۲)، متوسط (۱۳-۲۵)، و خوب (۲۶-۳۸) طبقه بندی گردید. اطلاعات پس از جمع آوری به وسیله نرم افزار آماری SPSS 16 با استفاده از آمار توصیفی و تحلیلی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: میانگین سنی دانشجویان (۲۴±۱/۴) سال و ۹۲/۶٪ آنان مجرد بوده اند. ۹۵٪ واحدهای مورد پژوهش اظهار داشتند که در طی دوران تحصیل و کارآموزی هیچگونه آموزشی را در خصوص احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران دریافت ننمودند. ۶۰٪ از دانشجویان معتقد بودند که توجه به احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران در محیطهای کارآموزی بالینی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار می باشد. ۴۹/۳٪ از دانشجویان نسبت به کسب آگاهی در خصوص احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران اظهار علاقه نمودند. ۴۱/۴٪ آنان با گنجاندن این مباحث در دروس پرستاری به صورت رسمی موافق بودند. ۳۲/۱٪ از دانشجویان محدودیت زمانی، ۲۳/۶٪ در اولویت بودن مسائل و مشکلات جسمانی و درمان بیماری، ۱۷/۹٪ کافی نبودن آگاهی مربیان در این خصوص، ۱۵٪ نبودن التزام و اجبار در این مورد، ۶/۸٪ عدم درخواست و توجه خود بیماران و ۴/۷٪ عدم تمایل دانشجویان را بعنوان موانع اصلی در امر عدم پرداختن و توجه به احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران ذکر نمودند. در خصوص میزان آگاهی دانشجویان از احکام و موازین شرعی مربوط به بیماران ۵۸/۶٪ از آگاهی ضعیف، ۳۵/۷٪ از آگاهی متوسط و تنها ۵/۷٪ از آگاهی خوب برخوردار بودند. میانگین نمره آگاهی ۱۷/۱±۴/۹۱ بوده است. بر اساس آزمون آماری کای اسکوتر بین میزان آگاهی با متغیرهای دموگرافیک رابطه معنی داری وجود نداشت.

نتیجه گیری: شاغلین حرفه های پزشکی در عین حال که به درمان جسمی بیماران مبادرت می ورزند باید پاسخگوی احکام شرعی مرتبط با بیماری و درمان آنها نیز باشد و خود نیز به رعایت آن ها اهتمام ورزند. از آنجا که دانشجویان پرستاری نیمی از دوران تحصیل خود را در محیطهای بالینی سپری می نمایند لذا آشنایی با احکام شرعی و قانونی در حیطه پزشکی در دوران دانشجویی ضروری می باشد. این امر مستلزم توجه مسئولین برنامه ریزی دروس پرستاری در جهت تدوین دوره های آموزشی در قالب کارگاه یا واحد درسی می باشد.

واژه های کلیدی: دین دانشجویان پرستاری، احکام و موازین شرعی، آموزش بالینی

بهداشت دهان و دندان در طب اسلامی

محمد حسن حاجی رحیمیان طسوجی^{۱*}، یاسین راشدی^۲، محمدملکی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ علوم پزشکی اراک، ازاک، ایران mmhrahimian@gmail.com

۲. دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی، قم

۳. دانشکده سلامت و دین، دانشگاه علوم پزشکی، قم

خلاصه

سابقه و هدف: یکی از نکات مهم و حایز اهمیت در دستورات اسلامی، حفظ و ارتقاء سلامت و تاکید بر تقدم پیشگیری بر درمان است. پیامبراعظم(ص) زندگی بدون سلامتی و تندرستی را، حیات بدون خیر و برکت می‌داند. آنچه که امروزه سازمان های جهانی بهداشت با عنوان انسان سالم، محور توسعه پایدار بیان می‌کنند، دقیقاً مضمون همین گفته پیامبر است.

مواد و روشها: در این مطالعه، با بررسی منابع معتبر اسلامی، سیره و آموزه های پیامبر اسلام(ص) و پیشوایان دین اسلام در مورد بهداشت دهان و دندان و همچنین با بهره گیری از سایت های معتبر اینترنتی انجام یافته است.

یافته‌ها: با مروری بر منابع معتبر اسلامی که در خصوص بهداشت و پیشگیری از بیماری‌ها، نکات مهمی را ارائه کرده‌اند، علاوه بر مضرات عدم رعایت بهداشت دهان و دندان، مطالب مهمی پیرامون فواید و آثار مسواک زدن و خلال کردن، شیوه و چگونگی، زمان و اهمیت مسواک زدن، بیان گردیده است. ضمن این که در آموزه‌های پیامبر اسلام (ص) و ائمه هدی به تمام آموزه‌های بهداشتی، وجهه عبادی نیز داده شده‌است

نتیجه‌گیری: دین اسلام رعایت بهداشت و پیشگیری در دهان و دندان را در تعالیم خود بر درمان مقدم داشته و دستورات زیادی در این زمینه ارائه نموده است. در علم دندانپزشکی امروزی هم رعایت بهداشت و پیشگیری از بیماری‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده که این نشانگر همسویی و هم کلامی دین و علم است که باگذشت زمان و به دست آمدن یافته‌ها و کشفیات جدید، روز به روز حکمت و فلسفه دلایل دستورات دینی مشخص می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: اسلام، دهان و دندان، طب اسلامی.

اسلام و محیط زیست سالم

اکرم حسین پور^۱

۱. دانشگاه علمی کاربردی هلال احمر، Akram.hosseinpour148@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: بر اساس آموزه های دینی، انسان مسلمان نیز باید خود را به این صفت بیاراید و خود را در هر مکان و موقعیتی نگه دارنده و پاسدار امانت ها و نعمت ها از جمله محیط زیست انسانی بداند.

یافته ها: پیشگیری از نابودی و تلف شدن طبیعت با رعایت امانت داری و حفاظت امکان پذیر است. محیط زیست از دو کلمه " محیط " و " زیست " ترکیب شده است. محیط زیست عبارت است از آن چه که فرآیند زیستن را احاطه کرده، آن را در خود فرو گرفته و با آن در کنش متقابل قرار دارد.

توجه به مقوله محیط زیست و اهمیت آن در زندگی امروز نسل بشر امری است که نمی توان از آن به سادگی گذشت. بایشرفت تکنولوژی مشکلات انسان دامنه وسیع تری پیدا کرده است به طوری که نابسامانی های زیستی از مهمترین دغدغه های جهان امروز است. آموزه های دین مبین اسلام، همواره ضمن بیان ارزش و اهمیت عناصر محیط زیست و طبیعت، مسلمانان را به حفظ و نگهداری از آن ها سفارش کرده است.

راهکارها و پیشنهادات: ۱- عدم استفاده و یا کاهش استفاده از فرآورده های خطرزا و مسموم در مصارف خانگی و تجاری

...

نگهداری عوامل زیست محیطی از نعمت های بزرگ خداست و همه باید در حفظ و توسعه پایدار آن بکوشیم و این کار از مراحل شکر این نعمت است. بر همه آحاد جوامع بشری و دولت ها واجب است برای حفظ محیط زیست برنامه ریزی لازم را انجام دهند و حفظ آن را به عنوان یک فرهنگ در جامعه اسلامی نهادینه کنند.

واژه های کلیدی: محیط زیست، محیط زیست، طبیعت

بررسی تأثیر آموزش معنادرمانی مبتنی بر تحلیل محتوای مضمونی قرآن بر کیفیت زندگی دانش آموزان دختر هنرستانی شهرستان بابل

فاطمه حسین نژاد^۱، یاسر پهلوان^{۲*}، محمدمهدی شمسایی^۳

۱. گروه روان شناسی بالینی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

۲. گروه روان شناسی بالینی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. pahlavan11111@yahoo.com

۳. گروه روان شناسی بالینی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران.

خلاصه

سابقه و هدف: آموزش معنا درمانی به عنوان یک روش آرامش بخش در حوزه بهداشت روانی، منجر به افزایش توانمندی روانی- اجتماعی در افراد می شود و آنان را برای زندگی اثربخش و مفید آماده می سازد. هدف پژوهش بررسی تأثیر آموزش معنادرمانی مبتنی بر تحلیل محتوای مضمونی قرآن بر کیفیت زندگی است.

مواد و روشها: روش پژوهش حاضر از نوع آزمایشی و طرح پژوهشی پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل است، و از نظر استفاده از نتایج پژوهش جزء طرح های اکتشافی و توصیفی است. جامعه پژوهش تمامی دانش آموزان هنرستانی مدارس دولتی مقطع متوسطه شهرستان بابل در سال ۱۳۹۳ بودند. نمونه پژوهش ۵۰ دانش آموز که به طور تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایش گمارده شدند. نمونه ها قبل از آموزش، پرسشنامه های کیفیت زندگی را به عنوان پیش آزمون تکمیل و بعد از آموزش معنادرمانی به صورت ۱۰ جلسه ی بر گروه آزمایش اجرا شد مجددا در مرحله پس آزمون هر دو گروه به پرسشنامه ها پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون کوواریانس صورت گرفته است.

یافته ها: آنالیز داده ها نشان می دهد که آموزش معنادرمانی بر برخی مولفه های کیفیت زندگی نظیر خستگی و نشاط، محدودیت ایفای نقش به دلیل عاطفی تأثیر معنی دار داشته است.

نتیجه گیری: آموزش معنادرمانی و خواندن قرآن می تواند بر افزایش آرامش روانی و شادی افراد کمک کننده و تأثیر گذار بوده و باعث افزایش آنها شود.

واژه های کلیدی: معنادرمانی، تحلیل محتوای مضمونی قرآن، کیفیت زندگی.

بررسی آموزه های اسلام بر سلامت بهداشت روان با تکیه بر آیات و روایات

علی خدابخشی سورشجانی^{۱*}، رحمان عشریه^۲

۱. دانشجوی کارشناسی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم khodabakhshi1374@yahoo.com

۲. استاد یار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم

خلاصه

سابقه و هدف: نوشتار حاضر به بررسی سلامت روان در قرآن و روایات می پردازد. دلیل آن که مسئله سلامتی و بیماری هم برای فرد و هم برای اجتماع از مهم ترین مسائل بوده و از سوی دیگر، جامعه بدون دغدغه بیماری فردی و اجتماعی در این جهان دست نایافتنی است، همیشه بشر به دنبال کشف علل و عوامل پیدایش بیماری و راه های پیشگیری از آن بوده است. تبیین علل بیماری مختص انسان های عادی نبوده، بلکه برگزیدگان خداوند نیز، که از سرچشمه وحی سیراب می شدند، انسان هارا به رعایت حفظ بهداشت جسم و جان سفارش نموده و در شناسایی و راه های پیشگیری از ابتلا به انواع بیماری های جسمی، روحی و روانی ارشاد و راهنمایی فرموده اند.

نتیجه گیری: بنابر این شناخت اسلام و پیروی از همه جوانب آن، عقیده، احکام، عبادات و اخلاق، روان انسان را تزکیه نموده و شخصیتش را پرورش می دهد. همچنین راه صحیح و سالم را به او می شناساند تا دریابد که پایبندی به آن و پیروی از فرامین الهی می تواند از درجه بالایی از سلامت روان و اعتدال و توازن در شخصیتش برخوردار شود و به این ترتیب به رشد و کمال خود و سعادت و خوشبختی دنیا و آخرتش دست یابد. بنابر این اسلام قوانینی را وضع کرده، و ما برآنیم تا در این مقاله تأثیر آموزه های قرآنی بر بهداشت و سلامت روان را بررسی کنیم.

واژه های کلیدی: اسلام، سلامت، بهداشت، روان، آیات و روایات.

اهمیت محیط زیست از دیدگاه اسلام با تکیه بر آیات و روایات

علی خدابخشی سورشجانی^{۱*}، رحمان عشریه^۲

۱. دانشجوی کارشناسی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم khodabakhshi1374@yahoo.com

۲. استاد یار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم

خلاصه

سابقه و هدف: اهمیت حفظ محیط زیست و نقش آن در زندگی بشر بر کسی پوشیده نیست. در آیات قرآنی و روایات معصومین تأکید فراوانی بر اهتمام به محیط زیست و حفظ منابع طبیعی و استفاده درست و انتقال آن ها به نسل های آینده، بیان شده است. فعالیت های انسان برای رسیدن به رفاه و توسعه اقتصادی و اجتماعی، خود باعث تخریب محیط زیست شده است. این تخریب آنچنان در وضعیت آب و هوای کره ی زمین، دگرگونی ایجاد کرده که سلامتی و حیات او و سایر موجودات زنده را به خطر انداخته است. شرایط بوجود آمده به حدی وخیم است که امروزه از آن به عنوان بحران محیط زیست یاد می شود. برای رهایی از این برهان باید به اصول اخلاقی و متون دینی به ویژه اسلام مراجعه کنیم. دین مبین اسلام از اوائل تالو خود به حفظ محیط زیست تشویق و راهکارهایی ارائه داده است. که در این نوشتار به برخی از آن ها اشاره شده است.

واژه های کلیدی: محیط زیست، اسلام، آیات و روایات.

مقایسه ابزارهای مخدع و میل نهان در تاریخ جراحی پزشکی

اعظم خسروی^{۱*}، سیدامیرحسن لطیفی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، azam.khosravi20@gmail.com

۲. عضو هیأت علمی گروه طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی اراک، seiedalatifi@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: اهمیت شناخت استفاده از ابزارهای جراحی قدیمی کهن یکی از مهمترین بخش های مطالعاتی تاریخ علوم پزشکی است. توجه به این موضوع باعث شده تا ضمن شناخت دقیق تر و صحیح تر از مشخصات ظاهری و کاربردی ابزارهای جراحی قدیمی، بعضاً بازنگری در ساخت این ابزارها متناسب با تکنولوژی روز به وجود آید.

یافته ها: بر این اساس در پژوهش حاضر به بررسی کاربرد ابزار مخدع یا میل نهان در تاریخ جراحی پزشکی پرداخته شده است. بدین منظور با بهره گیری از مستندات گوناگون، به مقایسه استدلالی میل نهان و مخدع پرداخته شده است و کاربردهای این دو ابزار مشابه بصورت قیاسی مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: مخدع، میل نهان، تاریخ جراحی، کتاب التصریف

سنجش سلامت معنوی کاربران کتابخانه‌های عمومی و نقش کتابخوانی در ارتقاء سلامت معنوی

عذرا دائی^{۱*}، سیدسعید موسوی فر^۲، علی صادق وایقان زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری تخصصی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران، O_daii@yahoo.com

۲. اداره کل استان مازندران، نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ساری، مازندران، ایران

۳. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، تهران، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: معنویت یکی از سازه‌های مهم و تأثیرگذار بر کل زندگی انسان محسوب می‌شود. از طرف دیگر مطالعه و کتابخوانی بر توانایی‌های ذهنی، روحیات و احساسات انسان تأثیرات شگفت‌انگیزی دارد. باتوجه به ماهیت مطالعه و نقش کتابخانه‌های عمومی، هدف از این پژوهش سنجش سلامت معنوی کاربران کتابخانه‌های عمومی و تعیین نقش کتابخوانی در ارتقاء سلامت معنوی آن‌ها می‌باشد.

مواد و روشها: این پژوهش به روش توصیفی-پیمایشی انجام شد. برای گردآوری داده‌ها از ۲ پرسشنامه استفاده شد. اطلاعات مورد نیاز در زمینه سلامت معنوی از طریق پرسشنامه پولوتزین و الیسون و اطلاعات مورد نیاز در زمینه نقش کتابخوانی و کتابخانه‌ها در افزایش سلامت معنوی از طریق پرسشنامه‌ی محقق ساخته گردآوری شد. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر، کاربران با عضویت فعال در کتابخانه عمومی هادی‌شهر در شهرستان بابلسر است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده گردید.

یافته‌ها: میانگین نمره سلامت مذهبی افراد مورد بررسی $6/02 \pm 49/6$ از 60 ، میانگین نمره سلامت وجودی آنها $7/3 \pm 44/9$ از 60 و میانگین نمره سلامت معنوی آنها $11/4 \pm 94/8$ از 120 محاسبه گردید.

نتیجه‌گیری: مدیران و سیاست‌گذاران کلان فرهنگی کشور اگر بخواهند سطح مطالعه و کتابخوانی را در جامعه ارتقاء دهند و به کتابخانه‌های عمومی رونق ببخشند، ابتدا باید سلامت معنوی (سلامت مذهبی و وجودی) اعضای بالقوه کتابخانه‌ها را ارتقاء بدهند، زیرا در جوامع اسلامی رابطه سلامت وجودی و سلامت معنوی یک رابطه دو طرفه است و زیرا آموزه‌ها و پایه‌های دین اسلام بر سلامت وجودی سالم تأکید دارد که در فرهنگ غربی ارزش محسوب نمی‌شود.

واژه‌های کلیدی: سلامت معنوی، کتاب‌خوانی، کتابخانه عمومی هادی‌شهر، کتاب‌خوانان

بررسی اهمیت استفاده از رطب در بارداری و زایمان با توجه به اشاره قرآن و روایات

رحیمه دسترنج^{۱*}، فاطمه نوجوان^۲، حسین مرادی^۲، محمد نامدار^۳

۱. دستیار طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران، ، dr.dastranj@gmail.com

۲. استادیار طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران

۳. کارشناس علوم اسلامی، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی(ره) ، حوزه علمیه قم ، قم، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: رطب، خرماي تازه است و نسبت آن به خرما مثل میوه تازه به خشک است. توصیه قرآن به حضرت مریم «ع» به استفاده از رطب در زمان تولد حضرت عیسی «ع» اهمیت استفاده آن را نشان می‌دهد. همچنین در روایات متعددی از پیامبر گرامی اسلام «ص» و ائمه معصومین «ع» به مصرف رطب در بارداری و زایمان توصیه شده است. این پژوهش بر آن است که با بررسی منابع در زمینه خواص رطب و ارتباط مصرف رطب و زایمان به اهمیت آیات و روایات مربوطه پی ببرد.

مواد و روشها: ابتدا آیات مربوطه از سوره مریم با توجه به قرآن و تفسیر آنها از کتب تفاسیر همچنین روایات مربوطه در این باب از کتب روایی استخراج شد. ماهیت و خواص رطب از کتب معتبر طب سنتی برگرفته شد. با جستجو در پایگاههای اطلاعاتی معتبر گوگل اسکولار، پابمد مقالات استنادی دریافت شد و در انتها اطلاعات جمع‌آوری شده، دسته‌بندی، تجزیه و تحلیل و در قالب یک مقاله مروری بازنویسی شد.

یافته‌ها: در مطالعه‌ای که توسط ال کوران و همکاران که در دانشگاه جردن در سال ۲۰۰۸ انجام شده گروه مورد که در ۴ هفته آخر بارداری خرما مصرف کرده بودند نسبت به گروه شاهد، دیلاتاسیون سرویکس در آنها به طور معنی‌داری افزایش یافته بود و زایمان خودبخودی در آنها بیشتر اتفاق افتاد و نیاز به القا در آنها کمتر از گروه شاهد بود. در مطالعه‌ای که توسط خانم یادگاری و همکاران در سال ۱۳۹۴ انجام شده، نشان می‌دهد که مصرف خرما باعث کاهش میزان خونریزی دوران نفاس شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج این بررسی نشان داد که علم روز هم به اهمیت مصرف رطب در بارداری پی برده همچنانکه قرآن و روایات بر آن تأکید دارند.

واژه‌های کلیدی: قرآن، رطب، زایمان، بارداری، خونریزی نفاس، طب سنتی

بررسی ازدواج فامیلی از منظر متون دینی و پزشکی

مأنده دهقان^۱، زهرا احمدی^{۲*}، محمد هادی یدالله پور^۳

۱. دانشجوی کارشناسی مامایی کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی مامایی کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران، zahra_feb95@yahoo.com

۳. دانشیار گروه الهیات، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: ازدواج یکی از سنت های پسندیده در میان مسلمانان می باشد. در کشور ما با توجه به اهمیت شناخت زوجین قبل از ازدواج و با تصور اینکه افراد فامیل معمولاً نسبت به خصوصیات اخلاقی یکدیگر شناخت عمیق تر و بیشتری دارند؛ آمار ازدواج فامیلی در کشور ما بالاست با وجود این بزرگترین و جدی ترین مشکل این ازدواج افزایش احتمال تولد فرزندان با ناهنجاری های مادرزادی است که این امر در خانواده هایی که ژنهای بیماری زای مغلوب در آنها بروز پیدا میکند جدیتر است. از آنجایی که تمام توصیه های قرآن کریم و معصومین ناظر بر داشتن فرزندان سالم و صالح است آیات و روایات فراوانی مبنی بر ایجاد بستری مناسب برای داشتن فرزندان سالم وجود دارد. اما با وجود برخی اعتقادات خرافی در جامعه شاهد اینگونه ازدواجها هستیم که با توجه به این مسئله و احساس نیاز برای آگاه سازی جامعه در ای مطالعه به تحلیل و بررسی ازدواج فامیلی از منظر متون دینی و پزشکی پرداخته ایم.

مواد و روشها: در این مطالعه ی مروری با هدف تعیین نگرش به ازدواج فامیلی به مطالعه ی متون دینی و کتابهای ژنتیک پزشکی پرداخته ایم. **یافته ها:** ازدواج با خویشان درجه ۱ و ۲ در قرآن کریم حرام اعلام شده اما اشاره ی مستقیمی به منع ازدواج با خویشان درجه ۳ نشده است. اما در بسیاری از متون دینی منع ازدواج فامیلی برای داشتن فرزندان سالم و قویتر دیده میشود. در ازدواج فامیلی بدلیل مشابهت ژنتیکی در صورت وجود ژنهای معیوب نهفته در افراد به ظاهر سالم ناقل بعد از کنار هم قرار گرفتن به صورت انواع بیماریهای مادرزادی در کودکان ظاهر میشود. **نتیجه گیری:** با اینکه دین اسلام تاکید فراوانی بر ازدواج دارد اما توصیه ی زیادی به توجه بر صحت و سلامت فرزندان و خانواده دارد. دیدگاه پزشکی درین مورد بدلیل افزایش احتمال بروز بیماری های وراثتی ازدواج فامیلی مساعد نمیشود اما منع اجباری آن خلاف اصول اخلاق پزشکی است. لذا بهترین راهکار، مشاوره ی ژنتیک و انجام آزمایشات ژنتیکی قبل از عقد است تا در صورت وجود احتمال بروز عوارضی در آینده از اقدام به چنین وصلتی جلوگیری به عمل آید.

واژه های کلیدی: ازدواج فامیلی - بیماری های ژنتیکی - متون پزشکی - متون دینی.

بررسی چیستی و مفهوم سلامت از دیدگاه صحیفه سجادیه

محمد رضا رجب‌نژاد^۱، سید امیرحسین لطیفی^۲، سمیرا نصیری صدقیانی^۳، محمدحسن حاجی رحیمیان طسوجی^{۴*}

۱. موسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

۲. دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اراک.

۳. دانشکده سلامت و دین، دانشگاه علوم پزشکی قم.

۴. مرکز تحقیقات سلامت و دین، دانشگاه علوم پزشکی قم. mmhrahimian@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: فرازها و خطبه‌های بسیاری از در یای کلام نورانی صحیفه سجادیه، مسأله سلامت جسمی، اجتماعی، معنوی و تندرستی و درمان جسم و روح انسان را در قالب دعا مطرح فرموده است. با توجه به اهمیت موضوع سلامتی در زندگی انسان، نوشتار حاضر در زمینه مفهوم و چیستی سلامت از منظر «صحیفه سجاده» است که حاوی مطالب، نکات و مباحث سلامتی و پیشگیری پرداخته است. تبیین مفهوم گسترده سلامت از منظر امام سجاده علیه السلام و نیز معطوف کردن همگان به «عاقبت» به عنوان بهترین ودیعه الهی است و نیز بررسی فرازهایی از صحیفه سجادیه که در راستای سلامتی در همه ی ابعاد زندگی بیان شده است.

مواد و روشها: در این مطالعه بررسی و غور در صحیفه سجادیه و تفاسیر و شرح‌هایی از این کتاب شریف مانند ریاض السالکین و تفسیر و شرح صحیفه سجادیه حسین انصاریان و برخی کتب معتبر انجام شده مطالب مورد کنکاش قرار گرفت و پس از دسته بندی آن‌ها با عناوین مختلف، مطالب علمی سلامتی در ابعاد مختلف استخراج گردید. این پژوهش یک مطالعه توصیفی، تحلیلی به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد.

نتیجه‌گیری: صحیفه سجاده که رسالت اصلی خود را در هدایت بشر به سوی کمال حقیقی، خلاصه نموده و سلامت و پرورش روح را در قالب دعا، اخلاق، اعتقاد و باور و احکام تبیین نموده است، از سویی دیگر به سلامت جسم که مقدمه سلامت روح می‌باشد توجه کامل داشته است زیرا که نبود سلامت جسمی، انسان را از مسیر تعالی روح که حاکم و سیطره بر جسم است، باز می‌دارد.

واژه‌های کلیدی: صحیفه سجادیه، سلامت معنوی، روح، جسم و شفا.

تأثیر رسانه نوین (تصویری) بر سبک زندگی اسلامی ایرانی

فاطمه رمدانی^{۱*}، فاطمه السادات ساداتی وله موزوئی^۱، عبدالعلی محمدی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان صدیقه طاهره(س) ساری مازندران، ایران

۲. دانشجوی دبیری دانشگاه فرهنگیان بجنورد، خراسان شمالی، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: هدف از این پژوهش بررسی رسانه های نوین تصویری بر سبک زندگی اسلامی ایرانی است.

مواد و روش ها: روش گرد آوری اطلاعات به صورت کتاب خانه ای با استفاده از کتب، مجلات، تحقیقات انجام یافته اعم از طرح های پژوهشی، مقالات و ... که در رابطه با موضوع نوشته شده است.

یافته ها: الگوهای رایج در سبک زندگی یک گروه اجتماعی، متأثر و برخاسته از خواسته ها و ترجیح هایی است که خود از نظام معنایی تعریف شده در آن گروه اثر می پذیرد. پس در یک رابطه طولی میتوان چنین گفت که دین، فرهنگ جامعه را شکل می دهد. فرهنگ نیز نظام معنایی خاصی برای زندگی فردی و اجتماعی تعریف میکند و این نظام معنایی، سرچشمه و خاستگاه مجموعه در هم تنیده ای از الگوهای خاصی برای زندگی است که یک کل منسجم و متمایز را در قالب سبک زندگی پدید می آورد. خاستگاه اصلی فرهنگ غالب در جامعه، در جهتگیری عمومی اعضای آن جامعه ریشه دارد و این انتخاب همگانی، بر ارتکازات جامعه و هنجارهای شکل یافته آن مبتنی است. حس کمال جویی انسان و پیدایش نیازهای جدید که معلول شرایط متغیر فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در جامعه است. ضرورت حرکت تکاملی جامعه و ارتقای علمی، فکری و تمدنی آن را ایجاب میکند بر اساس چنین رویکردی، اگرچه اقتصاد و سیاست در تحولات فرهنگی مؤثرند، اصلی ترین عامل دگرگونی فرهنگی، خواست و جهتگیری مردم بر اساس آرمانها و ارزشهای متعالی و بلندهای است که برگزیده اند. بدین ترتیب، در جامعه ای که از رویکرد تکامل گرایی فرهنگی پیروی میکند، ارزشها، آرمانها و باورهای مطلوب، ثابت است، ولی ارزشها و باورهای محقق، دستخوش تغییر و دگرگونی میشود که به دنبال آن، روشها، ابزارها و محصولات فرهنگی پیوسته در حال باز تولید خواهد بود. در میان نظریه هایی که به آثار دراز مدت رسانه ها پرداخته اند حق تقدم با نظریه کاشت گرنبر(۱۹۶۹) است که به آثار تدریجی و درازمدت رسانه ها به ویژه تلویزیون بر شکل گیری تصویر ذهنی مخاطبان از دنیای اطراف و مفهوم سازی آنان از واقعیت اجتماعی تاکید می کند. گرنبر استدلال می کند که اهمیت رسانه ها نه در تشکیل توده بلکه در خلق راه های مشترک انتخاب و نگرستن به رویدادهاست که با استفاده از نظام های پیام مبتنی بر فناوری، عملی می شود و به راه های مشترک نگرستن و فهم جهان می انجامد. در واقع رسانه ها به ویژه گرایش دارند روایت هایی یکسان و نسبتاً "مورد وفای از واقعیات اجتماعی را ارائه و مخاطبان خود را نیز سازگار با آن، فرهنگ پذیر کنند.

واژه های کلیدی: سبک زندگی، رسانه، فرهنگ، ارزش، هنجار، گروه اجتماعی.

تعلیم و تربیت اسلامی با رویکرد تمدنی

اصغر زاهدی تیر^{۱*}، عسکری اصغری گنجی^۲

۱. دانشجوی دکتری مدرسی قرآن و منابع اسلامی دانشگاه پیام نور قم، ایران Zahedi.tir@gmail.com

۲. دکتری مشاوره خانواده، هیات علمی دانشگاه فرهنگیان پردیس مازندران، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: تنها راه دستیابی به سنت‌ها و قوانین هستی و شکوفایی استعداد های انسان، از طریق تعلیم و تربیت میسر است. تا بدین وسیله نقش آفرینی انسان در شبکه هستی و آبادانی زمین و عدالت گستری با بهره گیری از علوم طبیعی و عقلی با رویکرد توحیدی محقق گردد. براین اساس هدف پژوهش حاضر، بررسی تعلیم و تربیت مبتنی بر رویکرد تمدنی است.

مواد و روش ها: این تحقیق به روش کتابخانه ای و تحلیلی صورت پذیرفت.

یافته ها: این مطالعه مطرح می کند که اسلام از ظرفیت تمدنی در پاسخ گویی به نیاز های مادی و معنوی این جهانی و آن جهانی ، همزمان با رشد عقلی و دانش بشری و توسعه علوم و فناوری و تنظیم روابط و مناسبات انسانی و اجتماعی در تراز جانشینی خدا، برخوردار است . و برخلاف برخی دیدگاه های نارسا، در رویکرد تمدنی تعارضی بین علوم دینی و علوم طبیعی و عقلی وجود ندارد و علمی مانند: طب، تشریح، نجوم و... به عنوان «آیه» و نشانه ای از خالق هستی، به علم توحید مربوط می شوند و از ارزش معنوی، همپای علوم دینی برخوردارند. ضرورت دارد در تعلیم و تربیت اسلامی ، با ترمیم گسست وحدت بین علوم، در ارزش گذاری به تلاش علمی و عملی در امر صنعت، کسب و کار، علوم مربوط به سیاست و اداره کشور، تنظیم روابط و مناسبات اجتماعی و کرامت انسان با رویکرد توحیدی، اهتمام بیشتری صورت پذیرد.

نتیجه گیری : از مهم ترین یافته های پژوهش این است که، برقراری امنیت، عدالت و کرامت انسان در دنیا در گروه تعلیم و تربیت اجتماعی انسان است.

واژه های کلیدی: تعلیم ، تربیت، تمدن

تغذیه و سلامت روح

فاطمه زینلی پور^{۱*}، عبداللهی^۲

۱. دانشکده علوم قرآنی دانشگاه زاهدان، زاهدان، ایران shahid3222.f@gamil.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ادیان و عرفان تطبیقی-دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران n.abdollahpour11@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: رهنمودهای اسلام درباره خوردن، تنها سلامت جسم را تضمین نمی کند، بلکه تضمین کننده سلامت جسم و روح انسان هاست. از آن جا که عقل و علم، به همه رازهای آفرینش احاطه ندارند، چه بسا حکمت برخی از رهنمودهای اسلام برای دانش امروز، مجهول باشد، ولی بی تردید این به معنای بی دلیل بودن آن رهنمودها نیست، چنان که فلسفه تعدادی از احکام اسلام، در گذشته ناشناخته بود و امروزه علم به راز آنها پی برده است. رعایت دستورات بهداشتی در خوردن و آشامیدن، یکی از مهم ترین عوامل سلامت، شادابی و طول عمر است. اگر مردم بدانند که چه باید بخورند، چه اندازه بخورند و چگونه بخورند و نیز دانسته ی خود را به کار ببندند، بی تردید، بیشتر بیماری ها از جامعه بشری دور خواهند شد و انسان لذت و طراوت زندگی را خواهد چشید.

مواد و روشها: این پژوهش که به شیوه کتابخانه ای اسنادی توصیفی کار شده است.

یافته ها: غذا برای روح انسان یا جامعه مفسده نداشته باشد. توضیح این که ممکن است غذایی حلال باشد و برای جسم هم زیانبار نباشد، لیکن چگونگی مصرف آن، برای روح یا جامعه مفسده داشته باشد؛ مانند غذا خوردن در ظروف طلا و نقره، یا غذا خوردن از سفره ای که مشروبات الکلی در آن قرار دارد. خوردن این گونه غذاها نیز در اسلام، ممنوع شناخته شده است.

واژه های کلیدی: تغذیه مناسب، جسمی، سلامتی، تقویت، بیماری

نقش اثرات دارویی برخی از گیاهان از منظر قرآن کریم

رضا قدیمی^۱، سهیل ابراهیم پور^۲، پروین سجادی کبودی^{۱*}، حمیده راعی عباس آبادی^۱، ناهید قربانی^۱

۱. گروه پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران psajadi@yahoo.com

۲. مرکز تحقیقات بیماریهای عفونی و گرمسیری، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: استفاده از گیاهان دارویی دارای قدمتی طولانی است. به طوری که برای مدت طولانی به عنوان یکی از کاربردی ترین ابزارهای انسان برای مقابله با بیماری های مختلف بوده است. قرآن کریم در موارد متعددی به خواص دارویی و درمان با گیاهان اشاره نموده است. لذا هدف از بررسی حاضر، نقش برخی گیاهان دارویی از منظر قرآن کریم می باشد.

مواد و روشها: مطالعه به صورت مروری با استفاده از آیات قرآن کریم و جستجوی مقالات مختلف با کلید واژه های گیاهان دارویی و قرآن کریم در پایگاه های اطلاعاتی [SID](http://SID.ir) و [googlescholar](http://googlescholar.com)، [Iranmedex](http://Iranmedex.com) انجام گرفت.

یافته‌ها: نمونه هایی از اشاره قرآن کریم به گیاهان دارویی را می توان در سوره صافات آیات ۱۳۷-۱۴۷ پیدا نمود که به تاثیر بوته کدو جهل سایه افکنی، حشره زدایی و درمان کوفتگی بر روی حضرت یونس (ع) اشاره دارد. آیات ۱۹-۳۴ سوره مریم در رابطه با ارزش غذایی بالای گیاه خرما در افزایش انقباض رحم بعد از زایمان و کاهش میزان خون ریزی و نیز تراوش بیشتر شیر از پستان مادر می شود. در آیه ۶۸ سوره الرحمن بر طعام بودن و خاصیت دارویی میوه انار تاکید شده است. از میوه زیتون ۶ بار در قرآن کریم نام برده شده به طوری که در سوره نحل، آیه ۱۱ از درخت زیتون با توجه به خواص درمانی متعدد آن، به عنوان نشانه های خداوند یاد شده است.

نتیجه گیری: با توجه نقش و اهمیت گیاهان در تغذیه انسان و پیشگیری از بیماری های مختلف و تاکید متعدد آیات قرآن کریم در این خصوص، لزوم توجه بیشتر به گیاهان در رژیم غذایی انسان و تهیه دارو در درمان بیماری های مختلف توصیه می گردد.

واژه‌های کلیدی: اثرات دارویی، گیاهان، قرآن کریم

اسلام و ابعاد سلامتی انسان

کیهان سلطانیان^۱

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، ایران kihan_234@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: در متون دینی توجه به سلامتی وجودی انسان در عرصه‌های جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی قابل مشاهده است. دین این ابعاد را بر اساس حفظ تعادل قرار می‌دهد و سلامتی انسان را وابسته به ایجاد تعادل در بخش‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی می‌داند. در بحث سلامت بدنی دین به تغذیه و آداب آن، خواب و زمان آن، فعالیت بدنی و... توجه داده است؛ در بحث سلامت روانی به شرایط ساخت شخصیت سالم و متوازن و مفاهیمی چون ایمان، تقوا، توحید، توبه، صبر و... توجه دارد؛ در سلامت اجتماعی به نکاتی چون حفظ برادری و انسجام، رعایت اخلاق، داشتن حسن ظن به دیگران، شیوه سخن گفتن با دیگران و... توجه می‌دهد و معنادگی به زندگی، ایجاد حس آرامش و رضایت باطنی، احساس حصول حقیقتی نامرئی و... از نکات سلامت معنوی است. لازم به ذکر است که وجود سلامت معنوی در زندگی امری ضروری است زیرا معنویت سالم حامی دیگر اقسام سلامتی است و موجب حصول بهتر و درست‌تر آن‌ها می‌گردد چراکه فرد دارای معنویت سالم عملکردش با خود، دیگران، طبیعت و محیط بر اساس توجه به یک حقیقت ابدی تنظیم می‌شود و از این طریق بهتر زمینه سلامت ابعاد مختلف را فراهم می‌نماید. این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و با روش توصیفی-تحلیلی با این هدف انجام می‌شود که نشان دهد سلوک دین‌دارانه کمک شایانی به حرکت در مسیر سلامت انسان است.

واژه‌های کلیدی: اسلام، انسان، ابعاد سلامتی، معنویت، خداوند.

منشور حقوق بیمار و پزشک در نظام سلامت و آموزه های دینی

فرزین سلیمی^۱، رقیه صادقی^۲

۱. دانشجوی دکتری سیاستگذاری عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران salimi1108@yahoo.com
 ۲. دانشجوی کارشناسی پرستاری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سیرجان، سیرجان، ایران.

خلاصه

سابقه و هدف: توجه به حقوق بیمار در رشته های گروه پزشکی و پرستاری، سابقه دیرینه ای دارد و اهمیت آن تحت لوای منشور سوگندنامه قابل تبیین است. تداوم و توجه به این منشور، در متون و تحقیقات علوم پزشکی خصوصا در ایران طی چند دهه اخیر گسترش بیشتری یافته و مباحث زیادی را در مورد مراقبت های بهداشتی و سیاستگذاری سلامت به خود اختصاص داده است. در این مقاله به تحلیل منشور حقوق بیماران و پزشک در ایران در شرایط حقوقی و فقهی پرداخته شده

مواد و روش ها: روش آزمون فرضیه بصورت مطالعه کتابخانه‌ای است؛ همچنین در این روش از تحلیلهای فقهی و حقوقی نیز بهره‌برداری شده است. مقاله حاضر با استعانت از روش، علی و جمع آوری متن ها و ادبیات حقوقی و فقهی بیمار و پزشک و ضمانت در ایران انجام شده است. بدین منظور سعی شده است اولاً به اهمیت حقوق بیمار و دانش تخصصی پزشک، پزشک جاهل و حساسیت شغلی پزشکان پرداخته و ثانیاً مسوولیت های پزشکی و ضمانت پزشک از نظر فقها و دانشمندان مذاهب بررسی و در آخر به مواردی از ضمانت پزشک و ارتکاب قتل و اشاره ای مختصر نیز به عوامل تنش زای شغلی در کارکنان پرستاری و مامایی شود. همچنین تلاش میشود تجزیه و تحلیل موضوع پیش رو با ذکر منابع و مستندات حقوقی و فقهی و غیره انجام گیرد و این سوال مطرح است که منابع یا مراجع مورد استفاده منشور حقوق بیمار و پزشک در نظام سلامت و آموزه های دینی چه می باشند؟

یافته ها: با تاملی بر سوال اصلی، فرضیه این گونه تدوین شده که حقوق بیمار و پزشک تحت تاثیر زمینه های اقتصادی، اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی آن ها متفاوت بوده و توسعه و اجرای قوانین مربوط به حمایت از این حقوق نیز تابعی از شرایط فقهی است و در نهایت و راه کار هایی نیز برای ارتقا حقوق بیماران و پزشکان در ایران ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی: حقوق بیمار، حقوق پزشک، قتل، ضمانت پزشک، نظام سلامت، نظام حقوقی، آموزه های دینی.

مقایسه تطبیقی سبکهای فرزند پروری از دیدگاه مکتب اسلام و اندیشمندان غربی

زهره شاه حسینی^{۱*}، رقیه سلیمانی لشکنازی^۱

۱. دانشیار دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران zshahhosseini@yahoo.com

۲. دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: یکی از مهمترین و مؤثرترین دوران زندگی آدمی که در آن شخصیت فرد پایه ریزی شده و شکل می‌گیرد؛ دوران کودکی است. در این ارتباط فرزند پروری به روشها و رفتارهای ویژه گفته می‌شود که جداگانه و یا در تعامل با یکدیگر بر رشد فرزندان تأثیر گذار است. امروزه این حقیقت انکارناپذیر به اثبات رسیده است که توجه و تربیت فرزند علاوه بر مراقبت جسمانی باید مراقبت‌های اجتماعی؛ عاطفی؛ شخصیتی و هوشی آنان را در برگیرد. از آن جایی که مسئولیت تربیت فرزند در دوران کودکی بر عهده پدر و مادر است، پایه و اساس شیوه فرزند پروری مبین تلاشهای والدین برای کنترل و اجتماعی کردن کودکانشان است، که از دیدگاه اسلام یکی از حقوق فرزندان به شمار آمده است.

مواد و روشها: مطالعه مروری نقلی حاضر با جستجو در پایگاههای اطلاعاتی [PubMed](#)، [Google Scholar](#)، [scopus](#) و بطور اختصاصی تر در پایگاههای اطلاعاتی فارسی [Magiran](#)، [IranDoc](#)، [SID](#) و با استفاده از کلید واژه های فرزند پروری، سبک فرزند پروری و فرزند پروری در اسلام، انجام شد. در این راستا مقالات مرتبط با موضوع مقاله و با معیار ورود سبک های فرزند پروری از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷ مورد جستجو قرار گرفت که در مجموع ۵۸ مقاله استخراج شد که ۲۳ مقاله در مرحله بررسی چکیده و به دلیل عدم ارتباط موضوعی با اهداف مطالعه مورد نظر حذف گردید. نهایتاً پس از بررسی متن کامل مقالات، از ۳۵ مقاله شامل ۱۵ مقاله انگلیسی و ۲۰ مقاله فارسی جهت نگارش استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج مروری بر مطالعات نشان می‌دهد، مجموع نظرات اندیشمندان غربی چهار سبک: فرزند پروری مقتدرانه، فرزند پروری مستبدانه، فرزند پروری آسان گیرانه و فرزند پروری مسامحه کارانه قابل طرح می‌باشد. براین اساس در سبک غربی سبک مقتدرانه یا اقتدار منطقی، مناسب ترین روش فرزند پروری است به طوری که فرزندان که والدین آنها روش مقتدرانه را به کار می‌برند در مقایسه با دیگران از مهارتهای اجتماعی و عزت نفس بیشتری برخوردارند و نسبت به کودکان و نوجوانان دیگر امیدوارتر هستند. این سبک به شکل گیری رفتارها و خصوصیات سالم تر در فرزندان منجر می‌شود. اما از نظر اسلام تنها برسبک فرزند پروری ویژه ای به نام سبک مسئولانه تأکید شده است تا فرزند به درستی و براساس فطرت انسانی تربیت شود که خدا به وی عطا کرده است و شخصیتش در جنبه‌های مختلف روانی، عاطفی معنوی، فردی و اجتماعی به صورت هنجار، رشد کند. این روش با تقاضاها و پاسخ دهی متناسب، متعادل و به دور از افراط و تفریط مشخص می‌شود. در این شیوه والدین کوشش می‌کنند تا فطرت فضیلت خواهانه فرزندان شکوفا گردد. در این روش، براساس فرمایش حضرت علی (ع) والدین خود را در فرزند پروری مسئول می‌دانند. هم چنین پیامبر اکرم (ص) در این باره می‌فرمایند: روش مناسب روشی است که بتواند شخصیت نیکو در فرزند پدید آورد؛ ویژگیهای روانی، هیجانی و رفتاری هماهنگ با فطرت برایش فراهم سازد تا درست و عاقلانه بیندیشد؛ زندگی را شایسته تدبیر کند و روابط خوب و انسانی با دیگران داشته باشد.

نتیجه گیری: نتیجه کلی این که با توجه به یافته های موجود به نظر می‌رسد که سبک فرزند پروری مقتدرانه شباهت های بیشتری با شیوه مسئولانه دارد چرا که عزت نفس بالا، پیشرفت تحصیلی و کفایت از جمله متغیرهایی است که با فرزند پروری های اجتماعی مقتدرانه رابطه دارد که در سبک مسئولانه نیز دیده می‌شود. بهره برداری از متون غنی اسلامی که از سرچشمه لایزال وحی و روایات و احادیث معصومین علیهم السلام ارزتراق می‌گردند می‌تواند در راستای اسلامی شدن علوم انسانی در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی رهگشا باشد.

واژه‌های کلیدی: فرزند پروری، سبک فرزند پروری، فرزند پروری در اسلام

سبک زندگی اسلامی و تأثیرات آن فرهنگ و تمدن و سلامت پایدار (راهبردها و راهکارها)

آمنه شاهنده^{۱*}، رحیم خاکپور^۲

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور khakpoor.pnumah@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: سبک زندگی، مجموعه ای از رفتارها، برخوردها و کنشهای فردی و گروهی که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی فردی و اجتماعی است را شامل شده و با توجه به ویژگی حق انتخاب که در سبک زندگی وجود دارد، می توان هر مجموعه منسجمی از الگوهای رفتاری برآمده از آموزه های دینی را که در چارچوب معین شده از طرف دین قرار داشته باشد را یک سبک زندگی دینی به شمار آورد. برای تبیین، ترسیم و ترویج سبک زندگی دینی لازم است که با تکیه بر منابع معرفتی اسلام به بازخوانی فرهنگ دینی خود پرداخته و به جایگاه مقدمی سبک زندگی در فرآیند شکل گیری تمدن نوین اسلامی توجه ویژه داشته باشیم.

مواد و روش ها: این پژوهش درصدد است تا با بررسی و تبیین سبک زندگی انسان از منظر آموزه های دینی و قرآنی به بررسی تأثیرات آن در فرهنگ و تمدن فردی و اجتماعی بشریت و به تبع آنها در سلامت فردی پرداخته و با توجه به سفارشات دینی-قرآنی به تبیین راهبردها و راهکارهای لازم بپردازد.

واژه های کلیدی: سبک زندگی، فرهنگ و تمدن، الگوهای رفتار، آموزه های اسلامی، سلامت پایدار

بررسی نقش ضعف ایمان در از بین رفتن سلامت روان

محمد شریفی^۱، مژگان حیدری^{۲*}، علی اکبر ربیع نتاج^۳

۱. استادیار دانشگاه مازندران m.sharifi@umz.ac.ir

۲. دانش آموخته ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه مازندران. m.heydarishirazi72@gmail.com

۳. دانشیار دانشگاه مازندران sm.rabinataj@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: بی شک ایمان راستین به خدای متعال و تکیه گاه قرار دادن او در همه امور سبب آرامشی می شود که هیچ چیز دیگر نمی تواند آن را از بین ببرد. چرا که فرد هیچ قدرتی و تکیه گاهی را بالاتراز خدا نمی بیند. اما برعکس فردی که ضعف ایمان دارد و در امور خود تنها نگاهش محدود به اسباب ظاهری است و از خداوند و قدرت بی نهایتش غافل است و هم چنین تنها دغدغه های زندگی محدود دنیوی را دارد مرتب در استرس و نگرانی به سر می برد. نگرانی نیز سبب از بین رفتن سلامت روان می شود و در پی آن بیماری های جسمی را به دنبال دارد.

مواد و روش ها: این مقاله با روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است.

یافته ها: برخی از مصادیق ضعف ایمان عبارت است از: ۱- رویگردانی از یاد خدا ۲- پیروی از هوس ها ۳- کوتاهی در نیکوکاری ۴- ترس از مرگ ۵- دل بستگی به دنیا ۶- نگرانی از رزق آینده . این عوامل سبب از بین رفتن سلامت روان می شود.

واژه های کلیدی: نگرانی، ایمان، سلامت روان، یاد خدا.

نقش معنویت در سلامت روان

محمد شریفی^۱، مؤگان حیدری^{۲*}

۱. استادیار دانشگاه مازندران m.sharifi@umz.ac.ir

۲. دانش آموخته ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه مازندران. m.heydarishirazi72@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: استرس بعنوان یکی از پدیده های رایج عصر حاضر، سلامت روانی افراد را مورد تهدید جدی قرار داده و بسیاری از افراد را به بیماری روحی مبتلا و آنان را راهی مراکز درمانی کرده است. مقاله حاضر، به بررسی نقش معنویت در کاهش استرس می پردازد.

مواد و روش ها: از آنجایی که استرس در ابعاد مختلف زندگی بیشتر انسان ها سایه انداخته است، هدف نوشتار حاضر این است که به صورت توصیفی-تحلیلی، بررسی نقش معنویت در کاهش استرس از منظر قرآن و سنت را تبیین کند.

یافته ها: بررسی ها نشان می دهد قرآن و روایات بعنوان دو منبع الهی، بی نقص ترین راهکارها را در جهت رفع استرس به بشر ارائه می دهند. از جمله این راهکارها می توان: ایمان، توکل، تقوا و پرهیزگاری، حسن ظن، توبه، انس با قرآن، امید، دلداری و تسلی دادن، استعاذه و پناهندگی به خدا و صبر را نام برد.

واژه های کلیدی: معنویت، عبادت، سلامت روان، استرس.

علل اضطراب و افسردگی و راهکارهای مقابله با آن از منظر قرآن و تعالیم اسلامی

ایمان شیرین بک^۱، سمیرا بصیر شبستری^{۲*}، فاطمه سفیدی^۳

۱. استادیار گروه تخصصی جراحی فک و صورت، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج.

۲. استادیار گروه تخصصی بیماریهای دهان، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی البرز، کرج. samira_bsh2@yahoo.com

۳. کارشناسی ارشد روانسجی، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین.

خلاصه

سابقه و هدف: مقاله حاضر به منظور تعیین علل اضطراب و افسردگی و راهکارهای مقابله با آن از منظر قرآن و تعالیم اسلامی، با استفاده از موتورهای جستجو و کتب و مقالات موجود تهیه گردید.

یافته‌ها: بهداشت روانی در سلامت فرد و اجتماع تاثیر گذار است. بروز بسیاری از بیماریهای سیستمیک با عوامل روحی روانی از جمله استرس مرتبط میباشد. لذا تداوم استرس و اضطراب منجر به بروز طیف گسترده‌ای از اختلالات شناختی و بدنی میشود. در تعالیم اسلامی، علائم سلامت روان و نیز علل بروز اضطراب و همچنین راهکارهای مواجهه با آن ذکر شده اند. این راهکارها در قالب روش های شناختی، رفتاری، معنوی در آیات قرآن ارائه شده اند. اولین راهکار غلبه بر اضطراب، ایمان به پروردگار است. دعا و نماز و توبه و اعتقاد یا عدالت و تقدیر الهی از دیگر راهکارها میباشد.

نتیجه گیری: امروزه شیوع اضطراب و افسردگی در سراسر جهان رو به افزایش است لذا روش های مختلفی جهت روان درمانی ارائه شده است، اما هیچ کدام در حذف و یا پیشگیری از بیماری های روانی بطور کامل موفق نبوده اند. اما مشخص شده است که رابطه مستحکم با الهیت به سلامت روان و نهایتاً جسم می انجامد. در این میان توجه به آموزه ها و مبانی دین اسلام و تمسک به آیات قرآن بواسطه تقویت خوش بینی، امیدواری و کاهش ناراحتی ها نهایتاً منجر به آرامش قلبی عمیق (سکینه) انسان خواهد شد و در کاهش اضطراب بسیار موثر است.

واژه‌های کلیدی: افسردگی، اضطراب، قرآن، اسلام.

سبک زندگی سالم از منظر قرآن و اهل بیت (ع)

ملیحه صادقی^۱، عباس اشرفی^{۲*}

۱. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، دبیر دبیرستان شیوا ولایی، آمل، مازندران، dabir.sadeghi@gmail.com.

۲. استادیار علوم قرآن و حدیث، دانشگاه علامه طباطبایی تهران، dr_a_ashrafi@yahoo.com.

خلاصه

سابقه و هدف: وقتی بحث از سبک زندگی می‌شود، آنچه مورد بررسی قرار می‌گیرد سبک زیستن و زندگی کردن است. سبک زندگی یکی از عرصه‌های بسیار مهم و تأثیرگذار در فرهنگ عمومی است که زندگی ما را اداره می‌کند، و به کمک آن معانی رفتارها را درک و از هم تمیز می‌دهیم. ما می‌توانیم زندگی ایده آل و منطقی را با داشتن زهد و قناعت مهیا کنیم. شیوه زندگی یا سبک زیستن که منعکس کننده گرایش‌ها و ارزش‌های یک فرد یا گروه است. عادت‌ها، نگرش‌ها، سلیقه‌ها و معیارهای اخلاقی و سطح اقتصادی و ... که طرز زندگی کردن فرد یا گروهی را می‌سازد سبک زندگی می‌گویند.

مواد و روشها: هدف این پژوهش بررسی سبک زندگی سالم از منظر قرآن و اهل بیت(ع) و روش تحقیق به شیوه‌ی کتابخانه‌ایست
نتیجه‌گیری: قرآن و اهل بیت و عترت و طهارت مهم‌ترین الگوهای سبک زندگی اسلامی هستند که بالگوگیری از آنان می‌توان زندگی سالم و صحیحی را داشت و دوری از این الگوها باگمراهی انسان همراه است. سبک زندگی اسلامی به معنای غذا خوردن و یا لباس پوشیدن مانند ائمه اطهار(ع) نیست، بلکه در آن باید محرمات را ترک و واجبات را انجام داد. معیارهای اساسی سبک زندگی اسلامی، داشتن ایمان و عمل صالح هستند.

واژه‌های کلیدی: قرآن، اهل بیت (ع)، سبک زندگی، زهد.

اسلام و خانواده سالم: بررسی موردی مدارای اخلاقی و تأثیر آن بر سلامت خانواده

ولی الله عباسی^۱، فاطمه نامور^۲، رقیه پوراسکندر^۳

۱. نویسنده آزاد، v_abbasi1362@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد پرستاری، f.namvar@yahoo.com

۳. دانشجوی روان شناسی

خلاصه

سابقه و هدف: خانواده در میان همه جوامع بشری به عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی بوده است. پرداختن به این بنای مقدس بنیادین و حمایت و هدایت آن به جایگاه واقعی و متعالی خود، همواره موجب اصلاح خانواده بزرگ انسانی و جامعه است. رشد و تعالی افراد در خانه صورت می‌گیرد و عدم آرامش و صمیمیت در آن منجر به بروز ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری در محیط اجتماع خواهد شد. بسیاری از افرادی که دچار مشکلات شخصیتی و روانی و فاقد بهداشت و سلامت روانی هستند از خانواده‌های ناسالم برخاسته‌اند. از این رو، سلامت اجتماع و سلامت خانواده لازم ملزوم یکدیگرند. عوامل مختلفی در آرامش‌بخشی و سلامت اخلاقی خانواده و استحکام آن مؤثر است که رفق و مدارای اخلاقی یکی از مهم‌ترین آن‌هاست. رفق و مدارا هم موجب سلامت روان و اخلاق فردی می‌شود و هم سلامت خانواده و جامعه را در پی دارد. در دین اسلام نیز ضمن تأکید بر سکونت و آرام‌بخشی خانواده، از ارتباط و همبستگی میان سلامت اعضای خانواده با روش تربیتی و اخلاقی رفق و مدارا سخن گفته شده است. بررسی رویکرد دینی در مدیریت و تربیت خانواده بیانگر این است که اگر محیط خانواده مملو از انس و آرامش باشد، بهترین فضا برای پرورش افراد سالم و بااخلاق در جامعه ایجاد می‌گردد و زمینه خشونت خانگی از بین می‌رود.

واژه‌های کلیدی: سلامت اجتماعی، اخلاق خانواده، اصل اخلاقی مدارا، محبت.

اسلام و سلامت پزشکی

ولی اله عباسی

۱. نویسنده آزاد، v_abbasi1362@yahoo.com.

خلاصه

سابقه و هدف: سلامت مفهومی کلی است که سلامتی در ابعاد جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی را در برمی گیرد. یکی از مباحث مهم در سال‌های اخیر نقش و قلمرو دین در حوزه سلامت (از جمله سلامت پزشکی) است. برخی از پژوهشگران معتقدند که دین در بعضی از شرایط ارتباط منفی با سلامت و تندرستی دارد؛ در مقابل، برخی دیگر از کارکردهای مثبت دین سخن گفته و معتقدند دین و دینداری ارتباط تنگاتنگی با سلامتی دارند. در حال حاضر، تعداد نسبتاً قابل توجهی از مطالعات وجود دارد که چگونگی تأثیر دین را بر سلامت جسمی و روانی بررسی کرده‌اند. بیشتر این مطالعات نشان می‌دهند که افراد دین‌دارتر و افرادی که فعالیت‌های دینی بیشتری دارند، معمولاً از حیث جسمی و روانی سالم‌تر هستند.

مواد و روشها: پژوهش حاضر، حاصل مطالعه توصیفی - تحلیلی آیات و روایات مرتبط با موضوع سلامت، و روش گردآوری منابع از نوع کتابخانه‌ای است.

یافته‌ها: دین اسلام نگاهی جامع به انسان دارد و بر این اساس رویکرد جامع‌گرایانه به سلامت انسان را اتخاذ کرده است. در آموزه‌های دینی بعضی از گزاره‌های پزشکی، بهداشت و سلامت به صورت مشخص مطرح شده است. این مساله سبب شده که رابطه اسلام با علوم پزشکی و سلامت از ارتباط آن با سایر علوم تجربی پررنگ‌تر جلوه نماید.

نتیجه‌گیری: رویکرد دین اسلام به سلامت رویکردی جامع و کل‌گرایانه است و همه ابعاد مختلف انسانی (جسمی، روحی، معنوی و ...) را شامل می‌شود.

واژه‌های کلیدی: دین اسلام، سلامت، الگوهای سلامت، ابعاد سلامت.

تربیت عقلانی در رهیافت عرفانی اهل بیت (ع)

ولی اله عباسی، محمدمهدی عباسی

۱. نویسنده آزاد، v_abbasi1362@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: تربیت و تعلیم و تربیت انواع و اقسام مختلفی را شامل می‌شود: تعلیم و تربیت اعتقادی، اجتماعی، دینی، اخلاقی، جسمی، عبادی و علمی از مهم‌ترین انواع آن است. یکی از محورهای مهم در نظام تعلیمی و تربیتی اسلام، دعوت به اندیشه و عقل‌ورزی و هدایت و رشد آن است؛ از این رو «تربیت عقلانی» از مبنایی‌ترین انواع تربیت است که قرآن کریم و اهل بیت (ع) اهمیت خاصی به آن قائل شده و انسان‌ها را در جهت پرورش عقلانیت راهنمایی و مورد تشویق قرار داده‌اند. در این میان آموزه‌های عرفانی اهل بیت (ع) نقش به‌سزایی در تربیت بُعد عقلانی انسان و تربیت عقلی وی دارد.

بازشناسی تعلیم و تربیت عقلانی و حدود و ثغور آن با رهیافت عرفانی در اندیشه اهل بیت (ع) ضرورتی است که تا کنون درباره آن پژوهشی مستقل ارائه نشده است؛ بر این اساس مقاله پیش‌رو تلاش می‌کند با تکیه بر دیدگاه اهل بیت (ع) موضوع تربیت عقلانی را مورد تحلیل و بررسی قرار دهد. در این راستا، پس از تبیین مساله و مفهوم‌شناسی واژه عقل و عقلانیت، تربیت عقلانی بیان شده و سپس قلمرو و حوزه‌های عقل‌ورزی، یعنی عقل‌ورزی درباره خدا و اسما و صفات (خداشناسی) و تفکر درباره نفس و انسان (خودشناسی) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: تربیت عقلانی، عقل‌ورزی، خداشناسی، خودشناسی.

رفتارهای بهداشتی در دانش آموزان سال سوم دبیرستانهای شهرستان بابل

پروین عزیزنژاد روشن^{۱*}، فاطمه تقلیلی^۲، سیدجواد حسینی^۳، محمود حاجی احمدی^۴

۱. استادیار گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی بابل، aziznejadroshan@yahoo.com

۲. عضو هیئت علمی گروه پرستاری، دانشگاه آزاد بابل

۳. عضو هیئت علمی گروه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۴. استادیار گروه پزشکی اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

خلاصه

سابقه و هدف: رفتارهای بهداشتی، به منظور پیشگیری از بیماری یا حفظ سلامتی انجام می‌گیرد. انجام رفتارهای بهداشتی از اساسی‌ترین پایه‌های سلامت دانش‌آموزان است. از آنجایی که دانش‌آموزان در حال آماده شدن برای زندگی اجتماعی بوده، لذا آنها بیشتر در معرض رفتارهای پرخطر بهداشتی قرار دارند.

مواد و روش‌ها: این مطالعه جهت بررسی و مقایسه رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستانهای شهرستان بابل بر حسب رشته‌های تحصیلی مختلف صورت گرفت. مواد و روشها: این مطالعه توصیفی مقطعی روی ۶۰۰ نفر از دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان در رشته‌های تحصیلی مختلف به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه دو قسمتی اطلاعات دموگرافیک و رفتارهای بهداشتی با ۷۳ سوال که شامل سلامت جسمانی، محیط زیست، سلامت روانی و سلامت اجتماعی می‌باشد. معیار رتبه‌بندی رفتارهای بهداشتی به صورت ۳۷-۱۶ (ضعیف)، ۵۹-۳۸ (متوسط)، ۶۰ یا بالاتر (خوب) بوده است که در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شد. جهت روایی پرسشنامه از اعتبار محتوی و برای تعیین پایایی از روش آزمون مجدد ($r=0/95$) استفاده گردید. پرسشنامه پس از تکمیل توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری گردید و تجزیه و تحلیل با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: بیش از نیمی از نمونه‌ها (۵۳/۵٪) پسر بوده و بیشترین درصد (۵۹/۵٪) مربوط به مدارس دولتی و کمترین درصد (۱۹/۷٪) مربوط به استعدادهای درخشان بود و بیشترین درصد رشته تحصیلی (۲۹/۱٪) مربوط به رشته ریاضی و فیزیک و کمترین درصد (۱۰/۴٪) مربوط به رشته علوم انسانی بود. در ارتباط با کسب منابع اطلاعات بهداشتی بیشترین درصد (۲۷/۶٪) مربوط به رسانه‌های گروهی و کمترین درصد (۳/۱٪) مربوط به مربیان مدارس بوده است. اکثر دانش‌آموزان (۸۷/۷٪) از رفتارهای بهداشتی در سطح متوسط برخوردار بوده‌اند و کمترین آن (۲/۰۵٪) در حد خوب بوده است. بیشترین و کمترین میانگین نمرات رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان به ترتیب در حیطه‌های استرس و حمایت اجتماعی (۱۰/۵۳±۲/۷۳) و رعایت نکات ایمنی در رانندگی (۰/۵۳±۰/۶۷) بوده است. بین مشخصات دموگرافیک و رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان اختلاف معنی‌داری وجود نداشت.

نتیجه‌گیری: از آنجایی که رفتارهای بهداشتی دانش‌آموزان در حد متوسط بود، توجه به نیازهای آموزشی سبک زندگی در این گروه از افراد جامعه می‌تواند منجر به بهبود رفتارهای بهداشتی گردد.

واژه‌های کلیدی: رفتار بهداشتی، دانش‌آموزان، بابل

تأثیر آموزه های اسلام در سلامت روان

مظاهر عظیمی سوته^۱

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث گرایش تفسیر، دانشکده علوم قرآنی آمل (قم) chapeseyyed@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: کلیه مکاتب روان درمانی در اینکه دلیل اصلی بروز بیماری های روانی و برهم زنده آرامش، ناامیدی و اضطراب و ترس است متفق القولند؛ ولی در تعیین عوامل ایجاد کننده آن و کاهش اثرات آن و رسیدن انسان به آرامش اختلاف دارند. در این زمینه روش های گوناگونی را تجربه کرده اند ولی ناکام ماندند. سعادت جوامع در گرو مقوله بسیار مهم سلامت روانی و امنیت روحی بشر است. پرسش: آیا راه امنی برای رسیدن به این منزلگاه سعادت بشری هست؟

مواد و روشها: برآن شدیم تا با روش توصیفی و تحلیلی به این پرسش اساسی پاسخ دهیم.

یافته ها: اسلام یعنی سلامت و ایمان یعنی امنیت. اسلام می آموزد، انسانی که در سایه حمایت الطاف خداوندی قرار گرفته، هیچ چیز در دنیا او را هراسان و مضطرب نمی سازد. اسلام نشان می دهد، در سایه ایمان به خداوند نه تنها در درمان بیماری های روانی و رسیدن به آرامش، حتی در پیشگیری از آن ها نیز کاملاً موفق بوده است. اسلام مولفه هایی را برای تامین سلامت و امنیت روان انسان تعیین کرده است، که با شناخت و پیروی از همه جوانب آن یعنی در عقیده: ایمان به خداوند و توکل به او و نیز در احکام انجام واجبات و ترک محرمات و عبادات از قبیل نماز و روزه و اخلاق: مانند محبت و گذشت و صبر و... روان انسان را تزکیه نموده، شخصیتش را پرورش می دهد؛ تا آنجا که برای او آرامش، امنیت و رشد و سعادت به ارمغان می آورد.

نتیجه گیری: بر این اساس اسلام پناه گاه امنی است برای آنان که دست به دامانش زنند و وسیله اطمینان و آسایش و سلامت برای کسانی که به حریمش گام نهند.

واژه های کلیدی: اسلام، سلامت، روان

نقش تغذیه در سیر و سلوک با تاکید بر آثار علامه حسن زاده آملی

عبداله عیسوی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران srh256@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: سیر و سلوک و کشفیات معنوی و عرفانی، لازمه ای دارد و آن، بدن سالم است که حکما گفته اند، بدن مرکب روح است، حفظ سلامت بدن، موضوعی مهم و اساسی است که در طب سنتی به آن حفظ الصحه گویند، که نوع تغذیه از اولیات، تحقق آن است و در طب سنتی از تغذیه به عنوان نوعی درمان یاد می شود.

انگیزه انتخاب تغذیه و نوع آن، اعم از انتخاب مواد غذایی، چگونگی طبخ، زمان مصرف، ترکیبات مصرفی و ... در رشد و تعالی روحی انسان تاثیر به سزایی دارد، و از آنجا که یکی از مهمترین نیازهای انسانی، تقویت روح و تعالی جان و نفس انسانی است از آن به سیر و سلوک تعبیر می شود. پس می توان به نقش بی بدیل تغذیه در سیر روحانی به عنوان موضوعی مهم اشاره کرد و آن را بررسی کرد.

یکی از راههای ایجاد این ارتباط، شیوه و سبک تغذیه ای نمادهای دینی، عرفانی و بزرگان سیر و سلوک است، از این رو، کتابهای مختلفی در چگونگی تغذیه نوشته شده است، از طب النبوی و طب الرضا و طب الصادق، یا به تعبیری طب الائمه، و از آن سو دستورات متعدد و متنوع طب و تغذیه ی، عرفا و بزرگان سیر و سلوک، که رعایت آن را برای سالکان سیر الی الله، لازم و جزء دستورالعملهای اجرایی به آنها ارائه می کرده اند. در این میان دستورات تغذیه ای با عنوان طب النبوی و طب الائمه، و از بزرگان سیر و سلوک و عارف بنام، علامه حسن حسن زاده آملی، مورد بررسی و تحقیق و تحلیل، قرار گرفته است، و از آن سو بحث تاثیر نوع تغذیه، در جسم و جان نیز مورد بررسی و تدقیق، قرار گرفته است. باید گفت، تاثیر تغذیه بر روح و جان و به تعبیری روان و نفس، امری بدیهی و قطعی است و دستورات دینی در موضوع تغذیه انسان مبتنی بر این اصول محکم بنا گردیده است.

نتیجه گیری: دستورات دینی و اعظم سیر و سلوک، برای شکل گیری بهترین نوع تغذیه است تا در پرتو این مراقبت و سلامت جسم، زمینه برای مراقبتهای نفسانی و روحی، آماده گردد تا سالک در بهترین وضعیت جسمانی، بتواند در ارتباط با عالم ماوراء، بهترین و صافی ترین دریافتها و تجربه های معنوی را تجربه کند.

واژه های کلیدی: تغذیه، سیر و سلوک، علامه حسن زاده آملی

اصول بهداشتی و فرهنگ تغذیه از دیدگاه اسلام

جواد فرامرزی^۱، حسین فیروزتبار

۱- استادیار دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، دانشکده علوم قرآنی امل. JavadFaramarzi 1353 @ gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: تغذیه و غذا در آموزه های دینی همچون سایر موجودات مورد توجه قرار گرفته است و قوانینی را در زمینه بهداشت جسمی و روانی بیان نموده است. تغذیه خوب یعنی به اندازه بخوریم و بیاشامیم که بتوانیم رشد کنیم و از سلامتی بهره مند شویم. آیات قرآن به وفور درباره مواد غذایی، خوراکی ها و آشامیدنی ها و آداب آن سخن گفته است. در این تحقیق در پی این هستیم که چه اصول بهداشتی را در هنگام غذا خوردن رعایت کنیم؟ آداب و فرهنگ غذا خوردن از نظر اسلام چگونه می باشد.

مواد و روشها: این مقاله به روش تحلیلی توصیفی نگارش یافته است و بر اساس مطالعه یافته های عالمان، متخصصان فن و مطالعه کتابخانه ای صورت پذیرفته است. و به بررسی برگزیده ای از آیات و احادیث معصومین علیهم السلام به رهنمودهای امر اصول بهداشتی و فرهنگ تغذیه دست یافته ایم.

یافته ها: در تعالیم بهداشتی اسلام به اصل اعتدال در تغذیه تاکید فراوانی شده است و رعایت دستورات بهداشتی در تغذیه یکی از عوامل سلامت، شادابی و طول عمر است. برخی از توصیه های قرآنی در آداب بهداشتی و فرهنگ تغذیه عبارتند از: حلال و پاکیزه بودن، پرهیز از غذای حرام، تاثیر تغذیه بر اخلاق انسان ها، خوردن به اندازه رفع نیاز، پرهیز از پرخوری، شروع غذا با نام خدا و پایان آن حمد خدا و ... که از فرهنگ های تغذیه می باشد تاکید فراوانی شده است.

نتیجه گیری: رعایت اصول و فرهنگ بهداشتی از جایگاه والایی برخوردار است. در شریعت مقدس اسلام برای حفظ و سلامت جسم اصول تغذیه صحیح طراحی و برنامه نویسی شده است. تغذیه از جنبه های جسمی و روانی و اجتماعی و به ویژه معنوی تاکید شده است. در تعالیم بهداشتی اسلام به اصل اعتدال در تغذیه سفارش شده است. فرهنگ و رفتارهای خانواده در امر تغذیه بسیار تاثیر گذار می باشد. رعایت اصول بهداشتی و فرهنگ تغذیه در شادابی و طول عمر افراد موثر می باشد.

واژه های کلیدی: اسلام، اصول بهداشتی، قرآن، فرهنگ تغذیه.

تأثیر آموزه های دینی کارکنان درمانی نسبت به حفظ کرامت انسانی در مراجعه کنندگان به مراکز بهداشتی- درمانی شهرستان لارستان

محمد رضا فروتنی^۱

۱- معاون پژوهشی و عضو هیات علمی دانشکده پرستاری حضرت زینب(س) لارستان، دانشگاه علوم پزشکی شیراز. larres@sums.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: انسان کمال گرا، برای دستیابی به آرامش درونی؛ ملزم به رعایت حقوق دیگران و احترام نهادن به جایگاه وارزش والای انسان هاست. انجام این فرآیند، در قالب مولفه های کلامی و رفتاری است که تحت تاثیر آموزش دینی خانواده ها، فرهنگ و آداب و رسوم افراد قرار دارد. این تحقیق بمنظور دستیابی به هدف؛ شناخت آموزه های دینی پرسنل و تاثیر آن بر نحوه عملکرد آنها، انجام گرفته است.

مواد و روشها: در این بررسی که به روش مقطعی - تحلیلی انجام شده است، سطح آگاهی، نگرش و عملکرد دینی و مذهبی ۱۶۲ نفر از کادر درمانی - بهداشتی منطقه؛ که به روش نمونه گیری خوشه ای - تصادفی انتخاب شده بودند؛ با استفاده از روش مصاحبه و مشاهده ای مورد ارزیابی قرار گرفتند. این پرسشنامه که مشتمل بر سه بخش مجزا؛ تعیین سطح آگاهی، بینش و عملکرد افراد بود؛ توسط محقق طراحی شده و با نظر اساتید فن مورد بازنگری و روایی قرار گرفته است. همچنین مشخصات دموگرافیک افراد نیز، جمع آوری گردید. داده ها با استفاده از تست های آماری توصیفی و با نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: نتایج نشان میدهد؛ ۹۱ نفر (۵۶/۱٪) از پرسنل، دوره های مدون آموزش اخلاق حرفه ای را گذرانده و ۸۳ نفر (۹۱/۲٪) از آنها از سطح آگاهی مطلوبی برخوردار بودند. با این وجود؛ بینش و نگرش ۹۹ نفر (۶۱/۱٪) از پرسنل نسبت به حفظ کرامت انسانی، مثبت بود. در حیطه عملکرد؛ بیش از ۷۲/۲ درصد افراد (۱۱۷ نفر)، احترام و حفظ کرامت انسانی را در عمل نیز انجام می دادند. بین سطح آگاهی و بینش با میزان عملکرد آنها؛ اختلاف معنی داری وجود نداشت ($X^2=5.35, P \geq 0.05$). (بیش از ۸۲ درصد (۱۳۳ نفر) از افراد؛ آموزش دینی خانواده را در عملکرد خود موثر می دانستند.

نتیجه گیری: رعایت نکات اخلاق حرفه ای از اهمیت زیادی برخوردار است. انجام این امور؛ مستلزم داشتن پیشینه قوی و مستحکم در اعتقادات درونی است. در این بررسی نیز عملکرد افراد؛ تحت تاثیر اعتقادات خانواده و جامعه بوده است. از طرفی انجام این امور؛ نشان از همت والا، اعتقاد درونی و قلبی پرسنل، نودوستی و فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی است. انتخاب افراد شایسته و معتقد؛ به دور از هرگونه تعصب در حرفه درمانی، برطرف نمودن مشکلات شغلی و افزایش آگاهی مردم در شناخت وظایف و حیطه کاری پرسنل؛ در بهبود کیفیت پرستاری و ارتقاء خدمات رسانی به مردم نقش موثری خواهد داشت.

واژه های کلیدی: آموزه های دینی، عملکرد، پرسنل درمانی، کرامت انسانی.

روش های کاهش غم و غصه در خانواده های سالم اسلامی از منظر آموزه های دینی

ابراهیم فلاح^{۱*}، صدیقه حسین پور^۲

۱. دکتر ابراهیم فلاح استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران Fallahabrahim@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث دانشگاه مازندران Seddigheh.Hosseinpour29@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: اصول قرآنی به اعضای خانواده یادآوری می کند که ما وارث شادی های آفرینش هستیم و در این میان غم ها و بیماری ها هم جزو لاینفک این مجموعه است. دین اسلام با ارائه ی راه کارهای لطیف و کارآمد برای کاهش غصه در خانواده های سالم، آن چنان مسؤولانه و هنرمندانه ضمن توجه به مصالح، تعادل همراه با شادی و سلامتی می بخشد، که کسی قادر به انکار آن نیست. لذا در این مقاله به بررسی روش های کاهش غم و غصه در خانواده های اسلامی پرداخته شده است.

مواد و روشها: مطالعه ی توصیفی کتابخانه ای- رایانه ای، با بهره از جامع ترین لوح فشرده ی آفرینش- قرآن کریم- و سایر نشریات، فیش برداری و جمع بندی صورت گرفته.

یافته ها: ارتباط با منبع لایزال و قدرت و کلام او شامل دعا، ذکر، نماز و روزه، توبه و استغفار، توسل، زیارت در کنترل و کاهش غم و غصه اثر عمیقی دارد. توجه به حقایق کوچک نگرشی مشکلات، ضریب مقاومت افراد را افزایش می دهد. حقایقی مانند غم و غصه سنت الهی و غم پیامبران، عمومی است. غم از دست رفته ها به اندازه ی ارزش نسبی آن ها و نسبی است. استواری عقیده، ارمان غم زدایی اسلامی و سلامت فرد و جامعه است.

نتیجه گیری: غم زدایی از غمگینان عامل شادی آفرینی پسندیده و البته راه صحیح مواجهه با غصه هاست. البته عوامل دیگری چون سیر و سفر، مزاج و شوخی، عیادت بیمار و غیره از راه کارهای لطیف اسلامی است که در دایره ی تربیتی قرآن و احادیث منظور شده. مدیریت بحرانی غصه ها، برگ زرین افتخار دیگری در عمر پربار قرآن و روایات و نشانه ی اعجاز و تجدی اسلام ناب محمدی است.

واژه های کلیدی: قرآن، خانواده، مدیریت بحرانی، کاهش غم و غصه

باورهای زنان باردار از روزه داری در ماه مبارک رمضان

مژگان فیروزبخت^۱

۱. کارشناس ارشد مامایی، گروه پرستاری مامایی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. firouzbakht_m@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: روزه داری در طول بارداری واجب نیست، ولی برخی زنان به دلایل مذهبی، اجتماعی و فرهنگی ترجیح می‌دهند که در طول ماه رمضان روزه بگیرند. این مطالعه با هدف بررسی میزان روزه داری در طی بارداری و همچنین بررسی باورهای افراد باردار از روزه داری در طی ماه رمضان انجام شده است.

مواد و روشها: این یک مطالعه گذشته نگر است که در بین ۲۵۰ نفر از زنان باردار که در طی ماه رمضان به مراکز بهداشتی درمانی شهرستان آمل مراجعه نمودند صورت گرفت. روش جمع آوری اطلاعات پرسشنامه بود که از اول شهریور تا پایان آبان ماه ۱۳۹۰ در اختیار واحدهای پژوهش قرار گرفت و پس از تکمیل جمع آوری شد. داده های مطالعه با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت ($P < 0/05$).

یافته‌ها: ۳۱/۸٪ افراد مورد مطالعه در طی بارداری روزه گرفته بودند. ۸۵٪ زنان روزه داری در زنان باردار را مستحب می دانستند. ۳۴٪ واحد های پژوهش روزه را برای مادر و ۶۶/۷٪ روزه را برای جنین مضر می دانستند.

نتیجه گیری: زنان باردار علیرغم واجب نبودن روزه در طی بارداری اقدام به روزه داری می نمایند. گفتگو و مشاوره در ارتباط با ایمنی و خطرات روزه با زنان باردار بدون توجه به اعتقادات و باورهای آنان مشکل است. برای ارائه خدمات موثر و کارآمد به زنان باردار توجه به باورهای مذهبی و فرهنگی و اجتماعی آنان (جهت کمک به تصمیم گیری برای روزه داری) بسیار مهم است.

واژه‌های کلیدی: روزه، ماه رمضان، بارداری، باور، مسلمان، ایران.

شناسایی رابطه ساده و چندگانه جهت گیری مذهبی با سلامت روان دانشجویان

جلال قنبری^{۱*}، شیرزاد کویایی^۱، فاطمه ذاکر حسینی^۲، رمضانعلی تقی زاده چاری^۳، علی فاضل زاده^۳، عسکری اصغری گنجی^۴

۱. عضو هیأت علمی گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان بابل nematit@ymail.com

۲. دبیر آموزش و پرورش بابل

۳. عضو هیأت علمی گروه الهیات دانشگاه فرهنگیان بابل

۴. عضو هیأت علمی گروه مشاوره دانشگاه فرهنگیان بابل

خلاصه

سابقه و هدف: این پژوهش به منظور بررسی ارتباط ساده و چندگانه بین جهت گیری مذهبی با سلامت روانی دانشجویان صورت گرفت. **مواد و روش ها:** روش تحقیق توصیفی- (پیمایشی) است. جامعه آماری آن، کلیه نوجوانان که تعداد آنها با توجه به جدول کرجسی- مورگان ۳۲۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. ابزارهای اندازه گیری این پژوهش آزمون جهت گیری مذهبی با تکیه بر اسلام (آلپورت و راس ۱۹۵۰) و پرسشنامه سلامت عمومی (گلدبرگ و هیلر، ۱۹۷۹) است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از میانگین، ضریب همبستگی اسپیرمن و تحلیل رگرسیون با به کارگیری نرم افزار SPSS انجام شد. در ضریب آلفای کرونباخ روایی جهت گیری مذهبی ۰/۷۸ و سلامت روانی ۰/۷۹ می باشد.

یافته ها: نتایج تحقیق نشان داد که جهت گیری مذهبی با سلامت روانی و ابعاد آن، یعنی نشانه های بدنی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در عملکرد اجتماعی و افسردگی همبستگی معنادار دارد.

واژه های کلیدی: رابطه ساده و چندگانه، جهت گیری مذهبی، سلامت روانی

اصول فرزند پروری در اسلام و روان شناسی

فاطمه کوثری^{۱*}، راحله قاسمی^۱

۱. دانشجوی کارشناسی مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

خلاصه

سابقه و هدف: دانشمندان تعلیم و تربیت به تثبیت و تحکیم صفات نیک اخلاقی از دوران کودکی تأکید فراوان داشتند. کودک مانند نهال نوری است و همچون نهالی پس از رویدن به مرحله شکوفایی می رسد. مساعدترین محیطی که باید چنین زمینه هایی را برای کودکان فراهم آورد کانون مقدس خانواده است. روش های تربیتی والدین نقش اساسی در تأمین سلامت روانی فرزندان دارد. در سایه ارتباط سالم است که می توان نیازهای فرزندان را شناخت و نسبت به تأمین و ارضای آن ها تلاش کرد. تربیت جریانی پویا و مستمر است که در واقع ایجاد کردن حالتی پس از حالت دیگر در چیزی است تا به حد نهایی و تمام و کمال آن برسد. فلذا تربیت فعالیتی تکاملی و دوجانبه است بین مربی و متربی و تا زمانی که متربی به هدف نهایی تربیت غیر رشد و کمال دست یابد، استمرار دارد. بنابراین نیازمند اصول و ضوابط خاصی است که موفقیت این فرآیند تعاملی را تضمین کند. اصل تربیتی ریشه و بنیانی است که در جریان تربیت اجتناب ناپذیر است و تخطی از آن دست یابی به اهداف را دچار مخاطره جدی می کند.

مواد و روشها: روش پژوهش در نوشتار حاضر به روش تحلیلی - توصیفی با استفاده منابع معتبر دینی و حدیثی و کتابهای روانشناسی و مقالات علمی خواهد بود.

یافته ها: به طور کلی اصول تربیتی هرچند در منابع دینی و علمی به آن اشاره شده است، کشف کردنی است و از طریق رفتار معلم و شاگرد (مربی و متربی) کشف می شود و باید زندگی فردی و جمعی انسان را مطالعه نمود و هدف تربیتی وی را معین ساخت. و در هست او نگرست تا اصولی که برای ترقی او یعنی وصول به هدف های مستخرج از زندگی لازم است تعیین گردند. چند مورد از اصول عام تربیتی که مبنای تربیت اسلامی قرار می گیرند. عبارتند از کرامت، اصل مسئولیت، اصل عقل، اصل عدل، اصل کمال جویی و اصل وسع. در واقع اصول عام تربیتی در سبک های مختلف روان شناسی اجا می شود و شیوه ای موفق تر است که هرچه بیشتر براساس اصول عام تربیتی و مبنای اسلامی البته همراه با تغییرات مدرن جامعه و هوش و شرایط فعلی جامعه باشد.

نتیجه گیری: فعالیت های تربیتی از جمله فعالیت های اساسی است که تأثیر انکار ناپذیر در حیات فردی و جمعی دارد. و برای تحقق به اهداف تابع اصولی است که باید رعایت شود. برخی والدین در اثر محبت و دلگرمی بی حدوحدصر جایگاه خود را از دست دادند که می بایست والدین را نسبت به روش های تربیت مناسب آگاه نمود. از طریق مختلف من جمله برگزاری کلاس های آموزش خانواده در مدارس توسط مشاوران - جلسات کارگاه های کوتاه مدت، فشرده، یک روزه برای والدین. در درجه دوم باید مسئولین را آگاه نمود که در واقع والدین دوم فرزندان هستند. که این مسئولان نقش وافر در تربیت فرزندان ایفا می کنند.

واژه های کلیدی: اسلام، اصول تربیتی، روانشناسی، فرزند پروری

نقش والدین در تربیت جنسی کودک از دیدگاه اسلام و منابع علمی

ژایلا گنجی^{۱*}، راضیه معصومی^۲، محمد حسن امامیان^۳، صدیقه حسینی مقدم^۴، عفت السادات مرقاتی خوبی^۵

۱. دکترای سلامت باروری، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دانشکده پرستاری مامایی، ساری، ایران. zhila.ganji@yahoo.com

۲. فوق تخصص رفتار شناسی جنسی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

۳. دکترای اپیدمیولوژی، مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی شاهرود، شاهرود، ایران.

۴. دانشجوی ارشد مشاوره در مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دانشکده پرستاری مامایی، ساری، ایران

۵. فوق تخصص رفتار شناسی جنسی، مرکز ملی مطالعات ترک اعتیاد، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

خلاصه

سابقه و هدف: فقدان توافق جمعی در مورد تربیت و آموزش جنسی در خانواده و کمبود استراتژی‌های مشخص در تربیت و مدیریت رفتارهای جنسی کودکان در خانواده، مطالعه سیستماتیک ابعاد مختلف موضوع را الزامی می‌سازد. پژوهش حاضر با هدف مروری بر نقش والدین در تربیت جنسی کودکان از دیدگاه اسلام و منابع علمی انجام شد.

مواد و روشها: در این مرحله از پژوهش، جستجو در بانک‌های اطلاعاتی Iran Medex, Irandoc, Magiran, Pub Med, Web of science, Google scholar, Scopus, The Cochrane Library, Uptodate, Canada, استرالیا، ایالت متحده آمریکا و ایران و انجمن‌های فعال در زمینه سلامت جنسی در سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۶ انجام شد.

یافته‌ها: در این مطالعه مروری منابع ارزشمندی در ارتباط با تربیت جنسی کودکان پیدا شد. این مطالعات متفق القول بودند به: (۱) نقش موثر والدین در تربیت جنسی کودکان (۲) والدین بعنوان اولین مربیان جنسی کودکان معرفی شده بودند (۳) همه منابع تاکید به ارزش‌ها و فرهنگ هر جامعه‌ای در تربیت جنسی کودکان داشتند (۴) تاکید بر موثر بودن تربیت جنسی در ارتقاء سلامت جنسی کودکان و ایجاد جامعه سالم (۵) ارتقاء توانمندی و مهارت والدین در تربیت جنسی کودکان.

نتیجه‌گیری: تربیت جنسی نیاز به مفهوم سازی توسط هر جامعه‌ای دارد. رشد و تکامل جنسی سالم کودکان زمانی به وقوع خواهد پیوست که والدین بعنوان اولین آموزش دهندگان جنسی کودکان مهارت پیدا کنند. بنابراین جامعه ایران نیاز به یک دستورالعمل آمادگی والدین متناسب با فرهنگ و مذهب خود دارد.

واژه‌های کلیدی: تربیت جنسی، اسلام، کودکان، والدین.

تأثیر قرآن بر درمان بیماری ها

فریده محسن زاده لداری^{۱*}، منیره السادات حسینی طبقه دهی^۲

۱. دانشجوی دکتری تخصصی بهداشت باروری عضو هیئت علمی دانشکده پزشکی بابل، mohsenzadh2008@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری تخصصی بهداشت باروری عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن

خلاصه

سابقه و هدف: خداوند در آیات مختلف، قرآن را به عنوان شفا و درمان معرفی کرده است. سابقه ی قرآن درمانی به زمان نزول وحی بر می گردد. این بدان معنا نیست که قرآن تنها شفای جان ها و دلها را موجب می شود و از بیماری رهایی می بخشد، بلکه به اعتبار اطلاقی که در آیه است، می توان گفت که قرآن شفای جسم و جان آدمی است با قرآن دردهای جسمی و بدنی را می توان درمان کرد. همان گونه که با قرآن، دردهای روحی و روانی و فکری را درمان کرد و از بیماری عافیت و سلامت بخشید، در دهه های اخیر مطالعات متعددی در حوزه های مختلف در زمینه ی تأثیر درمان قرآن بر ابعاد مختلف روحی، روانی و جسمی انسان انجام شده است. مطالعه ی حاضر مروری بر تحقیقات انجام شده پیرامون تأثیر قرآن در درمان انواع بیماری ها و جمع بندی نتایج آن ها.

مواد و روشها: مطالعه حاضر یک مطالعه مروری در مورد تأثیر قرآن در درمان بیماری ها در ایران می باشد که با مراجعه به منبع حیات بخش بشری "قرآن" و نیز با استفاده از مقالات معتبر علمی و جستجو در بانک های اطلاعاتی SID (پایگاه جهاد دانشگاهی)، Magiran، Irandoc، Google، Medlib، ISI و Pubmed، و نیز مطالعات کتابخانه ای انجام شده است.

یافته ها: نتایج حاصل از مطالعات، نشان دهنده ی تأثیر قرآن بر تقویت حافظه، افزایش سلامت روحی و روانی، کاهش پرخاشگری، اضطراب و افسردگی، درمان اختلالات روانی و خواب، بهبود علائم حیاتی، کاهش درد، افزایش خوش بینی و امید به زندگی، کمک به بیماران در مواجهه با مشکلات، ایجاد آرامش بیشتر و پایدار از طریق تغییر الگوی امواج مغزی و تأثیرات درمانی مختلف است.

نتیجه گیری: روایات پر شماری در باره درمان بیماری ها با قرآن وجود دارد. به دلیل روایات فراوان و نیز تجربه عملی، درمان با قرآن مسلم و محرز است. با این وجود انجام تحقیقات بیشتر برای روشنتر شدن ابعاد مختلف توصیه می شود.

واژه های کلیدی: تأثیر، قرآن، درمان، بیماری.

بررسی راه کارهای تفکر صحیح در مدیریت غم و اندوه

حمید محمد قاسمی^۱، صدیقه حسین پور^۲

۱. دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری ghasemi31@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری قرآن و حدیث دانشگاه مازندران Seddigeh.Hosseinpour29@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: غم و شادی دو واقعیت به ظاهر مخالف هم و درعین حال اجتناب ناپذیر و مکمل هم در زندگی هستند. قرآن که به شیوه ی بی بدیل و واقعی به تمام زوایای زندگی آدمی پرداخته، برای مدیریت آرمانی غم و شادی نیز قبل از وقوع آن چاره اندیشی و چاره جویی نموده است. در این تحقیق به بررسی راه کارهای تفکر صحیح در مدیریت غم و غصه پرداخته شده است.

مواد و روشها: مطالعه ی توصیفی کتابخانه ای- رایانه ای، با بهره گیری از لوح های فشرده و سایر نشریات، فیش برداری و جمع بندی صورت گرفته است.

یافته ها: نبرد با غم و شاد بودن یکی از مبارزات انسان در صحنه ی زندگی بوده، گاهی بر تمام تلاش ها، انضباط فردی و تصمیم گیری ها اثر می گذارد. اسلام دین شادی و موفقیت است و سلامتی و نشاط در ذات کائنات لحاظ گردیده است. خنده و گریه مانند شادی و سلامتی و غم و بیماری، عین رحمت الهی و نعمت هستند. اسلام موافق غم ناشی از نومیدی و افسردگی و افسرده دلی نیست و آگاهی از این موارد به ما در مدیریت غم و غصه و اندوه کمک می کند.

نتیجه گیری: اسلام برای مدیریت آرمانی غم و شادی به اصلاح اندیشه می پردازد و به اموری چون شناخت واقعی دنیا، تفسیر و ارزیابی صحیح موقعیت، باور تقدیر الهی، هدفمندی حوادث، ایمان به همراهی و نظارت خدا و غیره توجه می دهد. عبرت آموزی از آموزه های دینی سبب تقویت حس سالم شادی طلبی و اصلاح اندیشه ی انسان می گردد.

واژه های کلیدی: قرآن کریم، مدیریت آرمانی، راه کارها، تفکر، غم و اندوه.

رحم مکانی امن برای رشد جنین نیمه بیگانه از دیدگاه قرآن کریم

موسی محمدنیا افروزی^۱، سهیل ابراهیم پور^۲، صبا گیلکی بیشه^۳، محمد گل پرور عزیزی^۱، زهرا اکبری ثاقب^۱، کوثر اسماعیل نژاد گنجی^۱، مهدی شهبازی^{۱*}

۱- گروه ایمنولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران mehdishahbazi60@yahoo.com

۲- مرکز تحقیقات بیماری های عفونی و گرمسیری، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

۳- گروه پاتولوژی بیمارستان یحی نژاد، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: تولید مثل در پستانداران همواره به عنوان یک معمای ایمنولوژیکی مطرح بوده است. جنین یک پیوند نیمه بیگانه است، چرا که نیمی از کروموزوم های خود را از پدر و نیمه دیگر را از مادر دریافت می کند. بنابراین همان گونه که بافت پیوندی پدر توسط سیستم ایمنی مادر دفع می شود، این انتظار وجود دارد که جنین نیز دفع شود معمولاً چنین اتفاقی نمی افتد اما کشف راز چگونگی این پیوند طبیعی که منجر به بقا و نسل می گردد همچنان در ابتدای راه و نیازمند انجام تحقیقات گسترده تر و فراگیرتر می باشد. خداوند در سوره مومنون آیه ۱۳ می فرماید ثم جعلناه نطفه فی قرارمکین (سپس او را نطفه ای در قرارگاهی محفوظ قرار دادیم) بنابراین این آیه خداوند رحم را مکانی امن قرار داده که نه تنها باعث رد جنین توسط سیستم ایمنی مادر نمی شود بلکه موجب رشد آن نیز می شود.

مواد و روشها:

این مطالعه بصورت مروری مورد پژوهش قرار گرفته است که با جستجو در سایتهای SID, Pub Med, Google scholar با کلید واژه های ایمنولوژی تولیدمثل، رحم و جنین انجام گرفت که در نهایت مقاله مرتبط با هدف مورد نظر مورد بررسی قرار گرفت.

یافته ها: دانشمندان تا به حال مکانیسمهای متعددی را کشف کردند که موجب عدم رد جنین می شود از آن جمله می توان به مهار فعالیت کمپلمان در سطح تماس مادر و جنین، آپوپتوز سلول های T مادر، فعالیت ایمنومدولاتوری هورمون های استروئید، مهار فعالیت سلول های uNK توسط HLA-G، غلبه الگوی سایتوکاینی Th2 در طی حاملگی، وجود سلول های T تنظیمی، بیان آنزیم ایندول آمین ۲ و ۳ دی اکسیژناز (IDO)، بیان کاهش یافته مولکول های HLA-A,B مولکول های HLA-II در سطح تروفوبلاست در سطح تماس مادر و جنین وغیره... می توان اشاره کرد.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد می توان استرس دوران دانشجویی را از طریق نگرش های مذهبی پیش بینی و کنترل نمود. در نظر گرفتن متغیر نگرش های مذهبی و تقویت اعتقادات در برنامه های آموزش مدیریت استرس دانشجویان، جهت کاهش استرس و برخورداری از سلامت روحی و آرامش بیشتر با توکل بر خدا توصیه می شود.

واژه های کلیدی: دین، اعتقادات، استرس دوران دانشجویی، نگرش مذهبی، سلامت روحی و روانی.

بهداشت روانی در اسلام

محسن محمدی

۱- دانشجوی کارشناسی دبیری زیست شناسی-دانشگاه فرهنگیان مازندران-پردیس، ساری--mohsenmohammadijaj@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: بحث سلامت روان و بهداشت روانی یکی از مباحث مهم و تاثیر گذار در دنیای امروز است و به طوری که بر سبک زندگی ما تاثیر می گذارد. هر یک از مکتب ها یک تعریف خاصی از بهداشت روانی دارند، که در این میان تعریف اسلام از بهداشت روانی تعریف جامع و کامل است که بر خلاف دیدگاه های دیگر که فقط به بعد جسمانی، اجتماعی و روانی فرد توجه دارند، دین اسلام به بعد معنوی هم توجه دارد. بهداشت روانی از دیدگاه اسلام دارای یک سری از اهداف است، که این هدف ها عبارت اند از: پیشگیری، ایجاد زمینه برای رشد و شکوفایی استعداد های فطری، تقویت بعد اخلاقی و اصلاح و درمان بیماری های روانی. سبک زندگی در سایه بهداشت روانی باعث حرکت انسان به سوی یک هدف مشترک است و این هدف همان قرب الی الله و رسیدن به لقا الله می باشد که هدف اصلی بهداشت روانی نیز رسیدن به همین جایگاه است. رفتار هایی که از انسان ها در طول زندگی سر می زند یا بهنجار هستند و یا نابهنجار و ملاک های اسلام برای تعیین اینکه کدام رفتار بهنجار و کدام یک نابهنجار است شامل، ملاک های اخلاقی، قانونی، ملاک آرمانی یا کمال مطلوب، آشنایی با فطرت و آسیب شناسی است. اگر انسان ها از آرامش روحی، خوشنودی از خود و دیگران، خودکفایی و استقلال در فعالیت ها و بهره گیری از نتایج و ... بر خوردار باشد آن وقت می توان گفت که از بهداشت روانی مطلوبی برخوردار هستند. توصیه قرآن به ما این است که برای رسیدن به سلامت روان باید ابتدا به یک شناخت از خود برسیم (خود شناسی) و پس از آن بحث خدا شناسی مطرح می شود. پس از مرحله شناخت، نوبت به تسلیم شدن در برابر خدا می رسد و مرحله آخر آن ایمان است، یعنی این که تمام کار های ما برای خدا باشد و هر کاری را برای رضای او انجام دهیم.

بررسی واژه حکیم در نظام سلامت در اسلام

محمد مدنی نژاد^۱

۱. دکتری طب سنتی، m.madani@shahed.ac.ir

خلاصه

سابقه و هدف: قدیم‌ها کمتر کسی مریض می‌شد و مردم می‌دانستند چه بخورند، چه بپوشند، کجا و چگونه زندگی کنند و اگر هم مریض می‌شدند در هر خانه ای بزرگی بود که با توصیه مختصر او در اصلاح تغذیه و مزاج مشکل بر طرف می‌شد و در موارد ضروری به طبیب حاذق مراجعه می‌کردند. و آن روزها حکیم به جای داروهای شیمیایی و آمپول، اصلاح تغذیه و نهایتاً چند داروی گیاهی توصیه می‌کرد و می‌گفت: ان شاء الله خوب می‌شوی. طبیبان در فرهنگ و تمدن اسلامی، حکیمانی بودند که در عرصه‌های مختلف، سرآمد عصر خویش بودند. حکیم در فرهنگ و تمدن اسلامی، تنها طبیب و پزشک حاذق نبود؛ بلکه او جامع‌علومی بود که برای تعالی و هدایت بشر لازم است. در این نوشتار با روش توصیفی تحلیلی به بررسی واژه حکیم در آیات و روایات قرآن کریم می‌پردازیم.

واژه‌های کلیدی: حکیم، اسلام، سلامت، شفا، قرآن

راهکارهای اسلام برای نیل به سعادت روان

محمد مدنی نژاد^{۱*}، ناصر نعمت زاده^۲

۱. دکترای سنتی طب مکمل، m.madani@shahed.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی

خلاصه

سابقه و هدف: تجربه بشر در رابطه با دین نشانگر و گواه آن است که هیچ قانونی بهتر از دین وحیانی و آموزه‌های عقلانی عرفانی آن توانایی برآورده کردن سعادت بشر را ندارد. قلب سلیم، سکینه، قلب مطمئن و... از اصطلاحاتی است که دین اسلام در رابطه با سلامت و بهداشت روانی فرد از آن‌ها استفاده کرده است و بیان داشته که فردی که از نظر روانی سالم است باید از این فاکتورها بهره‌مند باشد و از نظر دین و شرع هیچ چیز غیر از ذکر و یاد خدا و اعتماد بر او نمی‌تواند این سلامت و بهداشت را برای انسان به ارمغان بیاورد. توکل حقیقی یکی از بزرگتری عوامل بوجود آورنده ی اعتماد به نفس و در واقع اعتماد به نیروهای خدادادی و به فعلیت رساندن این نیروها به شما می‌آید که در نتیجه منجر به آرامش روح و روان و رسیدن به بهداشت و سلامت روانی یا به تعبیر قرآن کریم قلب سلیم و سکینه و وقار می‌شود.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی، با مبنا قرار دادن کلام وحی و روایات معصومین و همچنین نظر اندیشمندان و متفکران، سلامت روان را از منظر دین و روان شناسی مورد بررسی قرار می‌دهیم و به بررسی و تحلیل تاثیر آموزه های دینی مانند نماز، انس با قرآن، توکل و عزت نفس بر بهداشت و سلامت روان انسانها می‌پردازیم.

یافته‌ها: اهم دست آوردهای این پژوهش بیان راهکارهایی جهت رسیدن به آرامش روان براساس دستورات اسلامی است.

واژه‌های کلیدی: دین، روانشناسی، سلامت روان، سلامت روح، قرآن، توکل، اعتماد به نفس

سیری بر مفهوم خانواده در اسلام و تاثیر آن در سلامت روانی جامعه

محمد مدنی نژاد^{۱*}، محمد علی اخوان^۱، محسن مدنی نژاد^۲

۱. دکتری طب سنتی مکمل m.madani@shahed.ac.ir

۲. دکتری مطالعات اسلامی

خلاصه

سابقه و هدف: تقریباً همه جامعه‌شناسان در این نکته اتفاق نظر دارند که جامعه ابتدایی متشکل از خانواده و شبکه‌های خویشاوندی بود؛ شبکه‌هایی متشکل از افراد که از طریق نسل خانوادگی یا ازدواج یا فرزندخواندگی به هم پیوند می‌خوردند.

مواد و روش‌ها: محقق بر آن است تا در این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی مفهوم خانواده در اسلام را بیان می‌کنیم و تاثیر روانی یک خانواده مسلمان را در سلامت روانی جامعه بیان می‌داریم.

یافته‌ها: اسلام خانواده را از مهمترین و اساسی ترین واحدهای اجتماعی می‌داند که بنای آن را بر الفت و همدلی و همدمی استوار گشته و این بنا محبوبترین بناها در پیشگاه خانواده است. روابط آن بر مودت و رحمت پایه گذاری شده و گرمی کانون خانواده مورد توجه عمیق اسلام است. تعالیم اسلامی شخصیت واقعی انسان را مد نظر دارد و نیک بختی و سعادت زوجین را در سایه عقد و پیمان ازدواج با در نظر داشتن معیارهای انتخاب همسر تضمین می‌کند. اسلام زندگی خانوادگی را بر مبنای حقوق و مسئولیت قرار می‌دهد و در آن وظیفه هر یک از اعضا معلوم و مشخص است در عین آن که گذشت و فداکاری زوجین برای گرمی کانون و استواری آن اصلی است. خانواده نظامی دارد که از سوی خالق بشر، تهیه و تدوین شده است.

واژه‌های کلیدی: اسلام، خانواده، جامعه، سلامت روان.

سلامت و بهداشت زنان و اسلام

عمادالدین موعودی^۱، مولود آقاجانی دلاور^{۲*}

۱. دانشیار گروه ارولوژی، دانشگاه علوم پزشکی بابل

۲. دکترای تخصصی بهداشت زنان، دانشیار دانشکده پزشکی، گروه مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بابل،

moloodaghajani@yahoo.com

خلاصه

سابقه و هدف: زنان نه تنها مسئول سلامت خود می باشند بلکه بیشترین تأثیر را بر سلامت و بهداشت خانواده دارند. هدف از این مطالعه تعیین مبانی سلامت و بهداشت زنان از دید اسلام و میزان منابع علمی و تحقیقات و دستاوردهای آن در زمینه سلامت و بهداشت زنان در جمهوری اسلامی بود.

مواد و روش‌ها: کلیه مقالات در مجلات علمی - پژوهشی که در پایگاه‌های SID, Iranmedex, Magiran, Google scholar, PubMed در طی ۱۰ سال اخیر در زمینه سلامت و بهداشت زنان در جمهوری اسلامی ایران نمایه شده بودند مورد جستجو قرار گرفتند. نهایت از ۲۵ مقاله مرتبط در این موضوع و مجموعه‌های پزشکی و بهداشتی مدون شده در کتاب‌های «طب النبوی»، «طب الصادق» و «طلب‌الرضا» و توصیه‌های مؤکد بهداشتی و درمانی معصومان و آیات قرآن استفاده شد.

یافته‌ها: نباید با این بیان صریح قرآن مبنی بر اینکه قرآن همه چیز را بیان کرده است (نحل/۸۹) مرتکب این اشتباه شد که این کتاب الهی تمامی جزئیات علوم از جمله سلامت و بهداشت زنان را ذکر کرده است، بلکه باید توجه داشت که این کتاب آسمانی کلیات و مبانی علوم را ذکر کرده است و قرآن برای بیان جزئیات مقوله سلامت و بهداشت زنان نازل نشده است. بعلاوه نتایج حاصل نشان می‌دهد مطالعات در زمینه بهداشت و سلامت زنان رشد چشمگیری داشته برخی از قانون‌های مصوب در خصوص حمایت از زنان در جمهوری اسلامی ایران از قبیل تصویب قانون جمعیت و تنظیم خانواده سال ۱۳۷۲، قانون سقط درمانی، افزایش مرخصی دوران شیردهی نیز از جمله قانون‌های مصوب شده حمایتی برای افزایش سطح بهداشت و سلامت زنان ایرانی و سلامت جامعه ایران بوده است.

نتیجه‌گیری: سلامت زنان در ایران از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست لذا محققین عوم پزشکی ایران بایستی بیش از پیش به موضوع بهداشت و سلامت زنان در یک کشور اسلامی ایران توجه خاص نموده سهم سلامت زنان در سیاست‌گذاری‌های کلان بهداشت و درمان را جدی تر از قبل لحاظ نمایند تا آثار مثبت آن در فرد و جامعه مشهود گردد زیرا همانطور که از فحوی آیات قرآن استفاده می‌شود که مردم و جامعه ناسالم، از مقدمات هدایت و کمال محروم خواهند بود.

واژه‌های کلیدی: بهداشت زنان، سلامت زنان، تحلیل محتوا، اسلام.

کرامت انسانی زن و نقش آن در تحکیم خانواده

فاطمه نامور^{۱*}، رقیه پوراسکندر^۲

۱. محقق آزاد، پرستار

۲. دانشجوی روان شناسی

خلاصه

سابقه و هدف: کرامت یکی از مفاهیمی است که در فرهنگ اسلام با تأکید بسیار به کار رفته است و مبدأ و مبنای بسیاری از حقوق مانند حق حیات، حق تشکیل خانواده، تربیت و غیره واقع شده است. یکی از مباحث مهم در عرصه خانواده‌پژوهی، مبانی و اصولی است که خانواده سالم بر آن مبتنی بوده و این مبانی موجب استحکام نهاد خانواده می‌باشد.

یافته‌ها: بی‌شک «زن» هم به عنوان همسر و هم به عنوان مادر، نقش و جایگاه والایی در گفتمان خانواده به ویژه در رویکرد اسلامی دارد. قرآن کریم و اهل بیت (ع) ضمن تکریم خانواده، از کرامت زن سخن گفته و بر مبنای آن، حقوقی را در اجتماع و خانواده تعیین نموده است. افزون بر این، حاکم شدن اصل کرامت در خانواده و تکریم و احترام زن در خانه آثار و نتایج اخلاقی ارزشمندی دارد که موجب استحکام نهاد خانواده می‌شود. بر همین اساس، نویسنده در این پژوهش با تکیه بر آموزه‌های دین اسلام بر آن است تا کرامت زن و مبانی آن را تبیین نموده و سپس نتایج و پیامدهای کرامت‌مندی زن در خانواده را مورد بحث و بررسی نماید.

واژه‌های کلیدی: کرامت انسانی، کرامت زن، عقل، فطرت.

تأثیر مبانی انسان‌شناسی تربیت قرآنی بر سلامت روان

سیدعقیل نسیمی^{۱*}، رضا کهساری^۲، معصومه کرامتی^۳، جعفر تابان^۴

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه آزاداسلامی سمنان aghil_sn110@yahoo.com

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحدسمنان

۳. استادیار مجتمع آموزش عالی اسفراین

۴. استادیار مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی قم، ایران

خلاصه

سابقه و هدف: امروزه در تمام دنیا برغم پیشرفتهای در زمینه علوم مخصوصاً علوم تجربی؛ انسان با مشکلات روانی زیادی مواجه گردیده و سلامت روانی انسان به خطر افتاده است، و در همین راستا نیز محققین به بررسی علمی و چگونگی تأثیر دین و آموزه‌های اعتقادی بر سلامت روانی پرداخته‌اند، یکی از مهمترین منابع دینی مسلمانان، قرآن کریم است که آیات فراوانی به طور مستقیم و غیرمستقیم به مباحث تربیتی و روانشناسی انسان اشاره دارد که نیازمند بحث و بررسی است.

مواد و روشها: پژوهش حاضر از روش تحلیل محتوا و کتابخانه‌ای به بررسی تأثیر مبانی انسان‌شناختی تربیت قرآن در افزایش سلامت روان انسان می‌پردازد.

یافته‌ها: بیانگر این مطلب است که مبانی انسان‌شناختی تربیت (هدفمندی، دوساحتی بودن، مسئول، آزاد، عقلانیت، عاملیت، کرامت، محدودیت، و...) تأثیر بسزایی در سلامت روان انسان ایفا می‌کند.

واژه‌های کلیدی: قرآن، تربیت، مبانی انسان‌شناختی، سلامت روان.

تبیین مفاهیم سلامت روانی و عاطفی و شناختی زنان مبتلا به تخمدان پلی کیستیک: یک مطالعه کیفی

فاطمه نصیری امیری^{۱*}، شبنم امیدوار^۲، فهیمه رضانی تهرانی^۳، معصومه سیمبر^۴

۱. استادیار دپارتمان مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، دکترای تخصصی بهداشت باروری nasiri_fa@yahoo.com

۲. استادیار دپارتمان مامایی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، دکترای تخصصی بهداشت باروری

۳. استاد پژوهشکده غدد و تولید مثل دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران، متخصص زنان و زایمان

۴. استاد پژوهشکده غدد و تولید مثل دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهران، دکترای تخصصی بهداشت باروری

خلاصه

سابقه و هدف: سندرم تخمدان پلی کیستیک (PCOS) از شایع ترین اختلالات مزمن غدد درون ریز است که با پیامدهای متفاوت بالینی از قبیل عوارض تولید مثلی، متابولیکی و روانی و بعضی از سرطانها همراه است. این که ابتلا به این سندرم چگونه بر سلامت روانی و عاطفی و شناختی زنان تا ثیر می گذارد، بخوبی تشریح نشده است. هدف از این مطالعه تبیین مفاهیم سلامت روانی و عاطفی و شناختی از دیدگاه زنان مبتلا به سندرم تخمدان پلی کیستیک و متخصصین آنان است.

مواد و روشها: این پژوهش با یک مطالعه کیفی با استفاده از تحلیل محتوی جهت تبیین وضعیت سلامت روانی و عاطفی و شناختی زنان مبتلا به PCOS طراحی شده است. مصاحبه ها در بیمارستان روحانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی بابل تا اشباع داده ها ادامه یافت. همه مصاحبه ها ضبط شده و رونویسی گردید. داده ها بوسیله مصاحبه های عمیق انفرادی باز و نیمه ساختار یافته با ۲۳ نفر از زنان مبتلا به سندرم تخمدان پلی کیستیک و ۸ نفر از متخصصین به اشباع رسید. اطلاعات بدست آمده با استفاده از تجزیه و تحلیل محتوی با روش مقایسه مداوم مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: این پژوهش با یک مطالعه کیفی با استفاده از تحلیل محتوی جهت تبیین وضعیت سلامت روانی و عاطفی و شناختی زنان مبتلا به PCOS طراحی شده است. مصاحبه ها در بیمارستان روحانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی بابل تا اشباع داده ها ادامه یافت. همه مصاحبه ها ضبط شده و رونویسی گردید. داده ها بوسیله مصاحبه های عمیق انفرادی باز و نیمه ساختار یافته با ۲۳ نفر از زنان مبتلا به سندرم تخمدان پلی کیستیک و ۸ نفر از متخصصین به اشباع رسید. اطلاعات بدست آمده با استفاده از تجزیه و تحلیل محتوی با روش مقایسه مداوم مورد بررسی قرار گرفت.

نتیجه گیری: در اداره این بیماران علاوه بر درمان علائم جسمی، به جنبه های مختلف روانی، عاطفی و شناختی آنان توجه شود. آنها نیاز به حمایت ویژه از خانواده، متخصصان بهداشت و ارائه دهندگان خدمات بهداشتی برای بهبود سلامت خود دارند. بهتر است این بیماران برای ارزیابی نیازها و انتظاراتشان بطور منظم ارزیابی شوند.

واژه‌های کلیدی: سندرم تخمدان پلی کیستیک، سلامت، مطالعه کیفی، تحلیل محتوی.

بررسی خواص تغذیه ای و دارویی انگور از منظر قرآن کریم، احادیث و طب سنتی

فاطمه نوجوان^{۱*}، حسین مرادی دهنوی^۲، مصطفی صالحی^۳، علیرضا صبوری^۴، احمد رضا پاکزاد^۵

۱. استادیار، طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم

۲. استادیار، طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم

۳. دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی تهران

۴. کارشناس طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم

۵. دستیار طب سنتی، دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی قم mir.fajr@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: انگور از جمله میوه هایی است که در آیات قرآن کریم، احادیث و منابع طب سنتی ایران آثار تغذیه ای و دارویی بسیار برای آن ذکر شده است. هدف از این مقاله بررسی و آشنایی بیشتر با خواص مذکور در منابع فوق الذکر می باشد.

مواد و روشها: خواص تغذیه ای و درمانی انگور در آیات قرآن کریم، منابع روایی و کتب اصلی طب سنتی جستجو گردید. مطالب گردآوری شده، بازخوانی، دسته بندی و در قالب یک مقاله مروری بازنویسی شد.

یافته ها: کلمه انگور به صورت مفرد (عنب) و جمع (اعناب) یازده بار در قرآن ذکر شده و از آن به عنوان "رزق حَسَن" نام می برد. در روایات طبیبی نیز انگور بهترین میوه ها دانسته شده و به اثر آن در رفع حزن و اندوه بسیار تأکید شده است. منابع طب سنتی، طبیعت انگور را گرم و تر دانسته و خواص تغذیه ای از جمله کثیرالغذا بودن، تولید کننده خون صالح، تصفیه کننده خون و چاق کنندگی و خواص درمانی متعدد از جمله تقویت کننده معده، تحلیل برنده ورم ها و دفع کننده مواد سوداوی برای آن ذکر نموده است.

نتیجه گیری: به استناد خواص و کاربردهای بیان شده برای انگور در منابع روایی و سنتی، تحقیقات آزمایشگاهی و بالینی گسترده در خصوص شناخت هر چه بیشتر خواص این میوه ی بهشتی ضروری به نظر می رسد.

واژه های کلیدی: احادیث، طب سنتی، انگور

ارتباط عبادی با خداوند و آثار شفابخشی آن از منظر پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله)

مصطفی همدانی^۱

۱. مدرس حوزه علمیه قم، mal3577ma@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: از منظر رسول گرامی خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، عبادت و ارتباط عبادی با خدای متعال، دارای آثار خاصی در سلامت جسم است و این مقاله به مطالعه روایات ایشان به بیماری می‌پردازد تا ساخت‌های ارتباط عبادی که موثر در سلامت و شفایابی هستند و نیز نوع آثار آن‌ها را تبیین کند.

مستندات قرآنی و روایی یا سابقه‌ی تاریخی: این تحقیق، به جستجوی کامل (در حد وسع نویسنده) در قرآن کریم و نیز روایات نبوی موجود در جوامع روایی شیعه و سنی پرداخته است و نظریات رسول گرامی خدا را به دست آورده است.

مواد و روشها: روش این تحقیق، اسنادی - کتابخانه‌ای با تحلیل آیات قرآن و روایات موجود در کتب روایی شیعه و اهل سنت است. **یافته‌ها:** نتایج این تحقیق نشان داده است پیامبر خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) ده محور ارتباطی با خدای متعال در درمان بیماری‌ها توصیه فرموده است. این محورها از دعادرمانی تا نمازدرمانی، روزه‌درمانی و ... شامل است و در این میان دعادرمانی دارای جایگاهی مهم و نیز مستند به قرآن کریم هم هست.

نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق می‌تواند اولاً بیمار را در فرایندی معنوی از بهبودی قرار دهد و او را از عنایات الهی در شفایابی کامیاب سازد. این تحقیق می‌تواند علاوه بر کمک به بهبودی بیمار، در تسکین دردهای او و امید دادن به وی نیز سهیم باشد و این امید دادن دارای نقش هم‌افزایانه در فرایند بهبودی نیز ایفا خواهد نمود؛ زیرا امید به بهبودی و امداد الهی خود نقش بارزی در فرایند بهبودی دارد.

واژه‌های کلیدی: عبادت، ارتباط عبادی با خدا، شفایابی حاصل از ارتباط با خدا

طبقه‌بندی و تحلیل روایات حجامت و فصد، از منظر پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله)

مصطفی همدانی^۱

۱. مدرس حوزه علمیه قم، ma13577ma@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: از منظر رسول گرامی خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، هر بیماری دارای درمانی است و هرگز بیماری‌ای وجود ندارد که خدای متعال درمان آن را برای بشر نازل نکرده باشد. ایشان در راستای درمان امراض، راهبردها و روش‌هایی را ارائه کرده‌اند و در این میان تاکید خاصی بر حجامت داشته‌اند. تحقیق حاضر در راستای استقصا و تحلیل و طبقه‌بندی روایات حجامت سامان یافته است. مستندات قرآنی و روایی یا سابقه‌ی تاریخی؛ این تحقیق، به جستجو در روایات نبوی موجود در جوامع روایی شیعه و سنی پرداخته است و نظریات رسول گرامی خدا را از میان این منابع به دست آورده است.

مواد و روشها: روش این تحقیق، اسنادی – کتابخانه‌ای است.

یافته‌ها: نتایج این تحقیق عبارت است از گسترش دادن مباحث طبی حجامت با استقصای روایات در جوامع شیعه و سنی و طبقه‌بندی آن‌ها در آثار و انواع و نیز سه نوع تقویم زمانی حجامت (هفتگی، ماهانه، سالانه) و همچنین تبیین مباحث فقهی مربوط به حجامت بر اساس فقه شیعه و سنی. برخی روایات بیان انواع حجامت توسط رسول گرامی خدا(ص) دارای اضطراب دلالی هستند که سعی در تصحیح آنها شده است. همچنین این تحقیق در تقویم زمانی حجامت به حل تعارض روایات موجود پرداخته است. آیا فصد نیز مصداق حجامت است یا خیر؟ این سوال نیز در پایان تحقیق بررسی شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق می‌تواند با نگاهی از زاویه فقه‌الحديث بررسی شود و بر اهمیت این مباحث در تحلیل روایات طبی پافشارد و می‌تواند به عنوان نتایج کاربردی در استفاده بهینه از دستورات نبوی درباره حجامت مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: حجامت، فصد، طب روایی، فقه‌الحديث طب.

چیستی حقیقت نفس و تجرد آن با تکیه بر آموزه های قرآنی

محمد هادی یدالله پور^۱، مهناز فاضلی کبریا^{۲*}

۱. دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه علوم پزشکی بابل، baghekhial@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان kebria54@gmail.com

خلاصه

سابقه و هدف: مفهوم نفس از آن رو که عام و فراگیر است و بر تمام ابعاد وجودی انسان دلالت دارد – اگر نگاه کل گرایانه به انسان بوده باشد نه نگاه جزء گرایانه – و به اعتقاد بسیاری از اندیشمندان نفس مناسب ترین مفهوم به عنوان موضوع روانشناسی اسلامی است که معادل مفهوم خود در روانشناسی گرفته می شود که از نگاه مادیگرایانه این دو مفهوم ناظر به یک معنا نمی باشند اگر چه هر دو بر کلیت وجود انسان دلالت دارند.

مواد و روش ها: این پژوهش با تکیه بر منابع اصیل اسلامی و منابع معتبر روانشناسی به روشی توصیفی – تحلیلی انجام پذیرفته است که از مقالات علمی و نرم افزارهای اسلامی معتبر نیز استفاده شده است.

یافته ها: در نگاه اندیشمندان اسلامی نفس موجودی مجرد است که مانند روح تنها به بعد ماورایی انسان اشاره ندارد و در ارتباط با بدن در نظر گرفته می شود و جنبه های فرودین و متعالی انسان را در بر می گیرد اما در دانش روانشناسی به دلیل نگاه مادیگرایانه صاحب نظران بعد فرامادی ندارد و امری مادی بشمار می رود.

نتیجه گیری: این پژوهش نشان داد که معرفت النفس که در منابع دینی بدان اشاره می رود مفهوم عامی است که هم نگاه فلسفی و عرفانی و روانشناسی را در بر می گیرد در حالی که در معنای روانشناسانه تنها به بعد روانشناسانه آن اشاره دارد و از این حیث روانشناسی اسلامی می تواند انسان متعالی را با مبانی دینی معرفی نماید در حالی که دانش روانشناسی مادیگرا از دستیابی بدان ناتوان است.

واژه های کلیدی: قرآن ، تجرد نفس ، مراتب نفس ، معنائشناسی.

فهرست نویسندگان

- ابراهیم پور سهیل ۸۷، ۱۱۱
 ابوترابی محمود ۵۲
 احمدی زهرا ۸۲
 احمدی طهران هدی ۲۸
 اخوان محمد علی ۱۱۵
 ارزانی افسانه ۵۳
 اسدالهی محمدرضا ۵۴
 اسدیان افسانه ۶۸
 اسفندیاری مجتبی ۶۵
 اسماعیل نژاد گنجی کوثر ۱۱۱
 اسماعیل پور محمدتقی ۵۵
 اشرفی سید فاطمه ۱۸
 اشرفی عباس ۹۵
 اشرفیان امیری حسن ۳۸، ۵۶
 اصغرینا حسینعلی ۵۷
 اصغری فریبا ۲۸
 اصغری گنجی عسکری ۸۵، ۱۰۶
 اصفهانی سید عبدالله ۵۸
 اصلانی یوسف ۲۶
 آقاجانی دلاور مولود ۱۱۶
 آقاری زهرا ۷۱، ۷۲
 اکبری ثاقب زهرا ۱۱۱
 امامیان محمد حسن ۱۰۸
 امیدوار شبنم ۵۹، ۱۱۹
 بابانژاد قصاب سیده ۱۹
 باکوئی فاطمه ۶۰، ۶۶
 بحیرایی اعظم ۶۰
 بختیاری افسانه ۲۱، ۲۰
 براریان مرزونی رقیه ۲۷
 برهانی محبوبه ۴۷
 بروجردی راضیه ۶۱
 برون مهرداد ۶۳، ۶۲
 بصیر شبستری سمیرا ۹۴، ۶۴
 بلالایی اعظم ۶۵
 بهمنش فرشته ۶۶
 پاشاهاجر ۲۱، ۲۰
 پاکزاد احمد رضا ۱۲۰
 پروانه منیره ۶۷، ۶۸
 پهلوان یاسر ۷۶
 پوراسکندر رقیه ۱۱۷، ۹۶
 پورعابدین روح الله ۲۲
 تابان جعفر ۱۱۸
 ترودی لاجیمی عابدین ۶۹
 تقلیلی فاطمه ۹۹
 تقی زاده چاری رمضانعلی ۱۰۶
 تیرگر آرام ۲۳، ۷۰، ۷۱، ۷۲
 جعفریان امیری سیده رقیه ۳۱
 جنت علیپور زهرا ۷۳
 جوانبختیان قهفرخی راحله ۲۶
 حاج رحیمیان طسوجی محمد حسن ۸۳، ۴۳، ۷۴
 حاجی احمدی محمود ۹۹
 حبیب زاده یاسمن ۲۳، ۷۰
 حسن زاده رمضان ۶۵
 حسنی مقدم صدیقه ۱۰۸
 حسین پوراکرم ۷۵
 حسین پور صدیقه ۴۱، ۱۰۴، ۲۶، ۲۵، ۱۱۰
 حسین نژاد فاطمه ۷۶
 حسین نیا محمد ابراهیم ۵۸
 حسینی سیدجواد ۹۹
 حسینی راضیه السادات ۲۷
 حسینی طبقه دهی منیره السادات ۱۰۹
 حلاجیان کلثوم ۷۳
 حلیمی جلودار حبیب الله ۲۷
 حیدری مژگان ۹۲، ۹۳
 حیدری اکرم ۲۷
 حیدری مرتضی ۲۷
 خاکپور رحیم ۹۱
 خدابخشی سورشجانی علی ۷۷، ۷۸
 خسروی اعظم ۷۹
 دانی عذرا ۸۰
 درویشی آمنه ۵۲
 دسترنج رحیمه ۸۱
 دهقان مائده ۸۲
 دوست کام زکیه ۲۹، ۳۰
 ذاکر حسینی فاطمه ۱۰۶
 ذبیحی علی ۳۱
 راشدی یاسین ۷۴
 راعی عباس آبادی حمیده ۸۷
 ربیع نتاج علی اکبر ۹۲
 ربیعی سید مظفر ۳۸، ۵۶
 رجب نژاد محمدرضا ۸۳
 رحمانی فاطمه ۲۸
 رضایی راضیه ۴۷
 رعیت زاده اصغر ۳۸، ۵۶
 رفاهی زهرا ۷۰
 رمدانی فاطمه ۸۴
 رضانی حمیده ۳۸، ۵۶
 رضانی تهرانی فهیمه ۱۱۹
 روحانی راد رحیمه ۳۲
 ریش دار وجیهه ۳۷
 زارعی سید حسین ۵۲
 زاهدی تیر اصغر ۸۵
 زمان زاده وحید ۳۱
 زمانیان نجف آبادی فاطمه ۳۳
 زینلی پور فاطمه ۸۶
 ساداتی وله موزوئی فاطمه السادات ۸۴
 سجادی کبودی پروین ۸۷
 سفیدی فاطمه ۶۴، ۹۴
 سلطانیان کیهان ۸۸
 سلیمانی لشکنازی رقیه ۹۰
 سلیمی فرزین ۸۹

ملکی محمد ۴۳،۷۴	فیروزتبار حسین ۱۰۲	سیدی اندی سید جلیل ۴۷
ملکیان محمدرضا ۴۳	قاسمی راحله ۱۰۷	سیدمیر معصومه ۱۱۹
ممتن رضا ۳۸،۵۶	قدس عباس ۴۳	شاه حسینی زهرا ۹۰
مهراندشت اکرم ۲۳،۴۳	قدیمی رضا ۸۷	شاهنده آمنه ۹۱،۳۴
موحدی سیرت سعید ۴۳	قربانی ناهید ۸۷	شریفی محمد ۹۳،۹۲
موسوی فر سیدسعید ۸۰	قلی پور گودرزی فرزانه ۶۶	شمسایی محمدمهدی ۷۶
موعودی عمادالدین ۱۱۶	قنبری جلال ۱۰۶	شهبازی مهدی ۱۱۱
میریان سیداحمد ۱۸	کبیر محمدجواد ۳۸،۵۶	شورکشتی حمیده ۳۳
نامدار محمد ۸۱	کرامتی معصومه ۱۱۸	شیرزاد نوشین ۳۵
نامور فاطمه ۱۱۷،۹۶	کریم-خانی زهرا ۵۰	شیرین بک ایمان ۹۴،۶۴
نسیمی سیدعقیل ۱۱۸	کشاورزی آناهیتا ۳۸،۵۶	صادق وایقان زاده علی ۸۰
نصرالله پور شیروانی سیدداود ۳۸،۵۶	کهساری رضا ۱۱۸	صادقی ملیحه ۹۵
نصیری امیری فاطمه ۱۱۹	کوپایی شیرزاد ۱۰۶	صادقی رقیه ۸۹
نصیری صدقیانی سمیرا ۸۳	کوثری فاطمه ۱۰۷	صالحی مصطفی ۱۲۰
نعمت زاده ناصر ۱۱۴	گرگی نرجس ۵۴	صوری علیرضا ۱۲۰
نگارنده رضا ۳۱	گل پرورمحمد ۱۱۱،۴۸	طیبی علیرضا ۳۳
نوابی نسیرین ۷۳	گل پرورمریم ۴۸	طیبی نسب حمیدرضا ۲۹
نوجوان فاطمه ۱۲۰، ۸۱، ۶۱	گنجی ژیلا ۱۰۸	عباسی محمدمهدی ۹۸
نورائی محسن ۲۵،۲۶،۴۵	گیلکی بیشه صبا ۱۱۱	عباسی ولی اله ۹۸، ۹۷، ۹۶، ۳۶
نورانی جابوزی حجت اله ۵۸	لطفی گودرزی فاطمه ۴۶	عبداللهی ۸۶
نیکزادعباس ۴۵	لطیفی سیدامیرحسن ۸۳،۷۹	عبداللهی عابد صمد ۳۷
همدانی مصطفی ۱۲۲، ۱۲۱	مجاهدی مرتضی ۴۱،۴۲،۵۴	عبداله زاده لیلا ۴۴
وفایی طیبه ۴۲	محسن زاده لداری فریده ۱۰۹	عزیزنژاد روشن پروین ۹۹
ولیزاده لیلا ۳۱	محمد قاسمی حمید ۱۱۰، ۱۸، ۳۹، ۴۰	عسگری مصطفی ۶۷
یحیی زاده جلودار سلیمان ۴۶	محمدنیا افروزی موسی ۱۱۱	عشریه رحمان ۷۸، ۷۷
یدالله پور محمد هادی ۲۳، ۳۲، ۴۷	محمدی عبدالعلی ۸۴	عظیمی سوتنه مظاهر ۱۰۰
۱۲۳، ۸۲، ۶۹، ۴۹	محمدی عیسی ۶۰	علیجان پور معصومه ۲۶
یعقوبی حسن ۵۵	محمدی محسن ۱۱۲	عیسوی عبدالله ۱۰۱
یمین فیروز موسی ۵۰	مدنی نژاد محسن ۱۱۵	فاضل زاده علی ۱۰۶
	مدنی نژاد محمد ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵	فاضلی کبریامهناز ۱۲۳، ۴۹
	مرادی دهنوی حسین ۱۲۰، ۸۱، ۶۱	فرامرزی محبوبه ۳۲
	مرقاتی خوبی عفت السادات ۱۰۸	فرامرزی جواد ۱۰۲
	مظفرپور سید علی ۴۱،۴۲	فرج زاده آلان داود ۷۲
	معصومی راضیه ۱۰۸	فروتنی محمدرضا ۱۰۳
	معماریانی زهرا ۴۲،۵۴	فلاح ابراهیم ۱۰۴
	معینی ربحانه ۴۱،۵۴	فیروزبخت مژگان ۱۰۵

باسمه تعالی

بیانیه پایانی دومین همایش ملی شفای پایدار - ۱۹ و ۲۰ مهر ماه ۱۳۹۶

دین اسلام، به عنوان آخرین دین الهی، نقشه سعادت دنیوی و اخروی انسان را ارائه داده است. قرآن کریم و روایات نقل شده از حضرات معصومین (علیهم السلام) به عنوان نقل، در کنار پیامبر درونی انسان (عقل)، منابع کسب معرفت در این دین آسمانی برشمرده شده اند. از دیدگاه این دین الهی، معرفت شناسی تجربیدی در کنار معرفت شناسی تجربی، توانایی شناخت حقیقی از عالم و انسان را فراهم می کند. کنار نهادن هر کدام از این دو در علوم مختلف، موجب شناخت ناکامل از موضوع آن علم خواهد شد. علم طب نیز که موضوع آن اشرف مخلوقات عالم است، نباید از هیچ یک از این دو دیدگاه، بی بهره باشد. دومین همایش شفای پایدار در در تاریخ های ۱۹ و ۲۰ مهر ماه ۱۳۹۶ در دانشگاه علوم پزشکی بابل، با هدف تبیین این دو جنبه از علم در حوزه پزشکی، برگزار شد.

از جمله دستاوردهای این همایش توجه دادن به این نکته حیاتی است که همانطور که طب رایج، با کنار نهادن روش های کسب معرفت تجربیدی، از درک مفاهیم عالی انسانی (که در دسترس تجربه نیست) بازمانده و تعریف دقیقی از انسان و طب ارائه نداده است، اکتفا کردن به مبانی تجربیدی و عدم بهره مندی از علوم تجربی، روی دیگر سکه ی عدم تعریف کامل از طب می باشد.

دانشمندان و اطباء مسلمان در طی قرون متمادی با استفاده از تجارب بشری به جا مانده از ایران باستان، یونان، هند و سایر مناطق دنیا، مبنای علمی را پایه گذاری کردند که چارچوب ها و قواعد اسلام را به عنوان اصول مکتب طبی پذیرفته و سپس با انجام تجارب بالینی در طی قرون متوالی، به گسترش این مکتب طبی پرداخته اند که هم اکنون با عنوان طب ایرانی شناخته می شود. از آنجا که هر مکتب طبی نیاز به ارتقا و تداوم پیشرفت دارد، تبیین مجدد اصول و مبانی طبی با استفاده از عقل و نقل، بر پایه منابع ارزیابی شده شریعت اسلام، لازمه تداوم این راه می باشد. همچنین ارزیابی فرضیه ها و تست کردن توصیه های درمانی و بهداشتی، بر مبنای اصول مشخص و مدون، بال دیگری برای پرواز و اوج گیری این سیمرغ حیات بخش می باشد.

لذا اکتفا به تجربه حسی، مانند آنچه روال جاری مکتب طب رایج است، قادر به تأمین ابعاد مختلف سلامت نبوده و از بسیاری از جوانب سلامت معنوی (به معنای حقیقی معنویت) باز می ماند. از سویی دیگر برخورد سطحی و دریافت قشری و بدون تفقه روشمند و عاقلانه در متون مربوط به حوزه روایی پزشکی، هم به سلامت جامعه زیان وارد می آورد و هم در درآمدت مبانی اعتقادی جامعه را متزلزل می کند. لذا توجه به هر دو بعد مذکور ضروری می باشد.

مجموع مقالات ارائه شده در دو روز همایش شفای پایدار، تلاشی در راستای تبیین ضرورت همراهی معرفت شناسی تجربی و تجربیدی، در تعریف از انسان و نیز علم طب بود.

در پایان ضمن بزرگداشت استاد فرزانه، مرحوم دکتر محمد مهدی اصفهانی که آغازگر تبیین این مفاهیم در عصر حاضر بوده اند، از همه متخصصان علوم دینی به ویژه علوم قرآن و حدیث، فقه و اصول، حکمت و عقاید اسلامی دعوت می شود با هدف تبیین مبانی نظام سلامت در اسلام، و چارچوب های آن، پژوهش های منظمی را سامان دهند.

از مسوولین محترم در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، خصوصا معاونت دانشجویی-فرهنگی، دفتر طب ایرانی این وزارتخانه و نیز مراکز تحقیقاتی مرتبط با این مباحث در سراسر کشور انتظار می رود از انجام چنین پژوهش هایی حمایت نمایند.

همچنین از سیستم های نظارتی پزشکی از جمله معاونت درمان وزارت بهداشت، درخواست می شود در راستای جلوگیری از شیادی هایی که به نام اسلام و اهل بیت علیهم السلام در زمینه طب در جامعه در حال گسترش است، اقدام نمایند.

پایان

